Is Big Brother watching you?

Et speciale i Kommunikation om overvågningteknologier og digitalisering i en dansk kontekst anno 2021

Af Jacobe Orry Rindom & Victoria Carlsson

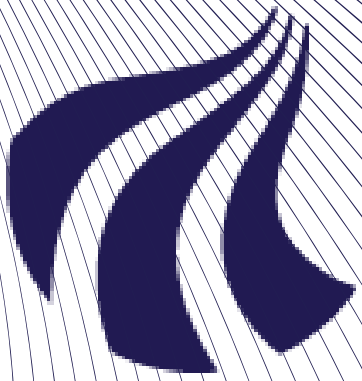

AALBORG
UNIVERSITET

Speciale i Kommunikation

Vejleder: Mikkel Fugl Eskjær
Gruppenummer: 10
4. Semester: Speciale

Jacobe Orry Rindom – 20191476
Victoria Supangkasaen Carlsson - 20191477

Specialetitel: Is Big Brother watching you?
Et speciale i Kommunikation om overvågningsteknologier og digitalisering i en dansk kontekst anno 2021

Antal anslag: 267.032
Antal normalsider: 111,50
Afleveringsdato: 4. juni 2021

Abstract

During recent years, the debate about surveillance and data monitoring has increased significantly as a result of greater automatization and digitalization. The debate has received particular attention after the 9/11 attacks and the Snowden Leaks, which is a result of an increased focus on using data to predict and thus pre-empt crime and threats through artificial intelligence and algorithms. This is one of the main reasons why surveillance as a phenomenon has become more interesting than ever before. But are we aware of the extent to which we are surveilled in our daily lives? Data monitoring is not limited to predicting and pre-empting crime. In particular, it is seen how states and commercial companies use data on citizens and customers to predict future behavior or optimize business practices.

The main focus of this master thesis is to write a conceptual and theoretical delineation of the problems surrounding surveillance arising as a result of digitalization and media development. To support the theoretical considerations, this thesis will elaborate how surveillance is articulated and debated in the Danish media. Furthermore, an elaboration of the ethical issues relating discrimination and stigmatization as well as a restriction of privacy as a result of surveillance follows.

To examine this, we have constructed four theoretical chapters. The first chapter is a literature review, which seeks to elaborate the existing research. The second chapter contains a historical dimension that elucidates the fact that surveillance is not a new phenomenon. To elaborate the historical perspective, Michel Foucault's theories of disciplinary power and panopticon are used. The third chapter contains a contemporary and technological dimension which presents Shoshana Zuboff's theory of surveillance capitalism in relation to other contemporary perspectives on Big Data and monitoring. The fourth chapter has a policy-oriented and citizen-centered dimension, which seeks to investigate ethical issues such as freedom and privacy in liberal democracies.

The methodological foundation of this thesis consists of a qualitative multicase study. The first case concerns the use of customer data by insurance companies. The second focuses on the app *Smittestop*, which was launched to detect chains of infection concerning the Covid-19 pandemic. This is done to illuminate that the theoretical considerations also have practical implications and actually takes place

in the real world. The empirical data consists of a series of news articles from the Danish media, which will be analyzed through a discourse analysis based on Norman Fairclough's three-dimensional framework. In addition, elements from Laclau and Mouffes discourse theory are used. The discourse analysis will contribute to an understanding of how the use of data and thus surveillance is articulated and debated.

The findings illustrate that the problems regarding surveillance are not just a theoretical or hypothetical matter found in the literature. The issues actually can be put in relation to a Danish context in 2021. The thesis thus demonstrates the importance of the interplay between theory and reality. We use two cases to illustrate real-life problems that citizens encounter in their everyday lives, and that the problem arises the moment surveillance becomes ubiquitous and limiting for citizens. In media coverage, the most prominent discourses are the fear of totalitarian societies, a liberal discourse and a welfare discourse. All three discourses have a citizen-oriented rhetoric where the protection of the citizen's rights, including freedom and privacy, is essential. There is a demand for transparency, accountability and proportionality in order to be able to meet the ethical issues that the surveillance contains. Overall, we can conclude that issues concerning surveillance are real in a Danish context, even though citizens in many ways are protected by democratic rights and GDPR (General Data Protection Regulation). Although surveillance is probably an essential part of the welfare society, it is important that citizens are protected from abuse of power.

Indholdsfortegnelse

Introduktion

Statslig og kommerciel overvågning er i de senere år blevet tildelt mere og mere spalteplads i de danske aviser. I mange år har Kina været skræmmeeksemplet på statslig overvågning af deres borgerne, hvor vi senest har hørt om udrulningen af deres pointsystem; *Social Credit System* (Boutrup, 2018; Tolbøll, 2019). Pointsystemet går ud på at give de kinesiske borgere point ud fra deres adfærd, hvilket i praksis håndhæves via dataindsamling og ansigtsgenkendelse. Er man en 'dårlig' borger, kan man blive nægtet at flyve, anvende højhastighedstog samt adgang til gode skoler og uddannelser. Hvis borgerne derimod donerer blod, udfører frivilligt arbejde eller andre gode gerninger, tilføjes der pluspoint på kontoen (Boutrup, 2018).

I slutingen af 2016 havde den dystopiske science-fiction serie *Black Mirror* premiere på Netflix. Serien tager udgangspunkt i en højteknologisk nær fremtid, "hvor menneskehedens største nyskabelser og mørkeste instinkter mødes" (Netflix, u.d.). Her ses eksempler på, hvordan et allestedsnærværende pointsystem på de sociale medier er ødelæggende for en ung kvinde, og hvordan en mor kan overvåge sin teenagedatter via en chip (Bramesco, 2019). Til trods for, at disse former for overvågning ikke finder sted endnu, så berør serien alligevel spørgsmål om teknologi og privathed, der er væsentlige i dag. Spørgsmålet er imidlertid, om denne science fiction-lignende fremtid er noget, der kan sættes i relation til en dansk kontekst anno 2021?

Faktisk er overvågning ikke noget nyt fænomen, og det skal vise sig, at det har eksisteret meget længere end vores levetid. Den teknologiske udvikling har dog skabt nogle helt nye muligheder for overvågning af borgere ved hjælp af algoritmer for både den offentlige og private sektor, hvilket i høj grad skyldes de digitale fodspor, som vi dagligt efterlader, når vi interagerer med digital teknologi. Dette gælder ligeledes indenfor Danmarks grænser, hvor borgerne bl.a. bliver *"målt og vejet af banker, biludlejningsfirmaer og forsikringsselskaber."* (Boutrup, 2018). Det skal påpeges, at Danmark ikke når hverken Kina eller Black Mirror til sokkeholderne, når det gælder overvågning og dystopiske leveforhold. Dette skyldes, at danskerne af helt ideologiske og politiske årsager ikke ligger under for samme overvågning, som de kinesiske borgere gør. Spørgsmålet er imidlertid, om disse tendenser gør sig gældende i Danmark alligevel, og i hvor høj grad?

Der blev for alvor pustet liv til debatten om anvendelse af data og dermed overvågning i tiden efter 9/11 og senere Snowden-lækket. Det har i den vestlige verden skabt et øget fokus på at anvende data til forudsige og dermed foregribe kriminalitet og trusler gennem kunstig intelligens og algoritmer. Derfor har overvågning som fænomen fået kastet nyt lys over sig. I 2018 udtalte daværende innovationsminister, Sophie Løhde, at Danmark lå nummer 1 i verden, når det kom til digitale løsninger (Bostrup, 2018), hvorfor det er blevet væsentligt at debattere anvendelsen af data.

Som borgere i en digital verden skaber overvågning nødvendigvis ikke stor bekymring hos den enkelte, da det blot er en del af hverdagen at trykke 'accepter' til cookies og en lang række betingelser, der træder i kraft ved brug af forskellige tjenester og services. Vi har dog alligevel en interesse i at stille spørgsmålstegn til de problemstillinger, der følger med digitaliseringen af den offentlige sektor og de private virksomheder i Danmark. For spørgsmålet er, om vi i virkeligheden er bevidste om det omfang, vi overvåges i? Og kan en algoritme rent faktisk have negativ indvirkning på vores liv; kan en algoritme virkelig være ond?

Hvad er problemet?

Kommunikation har "altid været et grundvilkår for eksistensen af menneskelige samfund i form af forskellige kommunikationsteknologier" (Frandsen, 2013). Undersøgelse af kommunikationsteknologier har traditionelt set omhandlet, hvordan folk kommunikerer sammen igennem forskellige medier, hvori kommunikation kan lagres. Dette speciale har til formål at undersøge, hvordan teknologien afføder nogle andre problemstillinger, nemlig de problematikker, der opstår i anvendelsen af overvågningsteknologier i Danmark, og hvordan dette debatteres i offentligheden. Emnet omkring overvågningsteknologier befinder sig inde for en tværvidenskabelig disciplin, da det trækker tråde til flere forskellige typer af videnskaber. Vi har dog valgt at undersøge emnet inden for en medie- og kommunikationsfaglig tilgang. Dette vil ske gennem en problembaseret tilgang, hvor vi undersøger, hvordan overvågning italesættes i den danske medieoffentlighed. Det er netop i medierne, at demokratiet iagttager og debatterer sig selv og de udfordringer, vi står over for. Vi ønsker derfor at undersøge de diskurser, der præger debatten. Ses der en form for teknologideterminisme, hvor teknologien styrer samfundsudviklingen? Eller præges debatten

af et mere socialkonstruktionistisk perspektiv, hvor mennesket har en større frihed til at vælge teknologisk overvågning til eller fra?

Til undersøgelse af dette udføres et teorifunderet projekt, der suppleres af to cases, hvor vi gennem en diskursanalyse vil afdække de diskurser, der optræder i den offentlige debat. Dette sker med udgangspunkt i følgende problemformulering:

Hvilke teoretiske strømninger står vi overfor i den medie- og kommunikationsvidenskabelige forståelse af digitalisering og overvågning? Og hvordan italesættes og debatteres overvågningsteknologiens udvikling i den danske medieoffentlighed?

Specialets opbygning

Opbygningen af dette projekt tager udgangspunkt i et teorifunderet projekt, hvor vi anvender Aalborg Universitets tilgang til problembaseret læring. Hensigten med Aalborg Universitets tilgang til problembaseret projektarbejde er at kombinere teori- og forskningsbaseret viden i samarbejde med den givne problemstilling (Aalborg Universitet, 2015). Vi benytter derfor Aalborg-modellen som udgangspunktet for opbygningen af specialet.

Specialet består af fire teoretiske kapitler. Det første kapitel er et litteraturreview, hvor vi undersøger den forskning, der eksisterer inden for feltet om overvågning. Det tilbyder et bredt teoretisk perspektiv inden for forskningen angående a) diskrimination ved brugen af algoritmer, b) overvågning i liberale demokratier og c) overvågning med henblik på at forudsige fremtidig adfærd. Det andet kapitel er en historisk gennemgang af det overvågede samfund. Her inddrages desuden Michel Foucault og hans tolkning af Benthams panoptikon samt hans teori om den disciplinære magt, da disse synes interessant i samspil med et samtidigt perspektiv på overvågning. Det tredje kapitel rummer en mere teknologisk dimension og omhandler overvågningskapitalismen, der af Shoshana Zuboff anskues som en ny økonomisk verdensorden. I den forbindelse gennemgås en række begreber om big data, algoritmer og pre-emption, der er væsentlige for forståelsen af overvågningskapitalismen. Det fjerde kapitel teoretiserer et mere borgernært perspektiv, hvor vi undersøger lovgivning, retten til privatliv, neoliberalismens indvirkning på overvågning samt ideen om paternalisme.

I forlængelse heraf præsenteres specialets metodologiske afsæt med casestudiet som udgangspunkt. Dernæst følger en diskursanalyse, hvor vi vil undersøge, hvordan to specifikke cases italesættes og debatteres i offentligheden. Undervejs demonstrerer vi, hvordan de to cases understreger, at specialets teoretiske afsæt også eksisterer ude i den virkelige verden. Som følge af analysen præsenteres en opsamling, der skal sætte vores casestudie i relation til større sociale og kulturelle sammenhænge. Endeligt vil vi samle op på specialets resultater, hvilket skal bidrage til besvarelsen af de opstillede problemstillinger.

Forsikringsselskaber og Smitte|stop

Specialet tager som nævnt udgangspunkt i to cases til at illustrere, at vores teoretiske problemstillinger ligeledes har relevans og finder sted ude i den virkelige verden. Begge cases er danske og eksisterer derfor i en dansk kontekst. Her er det problemstillinger angående data og algoritmer, der gør sig gældende, hvilket sætter debatten om overvågning på spidsen. Den første case omhandler forsikringsselskaber, og hvordan de overvåger deres kunder gennem data for at kunne tilpasse den enkeltes forsikringspræmie. Dette kan eksempelvis ske gennem kundens sundheds-apps på telefonen eller ved overvågning af kundens bilkørsel.

Den anden case tager udgangspunkt i smittestop-appen, *Smittestop*, der blev lanceret med henblik på smitteopsporing under Covid-19. Appen har været genstand for debat i medierne til trods for, at det har været frivilligt for danskerne, om de ville downloade den. Debatten har dog særligt lydt på beskyttelse af den enkeltes data og derved retten til privatliv. Spørgsmålet har imidlertid lydt på, hvordan man skal afveje den enkeltes ret til privatliv over for den almene sundhed? (Det Etiske Råd, 2020). Den kontaktopsporing og profilering, appen indledningsvis lod til at repræsentere, vakte som nævnt debat, da den indebar en statslig overvågning, som ikke hidtil har fundet sted i Danmark.

En yderligere beskrivelse af selve casestudiet præsenteres i metodeafsnittet, hvor en uddybning af de to cases vil ske gennem en diskursanalyse, der har til formål at undersøge italesættelsen af problematikkerne i de danske medier. Følgende afsnit vil være specialets første kapitel, der gennem et litteraturreview præsenterer den nuværende forskning, der er inden for feltet.

Kapitel 1 – Litteraturreview

For at få afdækket den relevante og eksisterende viden vedrørende overvågning og følgende heraf, er vi gået traditionelt til værks i vores litteraturreview – men med inspiration fra den systematiske tilgang. Ved den traditionelle tilgang forstås, at der indsamles en vis mængde litteratur inden for et bestemt område, som derefter sammenfattes (Cronin, Ryan, & Coughlan, 2008, s. 39). Et systematisk review er brugbart, fordi egne bias udelades i udvælgelsen af litteratur og der skabes en transparent proces (Bryman, 2016, s. 98). "Systematic review has been defined as 'a replicable, scientific and transparent process." (Bryman, 2016, s. 99). I den første fase foretog vi en udvælgelse af de ord, der skulle indgå i søgestrengen, hvilket ses herunder i figur I. Med udgangspunkt heri endte vi med følgende Boolske søgestreng *Surveillance AND Citizens OR Privacy AND Data OR Algorithms OR Pre-emption AND Discrimination*.

Block 1 - Surveillance	Block 2 – Citizenship	Block 3 – Data monitoring	Block 4 – Stigma
Surveillance	Citizens Privacy	Data Algorithms Pre-emption	Discrimination

Figur 1. Ord til søgestreng.

Vi har anvendt Primo, EbscoHost og Google Scholar som databaser. I Primo og EbscoHost var inklusionskriterierne tidsskrifter fra 2018-2021, peer-reviewed artikler, engelsk sprog samt online adgang. Google Scholar indeholder ikke mange muligheder for søgefunktioner, hvorfor vi blot havde krav om litteratur udgivet i 2018-2021. Den første søgning i Primo gav knap 40.000 resultater. *Privacy* og *Citizens* blev derfor fjernet fra søgestrengen, da søgningen fortsat ville give resultater, der omhandlede borgere og privathed i litteraturen grundet de andre søgeord. Denne søgning gav kun lidt færre resultater. Vi lavede derfor følgende søgestreng: *Surveillance AND Discrimination AND Pre-emption AND (Algorithms or Data)*. *Algorithms* og *Data* er sat i parentes, således at blot et af disse ord behøvede at fremgå i resultaterne. Dette gav 33 resultater. Vi valgte derfor at tage denne søgestreng med videre til EbscoHost og Google Scholar.

I EbscoHost gav denne søgning 202 resultater, hvorfor vi endte med kun at medtage artikler fra databasen *Academic Search Premier*. Det var den database, som havde flest af de artikler, der opfyldte kravene ud af de 202 resultater. Dette resulterede i 94 artikler. På Google Scholar gav den oprindelige søgestreng 467 resultater, og her valgte vi blot at anvende artikler fra de første 20 sider, da artiklerne blev mindre og mindre relevante, jo længere vi kom hen. Slutteligt foretog vi en manuel søgning på Google Scholar med søgestrengen *Surveillance AND "Big Data" AND Discrimination AND Algorithms*. Der er indsat citationstegn omkring *big data* for, at databasen ikke skulle dele ordene op, men derimod give resultater, hvor det stod som et sammenhængende ord. Dette gav 10.300 resultater, hvoraf de første ti sider er undersøgt nærmere.

Fremgangsmåden gør sig gældende for alle tre databaser, hvor vi har læst titler samt abstracts. De artikler, vi har fundet relevante, er blevet sorteret, herefter har vi indsat alle nøgleordene for at kunne lave en kategorisering. Efter at have slettet alle gengangere blandt resultaterne og kategoriseret artiklerne, er vi endt med 64 artikler. Dette har resulteret i følgende kategorier: politiets automatiserede dataovervågning (n=16), familieliv og børnevelfærd (n=3), diskrimination ved brugen af big data (n=15), black box society (n=3), staten og national overvågning (n=9), demokrati (n=5), risiko (n=2), smart health (n=3) samt lovgivning (n=4). Grundet en stor mængde artikler og mange små kategorier, er nogle kategorier udtaget, hvoraf andre kategorier er slået sammen. Herfra er de mest relevante artikler udvalgt (n=26). Derudover har vi tilføjet en artikel til afsnittet om diskrimination ved brug af big data, der er lokaliseret via en af de øvrige artiklers referencer. Herunder vil disse artikler (n=27) blive præsenteret i et review.

Diskrimination ved brugen af big data

Vi er ikke de første, som har fundet det interessant at undersøge, hvorvidt automatiseret overvågning og anvendelsen af algoritmer bidrager til diskrimination af en række af minoritetsgrupper. Af vores litteratursøgning fremgår det, at 15 forskningsartikler koncentrerer sig om netop diskrimination i forbindelse med udviklingen og brugen af algoritmer. I forlængelse heraf kan vi desuden konstatere, at samtlige artikler i reviewet fokuserer på de negative aspekter ved brugen af algoritmer, hvilket ikke kun gør sig gældende i vores litteraturreview: I litteraturreviewet *big data and discrimination: perils, promises and*

solutions. A systematic review pointeres det, at "[…]more research is needed on how data mining technologies, if properly implemented, could also be an effective tool to prevent unfair discrimination and promote equality." (Favaretto, Clercq og Elger, 2019, s. 24). Derfor vil følgende afsnit præsentere de udfordringer, den tidligere forskning peger på, snarere end fordelene, da de ikke belyses i den fremsøgte litteratur.

Den sociale opbygning af den tekniske algoritme

En algoritme består af en menneskeskabt computerkode. Det betyder, at algoritmen kodes på baggrund af menneskelig bias (Favaretto, Clercq og Elger, 2019, s. 26). Samtlige artikler fra reviewet hævder, at netop denne bias gør det umuligt for algoritmerne at virke objektivt, hvilket ellers var den oprindelige hensigt med dem. De kan ligefrem fungere diskriminerende, og som Mann & Matzner (2019) skriver, bliver det sværere at identificere og kontrollere for diskriminerende bias, jo mere avanceret algoritmen er. Ydermere skelner både Favaretto, Clercq & Elger (2019) og Gurtowski & Waszewski (2018) mellem den direkte og indirekte diskrimination. Med det forstås, hvorledes diskriminationen er tilsigtet eller ej, samt hvorvidt den utilsigtede diskrimination alligevel forårsager diskrimination:

> Programmers do not need to be consciously prejudiced to write a "racist" or discriminatory code. They do not even have to think in racist (discriminating) categories. There are invisible stimuli, unconscious attitudes and institutionalized practices making programmers work […] sensitive towards race (Gurtowski & Waszewski, 2018, s. 95).

Såfremt producenterne af en algoritme dels søger at være egne bias bevidst, og dels ønsker at komme diskriminerende samfundsstrukturer til livs, kan de vælge at undlade eller helt at slette personlig data fra et datasæt. Det kunne fx være i spørgsmålet om køn, alder eller race. Både Winter (2018) og Williams, Brooks & Shmargad (2018) behandler denne problematik og skriver, at det netop er for at hindre diskrimination samt at beskytte folks privatliv, at man vælger at arbejde med en algoritmes datasæt på den måde (Winter, 2018, s. 3 og Williams, Brooks & Shmargad, 2018, s. 78). Det rejser imidlertid to problematikker: 1) Hvad menes der med privatliv i forhold til lovgivning om brug af data? Det spørgsmål, går vi i dybden med i specialets kapitel 4, hvor vi undersøger lovgivningen i forhold til beskyttelse af borgernes data. Og 2) selvom der udelades personlige data for at beskytte mod diskrimination, kan algoritmer alligevel benytte andre metoder til at forme et diskriminerende resultat. Det kan eksempelvis være via proxyvariabler, som gennemgås nedenfor.

Persondataforordningen og algoritmerne

Mann & Matzner (2019) ser nærmere på GDPR i forhold til anvendelsen af algoritmer. GDPR henviser til General Data Protection Regulation eller på dansk Persondataforordningen, som er den europæiske datalovgivning, der blev vedtaget i 2016 og implementeret i 2018 (Datatilsynet, 2021). Mann & Matzner er af den overbevisning, at der er grænser for, hvad persondataforordningen kan bidrage med i bekæmpelsen af algoritmisk profilering. Algoritmisk profilering er en analysemetode, som identificerer korrelationer eller mønstre indenfor datasæt, og kan anvendes til at skabe en klar profil af en udvalgt person samt klassificere personen som medlem af en specifik gruppering (Mann & Matzner, 2019, s. 1). Ydermere mener de, at persondataforordningen udfordres i bekæmpelsen af de diskriminerende slutninger, der kan være resultatet af menneskelig bias. De henviser bl.a. til kapitel fire i persondataforordningen, som foreskriver, at data skal relatere sig til en identificeret eller en identificerbar person for, at informationen betragtes som personlige oplysninger (Mann & Matzner, 2019, s. 2). Ydermere vil dette perspektiv uddybes i specialets kapitel 4, hvor persondataforordningen undersøges nærmere.

En algoritme består af den række datasæt, som er udvalgt af algoritmens producenter. Data danner variabler, hvis hensigt er at give en løsning på et givent problem. En proxyvariabel har derimod til formål at udpege de datasæt, som ikke er repræsenteret i algoritmen. Det kan den gøre, fordi de kulturelle aspekter og menneskelige bias, der trods udeladelse af data, fortsat eksisterer i algoritmens mønstre og sammensætning af synlige datasæt. Således kan algoritmens resultater alligevel være diskriminerende (Williams, Brooks & Shmargad, 2018, s. 84 og Winter, 2018, s. 2). Derfor argumenterer Purtova (2018) for, at skellet mellem personfølsomme og ikke personfølsomme data i forbindelse med persondataforordningen bør udviskes, da de i den algoritmiske praksis allerede er udvisket (Purtova, 2018, s. 78).

The black boxed society

I litteraturen ses det, at algoritmer beskrives ud fra tanken om 'Black Box', eller på dansk den sorte boks. Begrebet om 'black box' henviser til, at man kender et systems input og output, men hvor mellemregningen er ukendt eller skjult. Begrebet om 'Black Box Society' i forbindelse med automatiserede systemer stammer fra Frank Pasqaules (2015) bog af samme titel. Begrebet er vi stødt på flere steder i litteraturen, hvor Pasquales begreb anvendes til at forstå algoritmer og deres (lukkede) processer. Pasquale benytter begrebet i metaforisk

forstand, hvor han skaber billedet af lys eller transparens som løsningen til viden (Andrejevic, 2020, s. 1). I dette tilfælde skal begrebet forstås således, at man er bekendt med hvilket data, som indgår i algoritmen og hvilke resultater algoritmen giver. Hvad man dog ikke er kendt med, er, hvordan algoritmen er nået frem til de givne resultater (Favaretto, Clercq og Elger, 2019, s. 17). Pasquales største kritik går således på, at de underliggende processer er ukendte for os, hvorfor der er et ønske om større transparens (Andrejevic, 2020, s. 1).

Mark Andrejevic udfolder begrebet i artiklen *Shareable and un-shareble knowledge* (2020). "This article focuses on what it means to generate actionable but non-shareable information." (Andrejevic, 2020, s. 4). Med dette mener han, at det output, som kommer ud af systemerne, er klar til at blive anvendt, hvorimod der ikke oplyses om selve processen. Selvom de underliggende processer er *unknown*, skal det dog ikke forstås således, at de er *unknowable* (Andrejevic, 2020, s. 2). I Torin Monahans artikel *Algorithmic Fetishism* (2018) beskriver han, hvordan man i USA har indført en lov, der bestemmer, at algoritmer med et diskriminerende output skal offentliggøres for offentligheden (Monahan, 2018, s. 1). Monahan beskriver dette som et skridt i den rigtige retning, da han ligeledes mener, at disse systemer, som styrer borgeres liv, er fuldstændig *black boxed.* (Monahan, 2018, s. 1).

Andrejevic argumenterer for, at vi har ret til at vide, hvad der sker i disse automatiserede systemer, da de bl.a. anvendes til at kategorisere- og skabe profileringer om os (Andrejevic, 2020, s. 1). Han mener desuden, at selvom man kræver en forklaring, så vil resultatet muligvis være tilfældigt, "because the machine said so" (Andrejevic, 2020, s. 2). Med andre ord henviser det til tanken om, at selv dem, der udvikler algoritmerne kan have udfordringer med at forklare dem, og de derfor blindt stoler på outputtet, 'fordi computeren har sagt det'. Ovenstående understøttes i teksten af Kappi, som fremgår af afsnittet om demokrati, hvor han påpeger, at vi er på vej ind i en æra, hvor ting sker, "because the computer said so." (Kappi, 2018, s. 3). Disse systemer er derfor med til at ændre menneskets rolle i mange former for beslutningstagen, da teknologien er ved at overtage de menneskelige beslutninger. Men spørgsmålet er, om dette rolleskift er godt eller skidt? Vi vil uddybe skiftet i teorien, hvilket anses som en af de følgevirkninger, der er ved overvågningskapitalismen. Monahan påpeger dog følgende: "Algorithms are not inherently evil… But without transparency and a clear plan to address their flaws, they might do more harm than good." (Monahan, 2018, s. 2). Teksterne adresserer en problematik i, at dem, der producerer algoritmerne, stoler blindt på outputtet. Samtidig ses en

efterspørgsel på transparens, således systemerne ikke er fuldstændig *black boxed*. Denne gennemsigtighed uddybes herunder.

Gennemsigtighed i 'den sorte boks'

Andrejevic og Monahan argumenterer begge for, at åbningen af den sorte boks ikke vil komme alle problemer til livs – særligt problemet med diskrimination (Andrejevic, 2020; Monahan, 2018). De mener, at åbningen vil være utilstrækkelig i forsøget på at komme den diskrimination som systemerne producerer, til livs, da algoritmerne fortsat vil indeholde en social bias. Det rejser spørgsmålet om transparens. For såfremt der ikke er nogen transparens i forhold til algoritmens arbejdsproces, synes det umuligt at evaluere på, hvorvidt den foretager diskriminerende beslutninger. Gurtowski & Waszewski (2018) giver to forklaringer på, hvorfor en black box skaber diskrimination på baggrund af dens blotte eksistens:

1) Der er et skjult potentiale for diskrimination, som frigives ved algoritmiske processer, da der forekommer en "collective unconsciousness, repressed attitudes toward strangers [that] are easy to restitute" (Gurtowski & Waszewski, 2018, s. 105).
2) Diskrimination er et element i det moderne samfunds kontrolsystem. "In the past, when traditional social control dominated, it was easier to recognize strangers and to separate them from "ours". Now, when segregation and discrimination has been stigmatized, such recognition and isolation has to be done by other means." (Gurtowski & Waszewski, 2018, s. 105). Uden en risikovurdering baseret på en opdeling af mennesker i kategorier, kan social kontrol ikke udføre sin funktion, da denne beror på netop denne opdeling.

Gangadharan & Niklas (2019) erklærer sig overvejende enige i ovenstående betragtninger, dog er de ikke af den opfattelse, at diskrimination skyldes black box society alene. De mener, at diskrimination bunder i historisk betingede idéer, der ikke kun fordrer overvejelser i forhold til, hvad, der er diskrimination, men også hvem, der oplever diskrimination (Gangadharan & Niklas, 2019, s. 886). Dette er et aspekt, som Gurtowski & Waszewski (2018) også berører, men som de mener bunder i den teknologiske udvikling snarere end i den menneskelige. Andrejevic argumenterer afslutningsvis for, at man med tilstrækkelige data og evner til at kunne analysere det, vil kunne afgøre, hvordan en algoritmes output skaber et bestemt mønster, fx diskrimination (Andrejevic, 2020, s. 4).

Opsummering

Litteraturen hævder, at indvirkningen fra menneskelig bias samt fravalget af data, kan bidrage til algoritmers diskriminerende resultater. Det er ikke kun det sociale aspekt, som har indflydelse på algoritmers virke. Litteraturen præsenterer et teknisk aspekt, hvor særligt algoritmisk profilering, proxyvariabler og black box-forholdene fremhæves. Slutteligt efterlyses en mere udførlig lovgivning, der tager forbehold for både de tekniske og sociale aspekter i udviklingen og brugen af algoritmer.

Overvågning i et liberalt demokrati

En stor del af forskningslitteraturen omhandler, hvordan vestlige lande er begyndt at anvende automatiserede systemer til beslutningstagen og forudsigelse. Dette ses både på nationalt niveau, men ligeledes på tværs af internationale grænser som et led i et større samarbejde landene imellem. Disse nye former for *governance* berører ligeledes væsentlige temaer som demokrati, liberalisme, frihed og menneskerettigheder. Imidlertid viser der sig to sider i litteraturen, hvor det særligt er det kritiske synspunkt, der præsenteres. Joanna Redden, Lina Dencik og Harry Warne (2020) beskriver disse positioner med følgende citat:

> While digital governance is often promoted as an objective means to provide more efficient and targeted services, critics view the datafied turn on government decision making and services as highly political and one that further undermines the rights of the already marginalized while exacerbating inequality and discrimination (Redden, Dencik, & Warne, 2020, s. 507-508).

Patrick Petit (2019) undersøger begrebet 'everywhere surveillance'. Han påpeger, hvordan Edward Snowden-lækket medvirkede til, at borgere i den vestlige verden blev gjort opmærksomme på, hvordan overvågningsteknologier anvendes som et led i en ny, digital styringsform både nationalt og internationalt (Petit, 2019, s. 30). Denne styringsform kaldes også for 'control at a distance' (Molnar & Warren, 2020). Joanna Redden (2018) beskriver ligeledes i sin artikel, hvordan stater forsøger at gøre brug af big data til at kunne få nogle særlige indsigter i borgerens liv og derpå foretage forudsigelser; herunder til at tage beslutninger omkring retslige strategier, fængsling, politiovervågning, rehabilitering, børnevelfærd, sundhed og uddannelse (Redden, 2018, s. 2). Begrebet big data følger Shoshana Zuboffs betragtning om overvågningskapitalismen, og uddybes i specialets kapitel 3. Redden påpeger desuden, at denne overvågning indeholder "algorithmic governance, artificial

intelligence machine learning, predictive analytics, probabilistic policymaking and Big and Open Linked Data" (Redden, 2018, s. 1).

Der er flere forskere, der anskuer begivenheder som eksempelvis 9/11 eller Edward Snowden-lækket som nogle, der har sat skub i større processer, hvad angår statslige overvågningsteknologier. Petit er inspireret af Derek Gregory's 'everywhere war', som er et begreb, der er opstået efter 9/11. Her er truslen for terrorangreb noget, som potentielt kan ske overalt, og her anvendes disse nye overvågningsteknologier særligt til 'War on terror' (Gregory, 2011). 'Everywhere surveillance' beskriver Petit som en overvågning, der kan ske overalt og ramme enhver borger (Petit, 2019, s. 49).

Redden omtaler ligeledes Edward Snowden-lækket som en begivenhed, der på daværende tidspunkt var af afgørende betydning for den øgede interesse i overvågningsteknologier. Det resulterede bl.a. i, at Australien, Canada, New Zealand, Storbritannien og USA indgik et efterretningssamarbejde ved navn 'Five Eyes' (Redden, 2018, s. 2). Her eksemplificeres, hvordan man på tværs af grænser i den vestlige verden samarbejder og deler overvågningsteknologier. Philippa Metcalfe og Lina Dencik har undersøgt, hvordan europæiske lande samarbejder og deler data om flygtninge, der anvendes i algoritmer til udregning af risici fx i forhold til kriminalitet (Metcalfe & Dencik, 2019). "Technologies used for governmental border control are part of creating new forms of 'datafied discrimination' and illegalization of migrants whilst simultaneously providing what Laterne and Kift call a 'new digital infrastructure for global movement'. (Metcalfe & Dencik, 2019, s. 5). I Tyskland og Østrig er der vedtaget en lovgivning, som giver staten ret til at udtage metadata fra telefoner, hvis asylansøgere mangler ID, hvilket er noget, som kan påvirke 50-60 procent af asylansøgerne (Metcalfe & Dencik, 2019, s. 5). Desuden kom det frem i slutningen af 2020, at den danske regering fremsatte syv forslag, der har til formål, at afviste asylansøgere bliver sendt hjem. Heraf var et af forslagene, at regeringen skal have muligheden for at tappe asylansøgernes mobiltelefoner for data. Dette er dog endnu ikke besluttet (Ritzau, 2020).

Nye magtforhold

Metcalfe og Dencik samt Redden påpeger i begge deres tekster, hvordan disse nye overvågningsteknologier har resulteret i en ændring i forholdet mellem stat og borger og måden, hvorpå staten forstår og kommunikerer til borgerne (Metcalfe & Dencik, 2019, s. 6 og

Redden, 2018, s. 3). I den tidligere nævnte artikel af Redden, Dencik og Warne, undersøger de børnevelfærd i Storbritannien og argumenterer for, at der i flere lande ses en stigning i brugen af data blandt offentlige myndigheder (Redden, Dencik, & Warne, 2020, s. 508). Dette medvirker til, at staten opnår en ny form for magt, hvilket bevirker en skævvridning mellem borger og stat. Undersøger man det ved hjælp af Foucaults begreber om magt og governmentality betyder dette, at ”a means through which people, phenomena and territory can be surveyed and regulated (Redden, 2018, s. 4). Veronica Barassi (2020) forklarer ligeledes, hvordan Foucaults begreb om panoptikonet er anvendeligt til at forstå ‘predictive time’, og hvordan disse teknologier fordrer en overvågning og disciplinering af individer gennem tid og sted (Barassi, 2020, s. 1549, 1550). Molnar og Warren beskriver disse typer af overvågning som ”state intrutions into a discrete private sphere, with the potential to interfere with international, constitutional and normative rights to anonymity, free speech, freedom of association, and privacy (Molnar & Warren, 2020, s. 14).

Et andet eksempel på en skævvridning i magtforholdet mellem staten og borgerne er Storbritanniens terrorbekæmpelsesstrategi, *Prevent*, som Christos Boukalas undersøger i sin artikel *The Prevent Paradox: destroying liberalism in order to protect it* (Boukalas, 2019, s. 469). ”Prevent intervenes even earlier, aiming to ’stop people becoming terrorists or supporting terrorism and extremism.” (Boukalas, 2019). Her er det forholdet mellem staten og britiske muslimer, der adresseres. Dette skyldes, at staten i højere grad overvåger muslimske samfund i forbindelse med terror, og denne overvågning medfører ifølge Boukalas, at staten fremmedgør muslimske unge fra resten af samfundet. Dette mener Metcalfe og Dencik kan skade en persons evne til at få adgang til grundlæggende rettigheder. ”These datafied identities, in turn, can create a ‘data-banned’ population in which the profiling of individuals based on ‘people like them’ results in the exclusion of entire categories or groups of people” (Metcalfe & Dencik, 2019, s. 8).

Transparens og ansvarlighed

Redden argumenterer for, at en mangel på transparens og ansvarlighed i disse overvågningssystemer, kan bruges på måder, der krænker privatlivet (Redden, 2018, s. 3). Molnar og Warren påpeger, at transparens og ansvarlighed er af stor betydning i den vestlige verden: ”accountability is embedded firmly in the Western liberal democratic order as a theoretical construct, an ethical imperative, and a requirement for constitutional order” (Molnar

& Warren, 2020, s. 15). Derudover mener Molnar og Warren, at man skal sikre overholdelse af regler fra staten og opdage overtrædelse af borgerlige frihedsrettigheder for at sikre frihed blandt borgere (Molnar & Warren, 2020, s. 21). Boukalas påpeger, at der opstår en ideologisk kamp hvad angår Prevent-strategien i Storbritannien. ”Thus, the non-liberal becomes un-British: the political antagonist is expelled from the nation (…) In this combat, British/liberal values are both the object of protection and the decisive weapon.” (Boukalas, 2019, s. 471). Derved bliver fjenden det muslimske samfund, der defineres som de antiliberale. Boukalas overordnede konklusion i artiklen er følgende: ”counter-extremism destroys liberalism by protecting it.” (Boukalas, 2019, s. 478). Det betyder, at grupper, der udsættes for en øget overvågning af staten, lider under et tab af individuel frihed, som normalvis ellers er en stærk forankret del af de vestlige liberale og demokratiske samfund.

Litteraturen fremsætter en række løsningsforslag, der kan imødekomme nogle af de problematikker, som beskrives i forbindelse med anvendelsen af algoritmer. Tero Kappi argumenter for, at de etiske problemstillinger kan løses ved at udvikle en ’ethical governor’ (Kappi, 2018, s. 7). Han beskriver det som ”a system where moral decision-making becomes a function of a machine (Kappi, 2018, s. 7). Molnar og Warrens løsning lyder på, at rapporteringspligt (audits) kan gøre statsovervågning mere transparent og ansvarlig, hvilket de kalder ”making power visible” (Molnar & Warren, 2020, s. 15). ‘Audits’ handler om at dokumentere, hvorvidt autoriteter overholder loven ved at foretage statistiske rapporteringer af statens overvågning. Denne ’overvågning af overvågning’ skaber en større legitimitet for brugen af et bredere apparat til sikkerhedsstyring af staten (Molnar & Warren, 2020, s. 15). Kasper Lippert-Rasmussen og Kira Vrist Rønn (2020) påpeger modsat, at fortalere mener, at den slags skade, man kan undgå ved et terrorangreb opvejer den smule indgriben, den har i almindelige borgeres liv (Lippert-Rasmussen & Rønn, 2020, s. 182). De mener trods dette, at der mangler et proportionalitetsprincip, således at man sikrer en respekt for borgeres privatliv. ”Surveillance is morally permissible only if the moral benefits are proportionate to the moral costs.” (Lippert-Rasmussen & Rønn, 2020, s. 182).

Opsummering

I litteraturen ses generelt en stor efterspørgsel på transparens og ansvarlighed i brugen af big data og algoritmer. Derudover er der mangel på proportionalitet i brugen af disse systemer, som indskrænker den enkelte borgers privatliv, da flere af teksterne sætter lighedstegn

mellem privatliv og menneskerettigheder. Spørgsmålet om frihed er ligeledes noget, der får opmærksomhed i litteraturen, da frihed anskues som en følge af de liberale levestandarder i den vestlige verden. Dette perspektiv har resulteret i, at flere i litteraturen sætter spørgsmålstegn ved liberalismens tilstedeværelse i vestlige samfund. Madisson Whitman, Chien-yi Hsiang og Kendall Roark har på baggrund af et litteraturreview om big data, etik og algoritmisk design, konkluderet, at man vil se en stigning i den offentlige diskurs omkring indflydelsen af dataindsamling og algoritmisk beslutningstagen. Dette vil foranledige en øget interesse i at opnå transparens og ansvarlighed fra staters side (Whitman, Hsiang, & Kendall, 2018).

Predictive Policing

Efter 9/11 er der sket et markant skift i politiets overordnede arbejdsgange (Završnik, 2019, s. 5). Politiets arbejdsmetode har set et skift fra et reaktivt fokus til en proaktiv indsats - en indsats, som også betegnes 'predictive policing'. Ved predictive policing forstås, at politiet indsamler, anvender og samkører en række af borgernes data til at forudsige og foregribe mulige kriminelle handlinger (Dencik, Hintz & Carey, 2018, s. 1433, 1434). I praksis betyder det, at politiet har mulighed for at handle på trusler, der endnu kun eksisterer grundet datasamkøringen. Dencik et al. (2018) betegner disse forudsigelser som 'the not yet', og forbinder praksissen med stor usikkerhed, da truslerne udelukkende er gjort synlige på baggrund af algoritmiske teknologier. Teknologierne beror typisk på data fra ejendomskriminalitet, stedbaserede data, informationer om enkeltpersoner (Gstrein, Bunnik & Zwitter, 2020, s. 2), begivenhedsbaserede data samt bandekriminalitet og trafikmønstre og miljøfaktorer (Dencik et al., 2018, s. 1435). Teorien bag algoritmiske teknologier uddybes i kapitel 3.

Predictive policing og terror

Både Robert Pelzer (2018) og Dencik et al. (2018) koncentrerer sig om predictive policing og dens overvågning af sociale medier i forbindelse med potentielt kriminelle begivenheder eller aktioner, dog med hvert deres fokus på hhv. terror generelt og protester i England.

Pelzer (2018) hævder, at den nuværende praksis inden for politiarbejdet med terrorisme og ekstremisme, bygger på en professionel vurdering, og derfor ikke passer sammen med en algoritmedrevet praksis (Pelzer, 2018, s. 163). "The public is increasingly perceived as

vulnerable to external threats which are difficult to anticipate beforehand, such as terrorism." (Gundhus & Jansen, 2019, s. 93). En holdning Pelzer (2018) tilslutter sig og begrunder med, at terrorhandlinger er uhyre sjælden sammenholdt med andre former for kriminel opførsel, hvorfor disse datasæt er små. Ekstremistisk opførsel viser sig ligeledes sjældent i data, som produceres på baggrund af daglige aktiviteter på sociale medier, hvilket gør det svært at opspore terrorister: "the scope for big data-driven approaches that are seeking to identify unknown patterns of pre-terrorist behaviour is limited because pre-terrorist behaviour rarely becomes visible in big data." (Pelzer, 2018, s. 176). Derfor mener Pelzer, at profileringen af en potentiel terrorist må foregå via rekonstruktion i forbindelse med en politiefterforskning (Pelzer, 2018, s. 168).

Predictive policing, protester og tid

Dencik et al. (2018) beskæftiger sig ligeledes med predictive policing i kraft af operationaliseringen af 'the not yet' i forbindelse med protester i England. Her påpeger de, at algoritmer baseret på data fra sociale medier, spiller en stor rolle (Dencik et. al., 2018, s. 1446). Inddragelsen af data fra sociale medier åbner muligheden for overvågning af fx tweets i realtid til at spore demonstranters fysiske bevægelser, identificere oprørere samt overvågning af deres instruktioner. Dette giver politiet muligheden for at reagere proaktivt og anholde personer, som de vurderer er farlige ud fra den tilgængelige data. Politiets overvågning af sociale medier er et eksempel på en øget interesse for predictive policing og det tidslige aspekt, der indgår heri. I den forbindelse synes det interessant at inddrage Lina Dencik, Mark Andrejevic & Emiliano Trerés (2020) begreb *slowness* i forbindelse med pre-emption. De pointerer, at "slowness appears not as a counter to speed, but as the very condition of possibility for meaningful human agency, deliberation and social change, making us fully aware of the inhuman, paradoxical and impossible reality of the pre-emptive imperative." (Dencik et al., 2020, s. 1530). Logikken bag pre-emption kolliderer altså ikke kun med den menneskelige kritiske refleksion, den udelukker også politiets evne til at kunne forestille sig andre sociale aspekter af verden og fremtiden (Dencik et al., 2020, s. 1539). Dog mener Aleš Završnik (2019) ikke, at man helt skal udelukke resultater fra datadrevede algoritmer, da "automation can increase knowledge about the criminal justice system itself" (Završnik, 2019, s. 16), og med fordel kan anvendes, hvis der er mistanke om, hvorvidt en dom i en sag har et diskriminerende udfald. Dog rejser han afslutningsvis spørgsmålet om, hvem det er, som skal forbedres? "[the] human decision-makers or computerized substitutes?" (Završnik, 2019, s. 16)

Ligesom ved andre algoritmiske processer, finder Lina Dencik, Arne Hintz & Zoe Carey (2018) den menneskelige bias problematisk i forbindelse predictive policing. Ligeledes påpeger de, at de værktøjer, som anvendes til dataindsamling og databehandling stammer fra kommercielle programmer, som er udviklet til markedsføringsformål og ikke til predictive policing. Endeligt slutter de, at "most data are likely to remain inconclusive and thus uncertain and un-predictable. In the context of a security-led need to limit uncertainty and render events predictable" (Dencik et al., 2018, s. 1446).

Opsummering

Der fremhæves en række af de problematikker, som findes ved predictive policing i litteraturen. Grundet det øgede fokus på tid, levner predictive policing ikke meget plads til en menneskelig kritisk tilgang samt muligheden for, at politiet kan forestille sig andre scenarier for fremtiden end dem, som data giver. Desuden påpeges det, at det er umuligt at foretage dataprofilering af bestemte grupper af kriminelle. Pelzer (2018) anvender en terrorist som case, da datasættene er små og sjældent optræder på sociale medier.

Kapitel 2 – Det overvågede samfund gennem tiden

Det overvågede samfund er langt fra et nyt fænomen og derfor ikke kun en tendens, som techgiganterne har bragt med sig. Faktisk kan kilder dateret helt tilbage til årene omkring vores tidsregnings begyndelse dokumentere, at samfundsovervågningen var en realitet. Nedenstående afsnit vil sætte vores speciale ind i en historisk kontekst ved at slå ned på udvalgte begivenheder og teoridannelser, hvor overvågningssamfundet har spillet en aktiv rolle.

Kopskatter og Gud

Rettes blikket indledningsvis mod Romerriget i årene omkring år nul indførtes 'kopskatter' (Ørsted & Damsholt, 2017). Nu blev alle skattepligtige borgere opkrævet kopskatter, som var den samme faste sum pr. beboer i husstanden. Der blev ikke taget hensyn til husstandens øvrige økonomiske forhold, og der blev holdt nøje opsyn med antallet af beboere i husstanden. Kopskatten blev anskuet som en stor del af det økonomiske grundlag for Romerrigets hær og administration (Ørsted & Damsholt, 2017). E.v.t. fremgår det desuden af Lukasevangeliet i Det

Nye Testamente, at borgerne såede tvivl om, hvorvidt de fortsat skulle betale de høje kopskatter til Kejseren, eftersom de havde fundet Gud, for hvem de søgteat rette sig efter. De spørger derfor Jesus til råds:

> ”Er det tilladt, at vi giver kejseren skat, eller ej?”
> Men Jesus gennemskuede deres list og sagde til dem: ”Vis mig en denar! Hvis billede og indskrift bærer den?”
> ”Kejserens,” svarede de.
> Han sagde til dem: ”Så giv kejseren, hvad kejserens er, og Gud, hvad Guds er!” (Det Nye Testamente: Lukasevangeliet, kap. 20, vers. 22-26)

Jesus beordrer dem altså fortsat til at betale deres kopskatter, samt give ”Gud, hvad Guds er!”. Det er umiddelbart en kryptisk formulering, men den henviser til, hvad borgerne skulle give Gud på et åndeligt plan. Her synes det interessant at inddrage første Mosebog i Det Gamle Testamente, hvor udtrykket ’tiende’ for første gang introduceres: Efter sin sejr over Kedorlaomer gav Abram nemlig tiende af, hvad sejren havde bragt ham til Salems kongepræst, som var ”præst for Gud den Højeste” (Det Gamle Testamente: første Mosebog, kap. 14, vers. 17-20). I den kristne kirke blev tiende oprindeligt set som en frivillig handling, men i takt med at danskerne fra 900-tallet og frem til ca. år 1050 blev kristne, fik kirken mere magt end før (Nationalmuseet, u.d.). Et kristent Danmark blev også starten på Middelalderen, og med den indførtes der nu straffe til de borgere, som ikke betalte deres tiende (Bøgh, 2011).

1500-1700: Det styrkede statslige øje

Statsmagten styrkedes i løbet af 1500-tallet, og det var nu ikke længere Guds øje borgerne skulle frygte, men snarere det statslige øje (Marklund, 2020, s. 19). Nedenstående afsnit sætter statslig postspionage under lup, da vi anser dette som et stort indgreb i borgernes privatliv. Derfor ser vi også postspionagen som et af de mere markante startskud til den type af dataovervågning, vi oplever i dag.

Allerførst vendes blikket endnu engang mod Romerriget, for allerede dengang overvågede rigets magthavende post- og budbringersystemer med det formål at forudsige og afværge fjenders potentielle angreb (Marklund, 2020, s. 24). Man ønskede med andre ord at være i stand til at handle proaktivt frem for reaktivt - et ønske, der trækker tråde til vores samtid i kraft af predictive policing. Både Završnik (2019) og Dencik et al. (2018) pointerer som nævnt i den forbindelse, at der efter 9/11 ses et markant skifte i politiets arbejdsgange, nemlig skiftet fra at

arbejde reaktivt til proaktivt. Noget kunne dog tyde på, at der snarere er tale om en genetablering af allerede historisk kendte metoder.

I Middelalderen forsvandt postspionagen, hvilket Marklund (2020) forklarer med en beskeden brevkommunikation i den periode. Denne genoplives imidlertid i 1500- og 1600-tallet, og i 1624 oprettede Kong Christian 4. de første statslige posthuse. Nu var det altså ikke længere private bude, der skulle ombringe post, men bude fra statens posthuse. Det satte for alvor gang i statens overvågningsapparat, "da det ledte samfundets skriftlige informationsstrømme ind i en sammenhængende infrastruktur, som brevspioner og meddelere forholdsvis nemt kunne overskue." (Marklund, 2020, s. 28-29). I Frankrig etableredes ligeledes den sandsynligvis mest omfattende og velorganiserede postspionage. Her blev der udviklet og oprettet centraliserede postovervågningskontorer, hvis eneste formål var at åbne breve, dekryptere, gennemlæse og analysere dem (Wilcox, 1934) - dette vel at mærke uden afsenders eller modtagers samtykke eller viden herom. Kontorerne kaldtes for 'Les cabinets noirs' eller på dansk 'de sorte kabinetter', og de blev hurtigt et billede på stormagtens hemmelige overvågningsenheder. Her indsamlede man data om borgerne, da man allerede dengang sidestillede information med magt (Pedersen, 2008, s. 249-250).

Således blev postvæsenet en væsentlig forudsætning for en systematisk postovervågning, hvilket rejser spørgsmålet om privatliv. Havde brevenes afsendere og modtagere ikke ret til privatliv? Pedersen (2008) påpeger, at datidens danske lovbøger faktisk ikke skelnede mellem privat og offentlig kommunikation, hvilket eksempelvis betød, at en privat kritik af kirken i et brev, blev sidestillet med at kritisere kirken offentligt. Den eneste som kunne se sig fri fra overvågningen, var kongen selv. I specialets tredje kapitel behandles retten til privatlivets fred anno 2021, som trods etableret lovgivning fortsat udfordres.

1700-1800: Privatlivet, pengene og panoptikonet

Selvom postspionage har fundet sted i århundreder, er det først i oplysningstiden (Busck, 2011), at den enkelte borgers ret til beskyttelse mod statens blik kom på den politiske dagsorden (Marklund, 2020, s. 64). Da kronprins Frederik for første gang indtog sin plads i statsrådet i 1784, udsendte han ordrer til landets postmestre om, at "de ikke må understå sig at åbne eller brække nogens breve, hvis det endog måtte være, medmindre det måtte være efter hans kgl. majestæts specielle allernådigste befaling" (Pedersen, 2008, s. 254). Kronprins Frederik gav

dermed fortsat sig selv privilegier til at åbne den post, han fandt nødvendigt, hvorfor det kongelige overvågningsapparat forblev intakt. Ved ordren udsendte han dog et klart politisk signal til befolkningen om, at han tog danskernes privatliv alvorligt.

Rettes blikket væk fra Danmark, ses der lignende tendenser i eksempelvis Frankrig, hvor det franske fængsel Bastillen blev stormet af Paris' borgere 14. juli 1789. Det var resultatet af mange års ophobet folkelig vrede til den franske stat - en vrede, der spredte sig fra Paris og til resten af Frankrig som en steppebrand. Ganske kort tid efter folkets befrielse af Bastillens fanger, fik Nationalforsamlingen lov til at fremføre en rapport, som gennemgik de urimeligheder, den franske befolkning havde været vidne til. I denne fremgik det, at statens hemmelige overvågning af befolkningens post, var et af de fremtrædende temaer; for, hvorfor havde staten ret til at udspionere deres egne borgere? (Marklund, 2020, s. 61). I december samme år blev der udfærdiget et dekret om 'brevhemmelighedens ukrænkelighed', hvilket bevirkede, at de sorte kabinetter stoppede med at modtage statsstøtte. Ligeledes blev der udfærdiget en ny postlov, som gjorde det strafbart at åbne breve, som ikke var adresseret til en (Marklund, 2020, s. 63).

I samme periode, mere specifikt i år 1791 introducerede Jeremy Bentham sin teori om panoptikonet: Et fængsel, der ved sin arkitektoniske udformning gjorde det muligt for få fængselsvagter at overvåge mange indsatte. Formålet med panoptikon-fængslet var at disciplinere de indsatte. Det gjorde man ved at oplyse dem om den potentielle mulighed for, at de konstant blev overvåget af fængselsvagterne. Derved mente Bentham, at de indsatte ikke ville lave ballade (Bentham, 1791, s. 16-22). I praksis bestod panoptikon-fængslet af en rund ydre bygning, hvor alle fangerne var fordelt i hver sin celle med vinduer vendt mod bygningens centrum. I centrum fandtes panoptikontårnet, der ligeledes havde vinduer, og herved udsyn til alle cellerne. Tårnets vinduer var dog afdækkede således, at det altid var muligt for vagterne at kigge ud ad vinduerne, men aldrig var muligt for fangerne at kigge ind, hvorfor usikkerheden i forhold til den konstante overvågning blandt fangerne opstod (Bentham, 1791, s. 16-22; Foucault, 1975, s. 217-222). Trods sit arkitektoniske udgangspunkt, synes panoptikonet alligevel i tråd med samtidens tankegang om, at de få overvågede de mange. I Danmark så man som nævnt kronprins Frederik, der trods sin nye postlov, stadig havde muligheden for at overvåge den post, han fandt nødvendig. Ligeledes gør tanken om, at individet skal tilpasse sin adfærd i frygten for konstant overvågning sig fortsat gældende i dag i kraft af pre-emption, hvilket uddybes i kapitel 3.

1950-2021: Økonomisk opsving og udvikling af panoptikonet

I sit arbejde med dansk økonomis historie skelner politisk økonom Anders Lundkvist mellem den kapitalistiske sektor, den private sektor og den offentlige sektor (Lundkvist, 2017, s. 166). Trods fremgang i den offentlige sektor beskriver Lundkvist årene 1957-1982 med international højkonjunktur, der fortsat puster liv i den kapitalistiske sektor (Lundkvist, 2017, s. 165). Industrikapitalismen har nemlig fået tag i den danske økonomi, der modsat mindre håndværksvirksomheder ikke styres af hensynet til privatøkonomi, men af markedet, hvor det konstant er nødvendigt at profitmaksimere for ikke tabe markedskonkurrencen. Ved kapitalismen skal endvidere forstås, at det er få mennesker, som ejer maskiner, fabrikker og jord, hvilket også kaldes produktionsmidler. I Danmark må stort set alle i princippet eje noget, men i den kapitalistiske sektor er det alligevel ganske få, som ejer noget af betydning (Lundkvist, 2017, s. 26). De få, som ejer et produktionsmiddel modtager ikke løn, men får fortjeneste af det, der produceres, hvorimod deres ansatte modtager løn. Der skelnes mellem 'arbejderklassen' og 'arbejdsgiverklassen', hvor en arbejdsgiver køber arbejdskraft af arbejderen, som resulterer i profit eller fortjeneste til arbejdsgiveren (Hansen, 1969, s. 32-33). Selvom profitten øges og arbejdsgiverens indtjening stiger, betyder det sjældent, at arbejderens løn følger proportionalt med, da denne fastsættes af arbejdsgiveren, medmindre arbejderen har en fagforening, og arbejderens løn fastsat af en overenskomst (Hansen, 1969, s. 33). Arbejdsgiveren betragter således arbejderen som en indtjeningsmulighed (Hansen, 1969, s. 32-33). I forlængelse af det internationale økonomiske opsving udkommer Michel Foucaults bog *Overvågning og Straf* (1975), der er en videre tolkning af Benthams panoptikon. Industrialiseringen havde i de forgangne 100 år for alvor vundet indpas, og det resulterede dels i nye måder at profitmaksimere, og gav ligeledes anledning til at anskue samfundet på ny. Dette afspejles i Foucaults tolkning af panoptikonet, som rækker ud over panoptikon-fængslets arkitektoniske kendetegn, og bidrager med et bredere billede af disciplinær magt i det moderne samfund.

Den disciplinære magt

Foucault (1975) beskriver den disciplinære magt som en magt, der hverken aflokker eller afkræver nogen noget, den afretter derimod for bedre at kunne drage nytte af individet. Det er altså en beregnende og permanent magt, der ser hver enkelt person som genstand og instrument for sin magtudøvelse (Foucault, 1975, s. 186).

»Disciplinen« [kan] hverken identificere sig med en institution eller med et apparat. Den er en form for magt, en udøvelsesmåde, der omfatter en hel samling af instrumenter, teknikker, metoder, anvendelsesniveauer og formål. Den er en magtens »fysik« eller »anatomi«, en teknologi (Foucault, 1975, s. 232).

I den forbindelse synes det interessant at inddrage Oscar Gandy (1993), der med udgangspunkt i Foucault behandler, hvordan nyere virksomheder fungerer i praksis. Han anskuer deres forretningsmodel som en måde at disciplinere forbrugerne på, og introducerer i den forbindelse begrebet 'panoptic sort'. Han beskriver "how consumer surveillance using database marketing produces discriminatory practices that cream off some and cut off others. Data about transactions is used both to target persons for further advertising and to dismiss consumers who are of little value to companies." (Gandy i Lyon, 2003, s. 1). Gandy var en af de første, som demonstrerede, hvordan disciplinering kan sættes i forbindelse med dataindsamling. Siden har Shoshana Zuboff præsenteret sin teori om overvågningskapitalismen som en ny verdensøkonomi, hvor grundstenen er køb og salg af data. Før dette perspektiv udfoldes, vil vi se nærmere på, hvordan Foucault i mere specifikke begreber udfolder sin tolkning af panoptikonet.

Inddelingens kunst, kræfternes sammensætning og styring af aktiviteterne

Foucault var socialkonstruktionist, da han var af den overbevisning, at den sociale virkelighed altid konstrueres af mennesket, hvorfor en stor del af disciplineringen omhandler forholdet mellem magt og viden. Disciplineringen begynder derfor med at inddele individerne i et givent rum (Foucault, 1975, s. 157). Dette aspekt handler om overvågning af individers tilstedeværelse eller fravær i rummet. Hermed er det altid muligt at overvåge alle individers opførsel, vurdere den, sanktionere den og måle den ud fra dens kvaliteter og fortjeneste. Derved skabes et analytisk rum, som gør det muligt at gennemskue konkrete menneskelige relationer internt i mangfoldigheder, hvilket giver redskaber til at overskue og beherske den (Foucault, 1975, s. 159, 164). Dette betegner Foucault også som 'levende skemaer': "[…] det er da etableringen af "levende skemaer", som forvandler den konfuse, unyttige eller farlige masse til ordnede mangfoldigheder." (Foucault, 1975, s. 164).

Disciplineringen handler ikke kun om ordnede mangfoldigheder og overvågning af individer. Den handler ligeledes om 'kræfternes sammensætning'. Ved kræfternes sammensætning forstås det at skabe et 'effektivt apparat', hvor forskellige individer fra forskellige inddelinger

arbejder sammen således, at den enkeltes nyttevirkning øges (Foucault, 1975, s. 178-186). Afslutningsvis handler disciplin om 'styring af aktiviteterne', hvilket henviser til styring af individernes tid. Her anviser man bestemte tvangsmæssige handlinger, som skal udføres indenfor et givent tidsrum. Man interesserer sig altså for kvaliteten af den anvendte tid: Har individet fået det ypperste ud af den tid, vedkommende fik til at udføre en specifik opgave? Er kvaliteten af denne, hvad man kunne forvente i forhold til den tid, der er blevet givet? Er der med andre ord tale om en nyttig tid? (Foucault, 1975, s. 165-172).

Den normaliserende sanktion

I hjertet af alle disciplinære systemer findes et lille straffesystem – dette er så småt, at det ikke tager del i det store juridiske system. I det disciplinære system etableres en under-strafferet, som har egne love, overtrædelser, sanktionsformer samt dømmende instanser (Foucault, 1975, s. 193-195). Disciplinen søger at korrigere adfærd og straffe dem, som ikke overholder reglerne i det disciplinære system (Foucault, 1975, s. 195-196). Dette kan dog anskues som et dobbelt system, hvis hensigt ikke kun er at straffe, men også at belønne. Belønningen er ligeledes en stor del af korrektionsprocessen, da individet belønnes, hvis det lader sig korrigere (Foucault, 1975, s. 196). Målet med både at straffe og belønne er at sætte individets handlinger, præstationer og opførsel op mod helheden, hvilket giver et differentieringsrum. Dette evigt straffende og belønnende element ved disciplinære systemer sammenligner, homogeniserer og udelukker, hvilket betegnes 'den normaliserende sanktion'. Man søger altså normalen og straffer dem, som falder udenfor og derved befinder sig i 'marginen' (Foucault, 1975, s. 199). Kapitel 4 udfolder, hvordan neoliberalistiske strømninger bl.a. bidrager til øget fokus på straf og overvågning af udsatte borgere, hvilket fastholder dem i marginen (Wacquant, 2014, s. 106).

Panoptikonet

Disciplinering er grundstenen for panoptikonet, da den sikrer, at magtudøvelsen ikke kommer udefra som tvang, men konstant er til stede på en subtil måde (Foucault, 1975, s. 222). Som nævnt ovenfor identificerer disciplineringen sig hverken med en specifik institution eller et apparat, hvilket betyder, at disciplineringen også virker som en aktiv del af samfundets opbygning (Foucault, 1975, s. 228-230). Der arbejdes ud fra en nyttetænkning i panoptikonet, hvor man ønsker at øge individernes nytteværdi i samfundet. Dette kan eksempelvis være ved at uddanne individer, som kommer fra dårlig kår til at varetage en specifik funktion på fx en fabrik. Dermed øges nytteværdien, idet individet ellers ikke ville have bidraget nyttigt til

samfundet. På den måde mener Foucault, at man hjælper individer væk fra deres ellers marginaliserede funktion i samfundets yderkant (Foucault, 1975, s. 227-228).

Foucaults tolkning af Benthams panoptikon peger på, hvordan de få kan overvåge de mange. Men med udviklingen af massemedierne rejses imidlertid spørgsmålet om, hvordan de mange ser de få. For hvilke processer finder sted, når hele verden har mulighed for at se med i ganske få menneskers liv, hvilket vi eksempelvis ser i realityprogrammet *Keeping up with the Kardashians* eller ved influencere på sociale medier? Mathiesen (1997) tager denne problemstilling under lup og formulerer et nyt begreb, som favner netop dette. Begrebet betegner han 'synoptikon', og kan anvendes i situationer, hvor et stort antal mennesker fokuserer på noget fælles. Med andre ord er synoptikon det modsatte af panoptikon og derved et udtryk for, at "we […] live in a *viewer society*." (Mathiesen, 1997, s. 219).

Hvad sker der, når det ikke længere er de mange, som ser de få, men derimod de få, som ser de få? Et eksempel herpå er predictive policing, hvor politiet (de få) overvåger de udvalgte få, hvilket ifølge Pelzer (2018) kan være ekstremister og terrorister. I 2006 introducerede Didier Bigo begrebet 'banoptikon'. Dette tager udgangspunkt i den teknologiske udvikling, som bl.a. har muliggjort algoritmisk profilering. Denne teknologi anvendes til at bestemme, hvilke befolkningsgrupper, der skal overvåges. Han påpeger, at algoritmisk profilering udelukker bestemte grupper fra overvågning grundet deres fremtidige potentielle opførsel. Ligeledes overvåger man specifikke grupper netop på baggrund af deres potentielle fremtidige opførsel. Dette anskuer han som diskrimination, der "[…] allows us to understand that the surveillance of a small number of people, who are trapped into the imperative of mobility while the majority is normalized, is definitely the main tendency of the policing of the global age" (Bigo, 2006, s. 35).

Statslig overvågning af borgerne er altså ikke noget nyt fænomen, da den har fundet sted siden før vores tidsregning. Gennemgående for den type af overvågning, vi har beskrevet, er, at det overordnede formål er disciplinering af borgerne. Vi så det bl.a. i middelalderen, hvor der blev indført sanktioner mod dem, som ikke betalte tiende og vi så det med postspionagen, hvis formål var at slå ned på potentielle kriminelle. Kapitlet introducerede afslutningsvis Foucaults disciplinering som begreb i forbindelse med sin tolkning af Benthams panoptikon, og selvom der er sket en udvikling indenfor panoptikon-tanken, synes den overordnede hensigt fortsat at være disciplinerende.

Kapitel 3 – Overvågningskapitalismen regerer

Dette kapitel har til formål at afspejle, hvordan grundtankerne i Zuboffs (2015) definition af overvågningskapitalismen kan spores tilbage til den industrielle kapitalisme. I den forbindelse er Foucaults tolkning af Benthams panoptikon og herved hans teori om overvågning og disciplinering af individet mere aktuel end nogensinde før. Overvågningskapitalismen fører dog nye metoder og logikker med sig. Derfor har nedenstående afsnit til formål at demonstrere, hvordan metoderne til at overvåge konstant er under udvikling. Men ligeledes noget som i højere og højere grad kan ses som en allestedsnærværende faktor - og måske ligefrem en indgribende faktor for den enkeltes hverdag? Begrebet overvågningskapitalisme er komplekst og fordrer en teoretisering af big data, algoritmer og pre-emption, der skal bidrage til at forklare de bagvedliggende logikker.

I 2015 introducerede harvardprofessoren Shoshana Zuboff begrebet 'overvågningskapitalisme' i artiklen *The Big Other: Surveillance Capitalism of an Information Civilization*, og i 2019 uddybede hun begrebet i værket *The Age of Surveillance Capitalism*. Zuboff fremlægger syv forskellige definitioner af begrebet, hvoraf den første definition beskriver overvågningskapitalisme, som "en ny økonomisk verdensorden, hvor menneskers tilstedeværelse betragtes som frit tilgængeligt råmateriale for hemmelige kommercielle metoder med henblik på indhentning, forudsigelse og salg" (Zuboff, 2019, s. 7). Tanken bag indhentningen af disse data er, at virksomheder kan omdanne dem til adfærdsdata (Zuboff, 2019, s. 18). Denne data samkøres i algoritmer til at forudsige og ændre menneskelig adfærd med det formål at opnå indtjening og markedskontrol (Zuboff, 2015, s. 75).

Denne nye logik, mener Zuboff, er blevet til hos Google, da de er gået fra udelukkende at anvende brugeres data til forbedring af produkter og tjenesteydelser til at skabe 'forudsigelsesfabrikker' ud fra brugernes adfærdsdata. Dette skete gennem 'Google Adwords', der er et program til at tracke trafik gennem online annoncer (Oehlenschläger, 2019). "Google is widely considered to be the pioneer of 'big data', and on the strength of those accomplishments it has also pioneered the wider logic of accumulation I call surveillance capitalism, of which 'big data' is both a condition and an expression." (Zuboff, 2015, s. 77). Denne logik har sidenhen spredt sig som en steppebrand fra Google til de resterende techgiganter i Silicon Valley samt mange andre internettjenester i resten af verden. Her er mennesker blot en brik i en større forretningsmodel med det formål at skabe øget profit (Zuboff,

2019, s. 37). Yuval Noah Harari har ligeledes fokus på den teknologiske udvikling i bogen *21 ting du bør vide om det 21. århundrede,* der handler om de forandringer og udfordringer mennesket står over for i dag. I bogen omtaler han disse giganter for 'opmærksomhedskøbmænd' og forklarer det med, at virksomhederne lever af at fange brugernes opmærksomhed, hvilket genererer data, som de kan videresælge. Han afslutter af med at skrive "vi er ikke deres kunder – vi er deres produkt" (Harari, 2019, s. 103).

For at få et indblik i, hvordan overvågningskapitalismen fungerer, er det væsentligt at forstå, hvad adfærdsdata er. Som beskrevet ovenfor, ses der et skift i, hvordan virksomheder benytter menneskers data. Alt den data, som virksomheden ikke anvender til at forbedre egne produkter og tjenesteydelser, er overskydende data, som betegnes 'adfærdsoverskud' (Zuboff, 2019, s. 18). Dette adfærdsoverskud bliver til forudsigelsesprodukter, der skal forudsige og ændre menneskers adfærd. Adfærdsoverskuddet sælges videre til tredjeparter på et nyt marked for adfærdsforudsigelse (Zuboff, 2019, s. 18).

Zuboffs kritik lyder på, at overvågningskapitalismen er antidemokratisk og den fratager individets autonomi (Zuboff, 2019, s. 23). Derudover mener hun, at denne nye logik bidrager til at mennesker bliver mentalt følelsesløse, fordi de bliver immune over for, at de bliver "sporet, analyseret og reguleret" (Zuboff, 2019, s. 22). Nora A. Draper og Joseph Turow behandler ligeledes denne problematik med begrebet 'digital resignation'. "That is, while these people feel dissatisfied with the pervasive monitoring that characterizes contemporary digital spaces, they are convinced that such surveillance is inescapable." (Draper & Turow, 2019, s. 1825). Det bliver derfor uoverskueligt for individet at sætte sig ind i, fordi systemerne er for avancerede at forstå, selvom man føler sig krænket og ønsker at beskytte privatlivet mod indsamlingen af data. Ifølge Zuboff er systemerne indrettet på en måde, så de ved alt om brugerne, men brugerne aldrig vil kunne gennemskue systemerne (Zuboff, 2019, s. 22). Dette læner sig op ad Foucaults tanke om panoptikonet, hvor de få overvåger de mange - men hvor panoptikonet ligeledes ikke kan gennemskues af de overvågede.

Derudover ses et andet adfærds-/reaktionsmønster, der kan forklares med 'the chilling effect', som er et resultat af særligt Snowden-lækket, der har gjort borgerne mere opmærksomme på denne overvågning (Hintz, Dencik & Wahl-Jørgensen 2019, s. 110). De forklarer begrebet med "the extent to which government surveillance may deter people from engaging in certain legal (or even desirable) online activities because they fear punishment or criminal sanction and do

not trust the legal system to protect their innocent" (Hintz et al.,, 2019, s. 111). Selvom hensigten med denne overvågning kan være øget tryghed og sikkerhed blandt borgerne, er bagsiden af medaljen, at det i stedet er med til at avle frygt og utryghed. En undersøgelse viser, at denne frygt er særligt udbredt blandt etniske minoriteter (Hintz et al., 2019, s. 111).

Eszter Hargiatti og Alice Marwick mener, at denne opgivenhed kan virke kynisk, men at det er et tegn på resignation og afmagt (Marwick & Hargittai, 2018, s. 1707). Dette går ligeledes i tråd med Zuboffs pointe om, at brugerne blot rationaliserer situation med resigneret kynisme og undskylder sig med 'jeg har intet at skjule' (Zuboff, 2019, s. 22). Denne resignation betegner Arne Hintz, Lina Dencik og Karin Wahl-Jørgensen (2019) med begrebet 'surveillance realism'. Det henviser ikke til, at mennesker er blevet realistiske omkring overvågningen, men derimod en realisme der bunder i, at overvågningen finder sted og er uundgåelig (Hintz et al., 2019, s. 120). Zuboff begrunder overvågningskapitalismens sejr med det faktum, at den er 'uden fortilfælde' (Zuboff, 2019, s. 23). Det betyder som nævnt ovenfor, at den er umulig at genkende og udfordre, fordi menneskets nuværende begrebsapparat intet har at sammenligne med (Zuboff, 2019, s. 25). Draper og Turow påpeger, at denne 'resignation' støtter kapitalismen, fordi den magt, som virksomhederne besidder, bliver uundgåelig i den digitale æra (Draper & Turow, 2019, s. 1829).

"Data Is The New Oil"

Overvågningskapitalismen kan som nævnt på mange områder spores tilbage til den traditionelle industrikapitalisme. Den oprindelige tanke om konstant at profitmaksimere for ikke at tabe markedskonkurrencen gør sig fortsat gældende. I overvågningskapitalismens nye logik er produktionsmidlerne ikke længere maskiner, fabrikker og jord men er derimod udskiftet med enorme mængder af data.

Dette leder videre til Zuboffs tredje definition af overvågningskapitalisme, der beskrives som følgende: "en ureguleret mutation af kapitalismen kendetegnet ved en koncentration af rigdom, viden og magt uden fortilfælde i historien" (Zuboff, 2019, s. 7). En skelnen mellem kapitalisme og overvågningskapitalisme er imidlertid vigtig for at forstå logikken bag. Zuboff argumenterer for, at dataindsamling med henblik på at forbedre egne tjenester er kapitalisme, men i dét øjeblik disse data videresælges, så er det overvågningskapitalisme (Zuboff, 2019, s. 35). Det betyder, at overvågningskapitalismen har egne principper og logikker, den følger. The

Economist bragte i 2017 en leder med rubrikken ”The world’s most valuable resource is no longer oil, but data”, hvor de beskriver data som den nye olie i den digitale verden (The Economist, 2017). The Economist beskriver, at man bør være bekymret over for denne nye dataøkonomi og den magt, det giver techgiganter som Facebook, Google og Amazon (The Economist, 2017). Artiklen beskriver dem som ”God’s eye view”, fordi de ser alt, hvad der sker på deres tjenester gennem data (The Economist, 2017). The Economist argumenterer for, at små konkurrenter ikke har en chance for at blive store, fordi techgiganterne enten efterligner dem eller opkøber dem, hvor de henviser til ’Antitrust’-lovgivningen. Det er en amerikansk lovgivning, der skal sikre store virksomheder mod monopoldannelse, som ved indførelsen bl.a. var rettet mod olieindustrien (Heide-Jørgensen & Koktvedgaard, 2009). I lederen argumenteres der for, at stater skal gribe ind hurtigst muligt for at beskytte sig mod monopoldannelse og trusler mod borgeres privatliv (The Economist, 2017). I november 2019 svarede Forbes igen med artiklen ”Data Is The New Oil – And That’s A Good Thing” (Bhageshpur, 2019). Bhagesphur argumenterer for, at data kan anvendes til at forbedre verden og menneskers liv – han henviser bl.a. til opsporing af brystkræft, Moore’s Law og selvkørende biler. ”We must manage the dark side of data, but the advances in data fuels are worth the effort.” (Bhageshpur, 2019). Han argumenterer altså for, at fordelene er større end ulemperne; og at det er hele indsatsen værd. Men til trods for den positive tilgang til ideen om at anvende data til bl.a. forudsigelse, pointerer han, at der er en bagside af medaljen - og denne skal løses. Han påpeger ikke ulemperne, men sammenligner det med, at olie skaber forurening, men på den anden side har løftet mange mennesker ud af fattigdom.

Karl Marx og Friedrich Engels, som var store kritikere af kapitalismen, mente trods deres kritik, at kapitalismen var et historisk fremskridt, fordi ”den skabte mulighed for næsten ubegrænset materiel behovstilfredsstillelse” (Finn-Christiansen, 2020). Dette syn kan sammenlignes med et foredrag Facebooks tidligere vicepræseident Chamath Palihapitiya holdt på Stanford University i 2017. Her fortæller han om, hvordan sociale medier er indrettet til at være dybt afhængighedsskabende: ”The short-term, dopamine, driven feedback loops that we have created are destroying how society works: no civil discourse, no cooperation, misinformation, mistruth.” (Wang, 2017). I forhold til tanken om det afhængighedsskabende medie og den store materielle tilfredsstillelse kan begrebet ’infinite scroll’ anvendes. ‘Infinte scroll’ er designet således, at brugeren kan scrolle i en uendelighed og derved producere mere og mere data (Barassi, 2020, s. 1574). Ideen om at styre menneskers tid gennem teknologi for at maksimere produktionen stammer derfor helt tilbage fra den industrielle kapitalisme, hvor uret blev

anvendt til dette – måden, det gøres på, er blot en anden i dag (Barassi, 2020, s. 1574). Her kan trækkes tråde til Foucaults begreb om styring af aktiviteter, hvor tanken er, at man bl.a. skaber et disciplineret, nyttigt individ ved at styre dets tid gennem overvågning.

Big Data trender

For at forstå overvågningskapitalismen er det væsentligt at forstå, hvordan 'big data' har skabt grundlaget for denne nye verdensorden (Zuboff, 2015, s. 75). Hintz et al. præsenterer følgende definition af big data: "Big data refers to large-scale collection of data that depends on computational processing, with the view 'to extract new insights or create new forms of value." (Hintz et al., 2019, s. 45). I bogen *De skjulte algoritmer: Teknoantropologiske perspektiver* beskrives 'big data-hjulet', hvilket antyder, at begreberne 'digitalisering', 'AI', 'algoritme' og 'disruption' er et resultat af big data (Birkholm, 2018, s. 25). Big data henviser ikke nødvendigvis til datamængden, men derimod det faktum, at datamængden ikke er væsentlig længere, da computere i dag besidder en processorkraft, der kan behandle disse datamængder (Birkholm, 2018, s. 24). Zuboff anskuer ikke big data som en teknologi, men som en proces, der grundet den teknologiske udvikling har været uundgåelig (Zuboff, 2015, s. 75). Danah Boyd og Kate Crawford (2012) anskuer big data som et socio-teknisk fænomen, hvor retorikken både er utopisk og dystopisk:

> On one hand, Big Data is seen as a powerful tool to address various societal ills, offering the potential of new insights into areas as diverse as cancer research, terrorism, and climate change. On the other, Big Data is seen as a troubling manifestation of Big Brother, enabling invasions of privacy, decreased civil freedoms, and increased state and corporate control (Boyd & Crawford, 2012, s. 664).

Big data rummer derfor mange aspekter og fordrer, at det nu er muligt at samkøre diverse data om tidligere adfærd i algoritmer til at forudsige fremtidig adfærd og foretage automatiseret beslutningstagen (Lyon, 2014, s. 4). Det er væsentligt at påpege, at computeren ikke finder årsagssammenhænge ved analysen af store datasæt, men derimod korrelationer, som er "uforklarede, statistiske sammenfald" (Birkholm, 2018, s. 25). Det gælder især i statslige og kommercielle øjemed, hvor big data både skaber en mulighed for og bidrager til en øget overvågning.

David Lyon samt Boyd og Crawford mener, at der sker en ændring i den adgang, der er til viden i et samfund med big data (Boyd & Crawford, 2012; Lyon, 2014). Når der kommer en

ændring i forholdet til viden, er spørgsmålet pludseligt, hvad viden er, og hvem, der har adgang til den. Her kan trækkes tråde til Lev Manovich (2011), der ligeledes undersøger fordelingen af viden i et big data samfund. Han opstiller tre klasser: 1) dem, der skaber data både bevidst og ubevidst, 2) dem, der har midlerne til at indsamle det og 3) dem, der har ekspertisen til at analysere det (Manovich, 2011, s. 10). Det er den sidste klasse, som i sidste ende afgør, hvad der skal ske med den indsamlede data, og hvordan den skal anvendes. Dette skaber en ulighed i adgangen til og en marginalisering af viden, da det er en mindre gruppe, der besidder den ekspertise. Harari påpeger, at det er nødvendigt at regulere ejerskabet af data, hvis man vil undgå "koncentrationen af velstand og magt" (Harari, 102).

Overvågningskapitalismens ordbog

Som følge af big data og overvågningskapitalismens opblomstring indføres et helt nyt begrebsapparat, der er væsentligt at udfolde for forståelsen af denne nye tid. Dette omfatter bl.a. 'dataveillance', 'sousveillance', 'datafication' og 'dataism'. Nedenstående afsnit vil derfor udfolde disse begreber i relation til denne nye overvågningsøkonomi.

Hal Varian fra Google har udviklet et begrebsapparat, som Zuboff udfolder i både tidligere nævnte artikel og bog, hvor han identificerer fire anvendelsesmuligheder til at forklare processen vedrørende computermedierede transaktioner (Zuboff, 2019, s. 85). De fire anvendelsesmuligheder er *'data extraction and analysis'*, *'new contractual forms due to better monitoring'*, *'perzonalization and customization'* samt *'continous experiements'* og de skal bidrage til en forståelse af denne nye logik (Zuboff, 2015, s. 75).

Data, extraction and analysis

Data udgør en væsentlig del af ideen om overvågningskapitalismen, da data er det nødvendige råmateriale for de nye processer (Zuboff, 2019, s. 85). Al data udgør en mulighed for detaljeret, individuel profilering (Zuboff, 2015, s. 78). Som Zuboff nævner, startede overvågningskapitalismen hos Google, og de er fortsat markedsledere inden for mængden af data. Google har fx vundet udbuddet om at tilbyde gratis internet til Starbucks' tre milliarder kunder (Zuboff, 2015, s. 79). Derudover har de i New York installeret gratis internet-hotspots for at bekæmpe digital ulighed (Zuboff, 2019, s. 270). Dette er blot én ud af mange måder, hvorpå Google dagligt høster data fra brugere verden over.

Ekstraktion er de sociale sammenhænge og den fysiske infrastruktur, der ligger til grund for, at data kan anvendes og udvindes af virksomheder (Zuboff, 2019, s. 85). Desuden henviser Zuboff til det faktum, at manglende samtykke eller dialog muliggør enorme datamængder. Det er derfor væsentligt at påpege, at det er en envejsproces; hvilket Zuboff beskriver som 'at tage' og derfor ikke 'at give' (Zuboff, 2015, s. 79). Zuboff argumenterer for, at Google og andre lignende virksomheder fjerner det demokratiske aspekt i markedsbaserede økonomier i vesten (Zuboff, 2015, s. 80). Her kan eksempelvis henvises til markedsbaserede idealer, der forsøger at reducere monopoldannelser eksempelvis gennem Antitrust-lovgivningen, som blev nævnt i starten af kapitlet.

Med analyse forstås, at de enorme datamængder kræver en høj specialisering af medarbejdere, der kan håndtere denne data. Det kræver dog i lige så høj grad computersystemer, der kan rumme denne mængde; Zuboff betegner det 'maskinintelligens' (Zuboff, 2019, s. 85).

New contractual forms due to better monitoring

Grundet en overvågning, som i dag er observerbar, er det blevet muligt at skrive kontrakter på baggrund af adfærd, hvilket åbner for en helt ny form for computermedierede transaktioner (Zuboff, 2015, s. 81). Dette kunne eksempelvis være, hvis en låntager på en bil ikke betaler sin regning i tide; herefter vil bilen blive aflåst for låntageren, og bilen vil afsende lokationsdata, således at den kan afhentes og konfiskeres. (Zuboff, 2015, s. 81). Det ses ligeledes, hvordan forsikringsselskaber i højere grad anvender overvågningsværktøjer til at udregne kunders præmier og dermed profitmaksimere, hvilket vil blive præsenteret senere i projektet.

Personalization and communication

Overvågningen er som følge af big data blevet langt mere personlig, og brugere afgiver daglige digitale fodspor ved brug af eksempelvis en smartphone. Google AdWords er fx udviklet til at kunne målrette annoncer, der matcher et individ. "Instead of having to ask Google questions, it should 'know what you want and tell you before you ask the questions." (Zuboff, 2015, s. 83). Varian argumenterer for, at folk er villige til at dele personlig information, fordi de får noget igen, og at digitale assistenter vil være nogle, som alle vil stræbe efter i fremtiden (Zuboff, 2015, s. 83). En undersøgelse viser dog, at 91 % af voksne amerikanere er enige i, at forbrugere har mistet kontrollen over deres personlige data (Zuboff, 2015, s. 84). Dette kan vidne om, at det kun bliver mere og mere uoverskueligt for brugerne at navigere i, selvom de er villige til at afgive personlig information.

Continuous experiments

Vedvarende eksperimenter henviser til, at disse datamængder fortsat anvendes, selvom de er blevet anvendt som led til at forbedre service- eller tjenesteydelser (Zuboff, 2015, s. 84). Som nævnt i afsnittet med big data, finder man ikke årsagssammenhænge ved analyse af store datasæt, men derimod korrelationer (Birkholm, 2018, s. 25). Derfor mener Varian, at man skal fortsætte med eksperimenter af disse datasæt for at skabe årsagssammenhænge til at forudsige (Zuboff, 2015, s. 84).

Datafication, Dataism og Dataveillance

Datafication er et begreb, der første gang er nævnt af Viktor Mayer-Schönberger & Kenneth Cukier (2013) i deres bog *Big Data: A Revolution That Will Transform How We Live, Work, And Think*. De beskriver det som "a modern technological trend turning many aspects of our lives into computerized data." Hintz et al. argumenterer for, at datafication ikke kun indebærer en teknologisk udvikling, men ligeledes indebærer sociale og politiske aspekter, der får os til at stille nye spørgsmål til magt og kontrol (Hintz et al., 2019, s. 2-3). Dette kan vi anvende Foucaults begreber om disciplinering til. Det kan vi, fordi datafication spiller en stor rolle i måden, hvorpå der bliver truffet beslutninger om mennesker i dag (Hintz et al., 2019, s. 61), hvilket leder hen til begrebet om dataisme.

Dataisme er et begreb, der både kan anskues som en filosofi og religion, og der findes derfor forskelligartede definitioner af begrebet. Fælles for begge tilgange er dog en holdning til, at mennesket lever i et samfund med enorme datamængder, hvor alt kan måles. Dataisme nævnes for første gang af David Brooks i New York Times artiklen *The Philosophy of Data* fra 2013. Han beskriver dataisme som en ny filosofi i den digitale verden, hvor alt gøres målbart og dermed kan hjælpe os til at forudsige fremtiden (Brooks, 2013). I bogen *Homo Deus: En kort historie om i morgen* betegner Harari dataismen som en religion, hvor dataister tror på, at den kan hjælpe med at afgøre, hvad der er rigtigt og forkert (Harari, 2017, s. 378). Dataismen afgør således værdien af et menneske på baggrund af, hvor meget vedkommende bidrager til datastrømmen (Harari, 2017, s. 374). Harari forklarer derudover, at dataister mener, at den menneskelige hjerne ikke kan overskue tidens store datamængder, hvorfor det er en nødvendighed, at dette arbejde skal overføres til elektroniske algoritmer for at kunne omdanne data til viden. "I praksis betyder dette, at dataister er skeptiske over for menneskelig viden og

visdom og foretrækker at sætte deres lid til big data og computeralgoritmer" (Harari, 2017, s. 375).

Dataismen leder videre til 'dataveillance', hvilket betegnes som "continuous surveillance through the use of (meta)data (Dijck, 2014, s. 198). Disse data indsamles, men anvendes ligeledes til overvågning af mennesker gennem de digitale fodspor, der efterlades. Dataveillance adskiller sig fra traditionel overvågning ved, at den ikke sker med et bestemt formål, men derimod blot indsamler til formål, der endnu ikke er opfundet (Dijck, 2014, s. 205). Imidlertid er der dog opstået en modbølge til overvågning som betegnes 'sousveillance' (Dencik, 2020, 609). Sousveillance kan på dansk oversættes til 'undervågning' og betyder, at borgere via deres smartphones og andre digitale værktøjer, kan overvåge dels andre borgere samt autoritære institutioner. Dette kan bl.a. ses gennem borgerjournalistik eller når autonome forsøger at gøre op med autoriteter (Hintz, Dencik, & Wahl-Jørgensen, 2019, s. 11).

De digitale regneforskrifter

Med fremkomsten af big data og overvågningskapitalismens syn på data som værende en handelsvare, rejser dette unægtelig et spørgsmål af mere teknisk karakter: Hvordan omsættes data til profit? Vi har hidtil omtalt brugen af algoritmer som et centralt led i koblingen mellem data, økonomi og overvågning, hvorfor det nu synes væsentligt at udfolde, hvad en algoritme er, samt hvordan den kan anvendes. De matematiske detaljer udfoldes ikke nærmere, da disse ikke har relevans for det videre arbejde med specialets cases.

Algoritme betyder 'en regneforskrift' og kan spores tilbage til Romerriget, hvor det også tidligere blev pointeret, at den første postspionage fik sin spæde start. Det var den græske matematiker Euklid, der formulerede en regneforskrift, hvis formål var at finde den største fælles divisor mellem to hele tal (Brinkholm, 2018, s. 28). Den største fælles divisor betyder det største hele tal, som går op i to hele tal (Regneregler, u.d.). Da en algoritme fortsat forbindes med en regneforskrift hævder Brinkholm, at der forekommer en misforståelse mellem, hvad der i traditionel forstand forstås med en algoritme sammenholdt med den teknologi, som i dag går under betegnelsen 'algoritmer' (Brinkholm, 2018, s. 29). Teknologien, som anvendes i forbindelse med overvågning og overvågningskapitalismen, er snarere computersoftware sammensat af en række programmer. De tekniske processer i softwarens programmer kan godt

minde om en algoritmes regneforskrifter grundet deres numeriske analyse, men det gør altså ikke programmerne til algoritmer.

”Den matematiske algoritme er universel, den gælder til enhver tid. Uanset hvor i verdenshistorien man befinder sig […]” (Brinkholm, 2018, s. 30). Dette gør sig ikke gældende for programmer til computersoftware. Selv i 2021 kan computere fortsat udelukkende behandle information i form af tal, hvilket betyder, at såfremt de skal medtage kvaliteter som ”smuk/grim, rask/syg, sund/usund, god/ond”, skal disse tillægges en værdi i tal skabt af mennesker (Brinkholm, 2018, s. 28). Programmer beror derfor på en menneskabt computerkode, hvorfor et program modsat en algoritme umuligt kan foretage nogle objektive valg eller forudsigelser grundet en påvirkning af menneskelig bias (Favaretto, Clercq og Elger, 2019, s. 26). Denne problematik blev gennemgået i litteraturreviewets afsnit om *Diskrimination ved brugen af big data*. Den resterende litteratur, vi har beskæftiget os med, foretager ikke samme distinktion mellem begreberne, da brugen af algoritme som begreb sidestilles med et program. For ikke at skabe yderligere forvirring anvendes derfor betegnelsen 'algoritme', da det er den, som den generelle litteratur foreskriver, og den vi hidtil selv har anvendt.

Algoritmens skelet

En algoritme har til formål at løse et generelt, veldefineret problem. Ifølge Steven Skiena (2020) kan en algoritme kun fungere optimalt, hvis det algoritmiske problem specificeres ud fra et komplet sæt af ’forekomster’ (Skiena, 2020, s. 3). Disse forekomster udgør også det, der tidligere er beskrevet som de datasæt, der danner grundlaget for algoritmens variabler. Er datasættene for små eller for få, kan en algoritme ikke udtrykke noget generelt eller skabe forudsigelser om det pågældende problem (Skiena, 2020, s. 3). Den problematik belyses ligeledes i litteraturreviewet, hvor Pelzer (2018) påpeger, at det er umuligt at programmere en algoritme, som kan udpege potentielle ekstremister og terrorister, eftersom datasættene er for sparsomme.

Førend algoritmen kan programmeres, må det problem, computerkoden har til opgave at finde en løsning på, beskrives omhyggeligt og præcist af kodens producenter. Problemspecifikationen består af to dele: ”(1) the set of allowed input instances, and (2) the required properties of the algorithm’s output.” (Skiena, 2020, s. 11). I forlængelse heraf påpeger Skiena, at det er umuligt at bevise rigtigheden eller objektiviteten af en algoritmes

output, hvis det angivne problem er uklart (Skiena, 2020, s. 17). Udfordringen opstår dermed i definitionen af problemet, for såfremt outputtet skal være objektivt, må inputtet nødvendigvis også være det. Men et objektivt input findes ifølge litteraturen i *Diskrimination ved brugen af big data* ikke, da menneskelig bias altid vil influere algoritmens input og hermed dens output.

Alligevel synes det værd at pointere, at algoritmer kan bidrage til at finde og skabe sammenhænge indenfor ubegribeligt store mængder usorteret data. Dette er, som vi pointerede i afsnittet om big data, dog ikke årsagssammenhænge men korrelationer. Korrelationer er sammenhænge mellem to eller flere variabler, hvilket betyder, at en ændring i en variabel kan forårsage og forudsige en ændring på en anden variabel. Dette kan hjælpe til at skabe et analytisk rum og dermed en bredere forståelse af et menneskeligt funderet problem. Dog kan det aldrig give et objektivt svar, da algoritmen som før nævnt altid vil være underlagt menneskeligt bias (Favaretto, Clercq og Elger, 2019, s. 26).

Man ved ikke meget om de enkelte algoritmer

Årsagen til, vi ikke kommer nærmere ind på algoritmens matematiske opbygning, skyldes, at ingen algoritmer er opbygget ens. Ligeledes er de ofte ”mønsterbeskyttet som firmaernes »hemmelige opskrift«” (O’Neil, 2017, s. 116). Disse opskrifter er så hemmelige, at de mennesker, der anvender programkoderne som en del af deres arbejde, ikke selv kan gennemskue modellerne. Som nævnt i litteraturreviewet betegnes dette også som en black box, hvor algoritmerne giver de mennesker, som træner dem, en magt, de dels ikke selv kan styre, og dels ikke selv er herre over. Dette forhold mellem viden og magt bemærkes desuden i Foucaults teori om disciplinering, hvor en algoritme kan ses som en beregnende og permanent magt, der opfatter hvert individs data som genstand for en magtudøvelse. Dette kan gøre algoritmer til en afrettende faktor. Tanken om disciplinerende algoritmer lægger sig op ad O'Neils begreb om 'onde algoritmer', hvilke hun inddeler i fire hierarkiske lag (O’Niel, 2017, s. 109).

Det første omhandler utilsigtede problematikker, som er en afspejling af kulturelle fordomme (O’Niel, 2017, s. 109). Her pointerer hun træningen af de enkelte algoritmer som den afgørende faktor. Et eksempel herpå er Harvard Professor Latanya Sweeneys forskning vedrørende Google-brugeres uvidenhed i forhold til deres træning af Googles algoritmer. Sweeney (2013) demonstrerer, hvordan Google-søgninger på navne, der opfattes som ’sorte’, eller som hun skriver “racially associated names” (Sweeney, 2013, s. 1) frembringer annoncer, der foreslår,

at navnet tilhører en, som potentielt tidligere har været arresteret (Sweeney, 2013, s. 4-5). Hendes pointe er, at det er Google-brugernes kulturelle fordomme, snarere end det er producenterne af algoritmens kulturelle fordomme, der kommer til udtryk, da det ikke er dem men brugerne, som har trænet algoritmen. I andet lag finder O'Niel algoritmer, som bliver onde grundet forsømmelighed. Med dette forstås, at der ikke holdes øje med, hvilken retning algoritmer trænes i, samt hvorvidt og i hvor høj grad de gør skade på de implicerede (O'Neil, 2017, s. 110). Det tredje lag er, hvad hun beskriver som 'modbydelige, men lovlige algoritmer' (O'Niel, 2017, s. 110). Her kan Gandys teori om reklame- og forbrugerkultur med fordel inddrages, da han var den første, som pointerede, at virksomheders forretningsmodeller kan bero på forbrugernes data, og at disse kan anvendes med et disciplinerende formål. O'Neil anvender i den forbindelse Facebook som eksempel: Facebook har demonstreret overfor kviklånsannoncører, hvorledes de kan målrette deres reklamer mod sårbare unge, der beviseligt optager flere kviklån end 'raske' unge. Det fjerde og sidste lag beror på "tilsigtede afskyelige og indimellem direkte ulovlige algoritmer" (O'Niel, 2017, s. 111). Her er der tale om private firmaer, som tilbyder værktøjer til masseovervågning og grundet deres enorme indsamling af data, mener de, at de er i stand til at lave algoritmer og pointsystemer, hvis formål udelukkende er at komme med forudsigelser. En problematik, vi desuden går i dybden med i nedenstående afsnit om pre-emption.

Selvom alle fire lag indeholder forskellige grader af tilsigtet og utilsigtet 'ondskab', er det fælles for dem alle, at de bidrager til det, Foucault beskriver som den normaliserende sanktion. Algoritmerne skaber nemlig et differentieringsrum, hvis formål er at belønne og straffe hvert enkelt individ, som indgår i den gruppe af mennesker, algoritmerne indbefatter. I eksemplet med kviklånsannoncørerne ses det, hvordan sårbare unge straffes, fordi de falder udenfor det, Foucault vil betegne, som marginen af raske unge. Straffen består i, at de i højere grad udsættes for annoncer om kviklån.

Det skal naturligvis påpeges, at ikke alle algoritmer er onde eller produceret med et formål om at være det. Årsagen til, at de negative aspekter af algoritmers virke optager meget plads i dette speciale, er fordi specialets problemformulering lægger sig op ad en teoretisk afgrænsning, der primært beskæftiger sig med de problemstillinger og gråzoner, som overvågningsteknologier bringer med sig.

Den digitale spåkugle

En teoretisering af 'pre-emption' synes vigtig i dette projekt, da det særligt er denne tilgang, vi ønsker præsenteret gennem vores cases. Tidligere overvågning via overvågningskameraer er oftest blevet anvendt i forbindelse med at kunne afsløre en gerningsmand ved eksempelvis tyveri. I forhold til dataovervågning har virksomheder udelukkende anvendt data til det formål at forbedre tjenesteydelser. Disse former for overvågning, der er af mere traditionel karakter, har dog fået en teknologisk opgradering. En udfoldelse af pre-emption skal være med til at understøtte, hvordan det i højere grad end tidligere ses, at man forsøger at afsløre en tyv før selve handlingen (tyveriet) er indtruffet, eller hvordan virksomheder anvender data til at kunne forudsige brugerens næste handling. Det er derfor væsentligt at inddrage begreber som 'predictive policing', som blev præsenteret i litteraturreviewet og herefter 'automatisering' og 'predictive time', da disse kan være med til at forklare begrebet og bidrage til en forståelse af logikkerne bag.

Slår man 'pre-emption' op i ordbogen, oversættes det til 'forkøbsret', men slår man derimod 'pre-emptive' eller 'pre-empt' op oversættes det til 'forebyggende' og 'foregribe' (Ordbogen.com, u.d.). I dette projekt er det særligt de sidste to oversættelser, der gør sig gældende. Her kan henvises til måden, hvorpå forsikringsselskaber forsøger at forudsige deres kunders adfærd, hvilket uddybes i analysen. Overvågningen er med andre ord gået fra at være reaktiv til proaktiv, og det er dette skift samt de spørgsmål, som dermed sættes på dagsordenen, der er interessante for dette projekt.

Mark Andrejevic har i bogen *Automated Media* (2020) berørt begrebet pre-emption, og beskriver denne udvikling som "from documenting violence to predicting and pre-empting it" (Andrejevic, 2020, s. 73). Fortalere for dette mener, at proaktive systemer kan forhindre handlinger i at ske modsat reaktive systemer (Andrejevic, 2020, s. 74). Formålet er at automatisere processen, således at overvågningssystemer selv kan give respons, inden en given handling er indtruffet. Andrejevic beskriver det som et skift mod 'operational surveillance', der betyder, at det ikke kun er en automatisering af dataindsamlingen, men ligeledes en automatiseret respons i realtid (Andrejevic, 2020, s. 74).

Andrejevic betegner den *ideelle type* af pre-emption og beskriver det som værende et proaktivt overvågningssystem, der kan opfange en trussel og øjeblikkeligt reagere herefter (Andrejevic,

2020, s. 76). Dette leder videre til tanken om automatisering og predictive policing, der i litteraturen beskrives som noget, der i høj grad anvendes til forudsigelse af kriminalitet. I de cases, som præsenteres senere i specialet, har vi søgt at finde eksempler, der bevæger sig ud over kriminalitet og ind på andre aspekter af sociale praksisser. Vil vil dog først bringe en kort teoretisering af automatisering, da det er en forudsætning for predictive policing.

Den digitale hjerne

Man har i mange år set en øget automatisering af diverse arbejdsopgaver. Denne automatisering startede særligt på fabrikker og har senere bredt sig ud til mange dele af arbejdsmarkedet. Med fremkomsten af big data og kunstig intelligens ses dog et øget forsøg på, at menneskelige beslutninger skal automatiseres. Fortalere anser disse systemer som værende endnu mere effektive til at træffe beslutninger end den menneskelige hjerne og de menneskelige følelser. Dette ses eksempelvis med forsikringsselskaber, der forsøger at regne forsikringspræmien ud på baggrund af individets bilkørsel. Eller hos internationale styrker, der vil forhindre terror. Ifølge Zuboff er målet i dag ikke kun at automatisere informationsstrømme om mennesket, men ligeledes en automatisering af mennesket, der former dets adfærd og forudsiger den næste handling (Zuboff, 2019, s. 19). Andrejevic beskriver denne logik som følger: ”automated data collection leads to automated data processing, which, in turn, leads to automated response” (Andrejevic, 2020, s. 9).

Automatisering vil dog få mennesker til at indse egne begrænsninger, da der er en naturlig begrænsning for det menneskelige øje. Andrejevic præsenterer et eksempel med et overvågningskamera i Shanghai, der består af flere millioner pixels (Andrejevic, 2020, s. 34). Overvågningskameraet kan se og høre alt, hvad der sker på samme tid, men ifølge Andrejevic vil det konfrontere mennesket med dets begrænsninger, da dette af naturlige årsager ikke er muligt. Mennesket vil altid være selektivt, fordi det ikke er muligt at opleve alt og dermed opnå total informationskontrol (Andrejevic, 2020, s. 54). I forhold til dette henviser både Andrejevic og Harari til Ray Kurzweil, som er udviklingschef hos Google. Kurzweil anvender begrebet ‘singularity’ som en evolutionsteori til at forklare det punkt, hvor biologi og teknologi smelter sammen. Harari og Andrejevic påpeger, at mennesket selv vil udfylde huller i hukommelsen og dermed skabe eget narrativ, indtil det tidspunkt hvor ‘singularity’ bliver en realitet for menneskene. Et overvågningskamera har nemlig den mulighed at zoome ind på ethvert område, hvor mennesket zoomer ind på enkelte ting, som er den måde, mennesker oplever og forstår

verden på (Andrejevic, 2020, s. 34; Harari, 2017, s. 388). Ifølge Andrejevic er sådan et overvågningskamera et "skattekammer", fordi det kan gøre omdanne byer til læsbare data, hvor systemet kan opspore mønstre eller uregelmæssigheder med henblik på at forudsige (Andrejevic, 2020, s. 35).

Det forudsigende politi

I 2018 anvendte en tredjedel af alle byer i USA en eller anden slags for predictive policing (Andrejevic, s. 80 i Coats 2018). Andrejevic definerer det som følgende: "In the realm of policing, pre-emption is characterized by increasingly sophisticated technologies and practices for anticipating criminal activity before it happens." (Andrejevic, 2020, s. 79). Predictive policing afhænger dermed af en automatiseret dataindsamling og analyse heraf, som det ligeledes blev beskrevet i afsnittet om big data og i litteraturreviewets afsnit om diskrimination. Algoritmer kan give outputs om tidligere handlinger til at forstå fremtidige adfærd, hvilket giver mulighed for at skabe forebyggende arbejde (Hintz et al., 2019, s. 46). Dette sker ofte ud fra algoritmiske pointsystemer, som vil blive uddybet senere i opgaven. Det er dog som nævnt ikke kun inden for kriminalitet, at disse forudsigende analyser anvendes; det er inden for en bred vifte af sociale praksisser som fx velfærd, skatter, retssystemet og administration af offentlige ydelser (Redden, 2018, s. 2). Det er ligeledes noget, der eksemplificeres gennem vores cases; her ses bl.a. hvordan forsikringsselskaber anvender data til at forudsige fremtidig adfærd.

Ved predictive policing kan der trækkes tråde tilbage til Foucault og hans teori om panoptikonet. Andrejevic påpeger, at individet i dag skal opføre sig, som om det er under konstant overvågning – ligesom det var tanken med panoptikonet med vagttårnet i midten (Andrejevic, 2020, s. 74). Ifølge Andrejevic ses der i øjeblikket et skift fra panoptisk- til post-panoptisk overvågning, og dermed et skift fra en symbolsk til en operationel form for overvågning (Andrejevic, 2020, s. 75). En panoptisk overvågning er symbolsk i den forstand, at eksempelvis et panoptikon-fængsel repræsenterer en overvågning og afhænger af en subjektiv respons. Post-panoptisk overvågning kræver ikke denne respons og er ikke blot en repræsentation, hvorfor den fungerer operationelt (Andrejevic, 2020, s. 75). Et eksempel kan være fartreguleringer. Disse fungerer symbolsk, da det ikke nødvendigvis får føreren af bilen til at overholde loven, men som nævnt tidligere betyder denne nye logik, at automatiserede systemer overtager den menneskelige beslutningstagen. I en post-panoptisk virkelighed vil

dette betyde, at automatiserede systemer ikke vil lade føreren af bilen overtræde fartreguleringer (Andrejevic, 2020, s. 81).

> Nevertheless, the apparent success of such programs underwrites the development of a Post-panoptic model of surveillance that challenges historical expectations and understandings by displacing (or complementing) disciplinary forms of crime management and prevention with actuarial forms of surveillance directed toward the goal of pre-emption" (Andrejevic, 2020, s. 81).

Trods denne udvikling ses dog fortsat en disciplinær overvågning, da man via monitorering ønsker at rette individers adfærd til samt at gøre dem til nyttige individer. Det er som følge af denne udvikling, at der ligeledes ses et skift i kontrol og magt, hvilket udfoldes i næste kapitel.

Tid er penge

Tid har altid spillet en væsentlig rolle inden for den traditionelle kapitalisme, men tid er ligeledes en væsentlig faktor i overvågningskapitalismen. Flere computeringeniører bekræfter, at teknologier er skabt med det formål at få brugerne til at afgive mest muligt af deres tid til dem. Jo mere tid anvendt, desto mere værdi skabes til den digitale økonomi (Barassi, 2020, s. 1547). "Since the very early days of capitalism, technologies have always been used to control people's temporal practices and create economic value. The relationship between capitalism, technologies and the social construction of time dates back to the introduction of clock time." (Barassi, 2020, s. 1574). Både Marx og Weber har defineret tiden som en vigtig faktor til maksimering af arbejdstiden og til optimering af den moderne stat under kapitalismen. Dette blev dog mødt af et skift i 1970'erne og 80'erne med serviceindustriens indtog, hvor skellet mellem arbejdstid og fritid blev mere udvisket, hvilket resulterede i en større fleksibilitet på arbejdsmarkedet (Barassi, 2020, s. 1548). Med overvågningskapitalismens fremkomst følger dog nye temporale logikker, som nævnt ovenover. Med andre ord kan det forklares med, at tid reproduceres gennem teknologisk design.

Barassi opstiller tre dominerende temporaliteter, som er væsentlige, når man undersøger forholdet mellem overvågningskapitalisme og datateknologier. Hun beskriver disse som 'immediacy', 'archival time' og 'predictive time' (Barassi, 2020, s. 1548). Det betyder, at hun påpeger tre områder, hvorpå tid anvendes som en dominerende og magtfuld faktor. 'Immediacy' henviser til betragtningen om, at hverdagslivet overvåges i realtid der, hvor det er muligt, fordi teknologierne fordrer dette. Overvågningen sker således ved at sørge for, at

brugerne producerer mest muligt data (Barassi, 2020, s. 1548-1549). Dette kan kobles sammen med ideen om 'infinite scroll' og det faktum, at teknologierne er udviklet således, at de afgiver dopamin i hjernen, som beskrevet tidligere.

'Archival time' henviser til, at data er blevet vor tids nye råmateriale, hvorfor man ønsker at arkivere så meget om os som muligt. Tanken er, at det skal skabe en større og bedre viden til en lang række offentlige- og private instanser (Barassi, 2020, s. 1549). Dette lægger sig særligt op ad betragtningen om, at data er den nye olie og dataisternes opfattelse af, at de elektroniske algoritmer skaber bedre og mere effektiv viden end den menneskelige hjerne.

Endelig henviser 'predictive time' til teorien om netop pre-emption, som beskrevet i dette kapitel, nemlig at virksomheder og offentlige instanser kan forudsige vores adfærd og dermed opnå øget profit. Ifølge Barassi er det særlige ved predictive time at: "Predictive time as both a hegemonic temporality and temporalizing practice distinguishes itself because it *draws on past data traces to inform present decisions in order to mitigate future risks.*" (Barassi, 2020, s. 155). Der trækkes altså på historiske data og mønstre for at kunne imødekomme fremtidige risici. Barassi forklarer ydermere, at predictive time kan relateres til Foucaults tolkning af panoptikonet, da man disciplinerer og monitorerer individer gennem tid (Barassi, 2020, s. 1550). "It is by surveilling an individual in space and time that surveillance becomes more effective and individuals can be governed." (Barassi, 2020, s. 1550).

Kapitel 4 – Hvor står borgeren i overvågningskapitalismen?

Dette fjerde og sidste kapitel udforsker de udfordringer som lovgivningen, liberalisme, demokratiet og borgerne står overfor i mødet med overvågningskapitalismen. Individets ret til et privatliv og til frihed sættes på spidsen, og overvejelser af mere etisk og diskriminativ karakter melder sig. I litteraturen ses særligt en efterspørgsel af et regelsæt, der skal opretholde frihedsrettighederne for borgerne. Med liberalisme følger et 'løfte' om, at vestlige demokratier har frihedsrettigheder, men den teknologiske udvikling udfordrer i højere og højere grad disse rettigheder. Dette eksemplificeres bl.a. i næste afsnit, hvor Rikke Gottrup problematiserer den teknologiske udvikling i forbindelse med forvaltningsloven. Der findes ikke en entydig definition af liberalisme; men overordnet set henviser den til tanken om liberale demokratier,

”hvor den lovgivende magt skal repræsentere landets borgere, og borgerne har en bred palet af rettigheder.” (Samson, 2017). Nogle af disse rettigheder sættes under lup i gennemgangen af en række af persondataforordningens artikler, hvor de sættes ind i en etisk og økonomisk kontekst. Dette gøres for at skabe en bredere forståelse af de udfordringer, borgerne står overfor i forbindelse med varetagelsen af deres data.

Retten til egne data

I 2013 sendte Snowden-lækket chokbølger verden over, og opmærksomheden blev endnu engang vendt mod overvågning og retten til privatliv. Snowden-lækket var et klart eksempel på nødvendigheden af en modernisering lovgivningen vedrørende overvågning, dataindsamling og samkøring, men det valgte man i første omgang ikke at lytte i Danmark. Som en reaktion på en offentlig diskurs og frygten for terrorangreb vedtog Danmark i 2014 en række love, hvis hensigt var at styrke statens overvågningsbeføjelser. Disse muliggjorde en øget dataovervågning i *sikkerhedens navn* (Hintz et al., 2019, s. 71). Det var først i 2016, at EU vedtog General Data Protection Regulation (GDPR) eller på dansk Persondataforordningen. Denne trådte i kraft i 2018 og gælder alle medlemslandene, hvorfor Danmarks daværende lovgivning endnu engang blev tilpasset, således den imødekom persondataforordningen.

Dette afsnit vil bringe en række nedslag i persondataforordningen med henblik på at kaste lys over den enkeltes rettigheder over egne data. Desuden inddrages den danske forvaltningslov fra 1987 til at se nærmere på, hvorvidt den teknologiske udvikling imødekommer lovgivningen vedrørende forvaltning af borgernes data.

Den utilitaristiske persondataforordning?

Ifølge Jane Andrew og Max Baker har persondataforordningen til formål at give EU’s borgere kontrol over deres personlige data samt forenkle lovgivningen vedrørende international virksomhed ved at ensrette de nationale datalove i alle EU’s medlemslande. Persondataforordningen sigter dermed mod at skabe en konsekvent tilgang til både krænkelser af privatlivets fred samt masseovervågning af EU’s borgere (Andrew & Baker, 2019, s. 570). Forordningen har altså fokus på både individet samt på grupper af mennesker, hvorfor det synes det interessant at se nærmere på udvalgte artikler i forordningen for at undersøge, hvad den rent faktisk foreskriver. I artikel fire, står der bl.a. følgende:

> Behandling af personoplysninger bør have til formål at tjene menneskeheden. Retten til beskyttelse af personoplysninger er ikke en absolut ret; den skal ses i sammenhæng med sin funktion i samfundet og afvejes i forhold til andre grundlæggende rettigheder i overensstemmelse med proportionalitetsprincippet (Forordninger, 2016, s. 2).

Fra et etisk synspunkt har denne artikel en utilitaristisk tilgang til databehandling. Ved utilitarismen eller nytteetikken forstås nemlig, at valg altid må træffes på baggrund af, hvad, der skaber den størst mulige lykke for det største antal af individer, også selvom det er på bekostning af de få (Husted, 2014, s. 15). Artikel fire behandler spørgsmålet om nytte: Databehandlingen bør have det formål at tjene menneskeheden og dermed være til nytte for den, hvilket er et af hovedtrækkene i utilitarismen. Med artiklens pointe om, at et større samfundsmæssigt perspektiv altid vil stå i forgrunden for beskyttelse af personoplysninger, understreges persondataforordningens utilitaristiske tilgang til beskyttelse af personoplysninger. Dette sætter spørgsmålstegn ved Charles Ess' påstand om, at EU i forbindelse med lovgivning har en klar deontologisk overbevisning, som insisterer på at beskytte individets rettigheder – herunder retten til privatliv uanset hvad (Ess, 2011, s. 206). Deontologien også betegnet pligtetikken, står nemlig i kontrast til utilitarismen, da den foreskriver, at valg altid må basere sig på regelsæt og/eller på moralske principper, hvorfor *det rigtige valg* altid vejer tungere end resultatet (Husted, 2014, s. 12). Ess ser derimod amerikansk lovgivning om databehandling og beskyttelsen af borgerens privatliv som værende utilitaristisk og påpeger, at den virker på baggrund af synspunktet "the greatest good for the greatest number" (Ess, 2011, s. 206).

I forbindelse med varetagelsen af borgernes data stiller Danah Boyd og Kate Crawford desuden spørgsmålstegn ved, hvornår borgernes personoplysninger ophører med at være personlige, og begynder at tilhøre eksempelvis staten. "Just because content is publicly accessible does not mean that it was meant to be consumed by just anyone. There are serious issues involved in the ethics of online data collection and analysis" (Boyd & Crawford, 2012, s. 672). Derved tilslutter de sig den deontologiske tilgang til varetagelsen af borgernes data, eftersom de understreger, at selvom data eksisterer, er det ikke ensbetydende med, at det skal forbruges af hvem som helst.

Teknologien har udviklet sig siden Ess' tekst fra 2011 samt Boyd & Crawfords fra 2012. Alligevel åbner deres teorier muligheden for, at EU har ændret sin tilgang til databeskyttelse

og retten til et privatliv. Det går i tråd med overvågningskapitalismen, hvilken Zuboff omtaler som en ny økonomisk verdensorden med borgernes data som omdrejningspunkt. Men hvorvidt vurderes det, at denne økonomi er af væsentligt betydning for EU? Såfremt det er tilfældet, er det så økonomisk forsvarligt at beskytte borgernes rettigheder for enhver pris, som den deontologiske tilgang ellers foreskriver? Af forordningens kapitel seks peges der netop på, at den teknologiske udvikling har ændret økonomien og sociale aktiviteter:

> Teknologien [har både] ændret økonomien og sociale aktiviteter og bør yderligere fremme den frie udveksling af personoplysninger inden for Unionen og overførslen af oplysninger til tredjelande og internationale organisationer, samtidig med at der sikres et højt niveau for beskyttelse af personoplysninger (Forordninger, 2016, s. 2).

Forvaltning af personlige oplysninger

I Danmark vedtog man i 1987 en forvaltningslov, hvis hensigt var – og fortsat er - at sikre den almene borger en række retsgarantier i forbindelse med myndighedernes indsamling og forvaltning af eksempelvis borgerens data (Gottrup, 2018, s. 196). Af forvaltningsloven kan fremhæves et grundlæggende krav om gennemsigtighed overfor borgeren: Retten til aktindsigt, myndighedernes pligt til at høre borgeren, borgerens ret til vejledning og myndighedernes pligt til at oplyse og vejlede borgeren i en sag (Gottrup, 2018, s. 196). Det er den enkelte myndigheds ansvar at leve op til lovgivningen, men som følge af den stigende digitale forvaltning, skriver Gottrup, at borgernes retsgarantier kan være udfordrede.

I takt med, at en fuldautomatisk sagsbehandling vinder indpas, stiger behovet for en regulering af kommunikationen mellem borger og myndighed. I forbindelse med en given sag uploader borgeren den specifikke information, som myndigheden efterspørger. Derefter har myndighedens system mulighed for at indhente og samkøre yderligere information om borgeren fra andre myndigheder, med det formål at træffe en afgørelse i en given sag (Gottrup, 2018, s. 202-203). I den proces kan der forekomme en sproglig barriere mellem borger og myndighed, såfremt borgeren ikke behersker det danske sprog i en sådan grad, at vedkommende er i stand til at uploade korrekte og vellignende informationer om sig selv (Gottrup, 2018, s. 203). Dette skaber en mistillid mellem myndighed og borger, da borgeren dels ikke oplyses om, hvilke data, der reelt anvendes om dem til at afgøre en sag, og dels ikke ved, hvor lang tid informationen gemmes, og hvorvidt den bliver anvendt i andre forbindelser.

Denne problematik søger persondataforordningen at tage hånd om i artikel 71, som foreskriver, at der ikke må træffes beslutninger om et menneske, der udelukkende beror på automatisk behandling af personens data (Forordninger, 2016, s. 14). Selvom Gottrup koncentrerer sig om de danske myndigheders forvaltning af borgernes data samt kommunikationen desangående, gør de samme overvejelser sig altså gældende i persondataforordningens artikel 58:

> Princippet om gennemsigtighed kræver, at enhver oplysning, som er rettet til offentligheden eller den registrerede, er kortfattet, lettilgængelig og letforståelig, og at der benyttes et klart og enkelt sprog […]. Sådanne oplysninger kan gøres tilgængelige i elektronisk form […]. Dette er især relevant i situationer, hvor den hastige vækst i antallet af aktører og den anvendte teknologis kompleksitet gør det vanskeligt for den registrerede at vide og forstå, om, af hvem og til hvilket formål der indsamles personoplysninger om vedkommende, såsom i forbindelse med annoncering på internettet. […]. (Forordninger, 2016, s. 11)

I forbindelse med artikel 58 synes det relevant at inddrage Zuboff (2015), der i lighed med Gottrup mener, at dataekstraktionen er en envejsprocess, som kan bero på misinformation eller misforståelser mellem virksomhed og en bruger. Netop pointen om gennemsigtigheden vedrørende registreringen af personoplysninger fordrer en uddybning af, hvornår data defineres som personlige, og hvornår det ikke gør. På den måde opstår der ikke uenighed om, hvornår databeskyttelsen bør udløses, og hvornår den ikke bør. I artikel 26 forekommer en klar definition herom:

> Databeskyttelse bør gælde for enhver information om en identificeret eller identificerbar fysisk person. Personoplysninger, der har været genstand for pseudonymisering, og som kan henføres til en fysisk person ved brug af supplerende oplysninger, bør anses for at være oplysninger om en identificerbar fysisk person. […] Databeskyttelsesprincipperne bør derfor ikke gælde for anonyme oplysninger, dvs. oplysninger, der ikke vedrører en identificeret eller identificerbar fysisk person, eller for personoplysninger, som er gjort anonyme på en sådan måde, at den registrerede ikke eller ikke længere kan identificeres
> (Forordninger, 2016, s. 5).

Artiklen udløser en række udfordringer sat op mod den tidligere redegjorte teori, hvor Zuboffs *data, extraction and analysis* indledningsvis kan inddrages. Her er data grundstenen for overvågningskapitalismen og danner grobunden for en detaljeret og individuel profilering af hvert individ. En handling, som ifølge persondataforordningen ikke er lovlig, med mindre samtykke er givet, da data ikke må kunne lede tilbage til en fysisk identificerbar person – også selvom personens data er afgivet under et pseudonym. I forlængelse heraf kan det tekniske aspekt af dataanvendelsen medtages, hvorfor blikket rettes mod den algoritme, data sættes ind i.

I afsnittet *Persondataforordningen og algoritmerne* pointeres det, at den enkelte virksomhed kan anvende proxyvariabler, hvis formål er at danne mønstre mellem udeladte og medtagede datasæt. Således bidrager proxyvariablen til algoritmens output, hvis mål kan være rettet mod enkeltpersoner. Derved kan personoplysninger alligevel spores tilbage til den enkelte, fysiske person. Er der derimod tale om fuldstændig anonymiseret data, hvor selv proxyvariabler ikke kan spore data tilbage til en fysisk person, bidrager data fortsat til at danne et billede af fx en specifik samfundsgruppering. Dette kan have en indvirkning på den enkelte person i grupperingen, da det eksempelvis kan bevirke øget overvågning af gruppen. Alligevel pointeres det i artikel 26, at såfremt en fuldstændig anonymisering er til stede, skal databeskyttelsen ikke udløses. Netop derfor argumenterer Portuva (2018), som det refereres til i litteraturreviewets afsnit *persondataforordningen og algoritmerne*, for en 'smallere' forståelse af personoplysninger end den, persondataforordningen præsenterer (Purtova, 2018, s. 78). Hun mener nemlig, at det, som persondataforordningen betragter som personoplysninger bidrager til diskrimination uagtet, hvor anonymiseret data er.

Selvom persondataforordningens ærinde er at give borgerne i EU kontrollen over deres egne data tilbage, er der alligevel nogle artikler i forordningen, der kan skabe udfordringer. Indledningsvis kan der stilles spørgsmålstegn ved, hvad, der reelt menes med kontrol? Ud fra et deontologisk synspunkt, synes persondataforordningens forståelse af kontrol lille, eftersom den altid kan trumfes af argumentet om samfundets bedste over individets. Vi har allerede eksemplificeret dette flere steder i specialet, men særligt i litteraturreviewet påpeges det, hvorledes det britiske politi benyttede borgernes data til dels at forudsige kriminalitet begået af den enkelte, samt kriminalitet begået af en større gruppe. Dette kan ifølge Purtova have en diskriminerende funktion overfor nogle af individerne i gruppen. Her trumfer idéen om 'samfundets bedste' artikel 26, der ellers slår fast, at data ikke må kunne spores tilbage til en identificerbar fysisk person.

Social sorting

Afledt af Purtovas (2018) pointe, synes det interessant kort at redegøre for begrebet 'diskrimination', eftersom al den litteratur, vi har beskæftiget os med, anvender diskrimination med en stor indforståethed. Denne vil vi gerne konkretisere, så der ikke hersker tvivl om, hvordan vi benytter begrebet i arbejdet med de cases, vi har udvalgt. Slår man op i *Den Store Danske*, kan det læses, at diskrimination er afledt af det latinske *discriminare* og betyder at

’adskille’ på dansk. Ydermere er ”Diskrimination […] negativ forskelsbehandling på grundlag af fordomme, rettet mod enkeltindivider eller grupper; oftest inden for områder som køn, race, etnicitet, alder, seksuel orientering samt fysisk eller psykisk handicap” (Stokholm, Blum, Abrahamsen, Spiermann & Jørgensen, 2020). Denne forståelse af diskrimination vil ligeledes gøre sig gældende for dette speciale; dels grundet valget af cases, der både koncentrerer sig om individer og samfundsgrupperinger, og dels pga. de inddelinger af individer, som fremgår af vores cases.

I specialets litteraturreview berørte vi nogle af de væsentligste aspekter i forbindelse med diskrimination på baggrund af data. Alligevel synes det relevant at inddrage David Lyons (2003) begreb ’social sorting’ i forbindelse med Foucaults tanke om disciplinering. Ved social sorting forstås, at man på baggrund af indsamlet data inddeler individer i ’kasser’, eller med andre ord sorterer dem. Ifølge Lyon foregår det ved at indsætte data i søgbare databaser, som kan kategorisere data. Han pointerer at:

> All modern social institutions, for example, depend upon differentiation, to discover who counts as a citizen, which citizens may vote, who may hold property, which persons may marry, who has graduated from which school, with what qualifications, who is employed by whom, and so on (Lyon, 2003, s. 21).

At sortere individer er ikke et nyt fænomen, og Foucaults teori om disciplinering eksemplificerer, hvordan man både i institutionelle og sociale sammenhæng sorterer individer med et disciplinerende formål. Inddelingens kunst har som nævnt til formål at inddele individerne for at drage mest mulig nytte af dem. Lyon påpeger i den forbindelse, at inddeling eller sortering langt fra betyder, at der ikke har fundet grupperinger sted i samfundet, førend man begyndte at teoretisere over det. Han mener blot, at man skal se det som en:

> (…) reminder that organizational identities have proliferated during modern times, and that they have become increasingly significant factors in the determination of life-chances. With the concomitant rise of modern understandings of the self, traffic between organizational and self identities has become more and more busy and more complex (Lyon, 2003, s. 21-22).

Lyons tekst er fra 2003, og sættes social sorting i forbindelse med persondataforordningen, må denne praksis ikke længere finde sted, såfremt der ikke er givet samtykke fra det enkelte individ. Social sorting begrænser altså individet i forhold til frihed og privatliv, hvilket uddybes i det følgende afsnit.

Friheden til det gode liv

> Den liberale historie hylder menneskelig frihed som sin fremmeste værdi. Dens fortalere hævder, at al magt og autoritet i sidste ende stammer fra individuelle menneskers fri vilje, sådan som den kommer til udtryk gennem deres følelser, ønsker og valg (…) I personlige spørgsmål opfordrer liberalister det enkelte menneske til at lytte til sig selv, være tro mod sig selv og følge sit hjerte – så længe det ikke krænker andres frihed. Denne personlige frihed er en del af menneskerettighederne (Harari, 2019, s. 67).

Undersøges ordet liberalisme nærmere, betyder det på latin frihed, hvilket skal anskues som grundstenen i liberalisme, om end det er med henblik på politiske, sociale eller økonomiske aspekter. Personlig frihed henviser til tanken om, at individet har ytringsfrihed, trykkefrihed og trosfrihed samt frihed til at stræbe efter det, den enkelte definerer som et godt liv (Samson, 2017). Den individuelle autoritet har dog ikke altid været højeste prioritet. Harari beskriver nemlig, hvordan man tidligere har anskuet Guds ord som helligt, men at dette i løbet af de seneste århundreder har gennemgået en transformation mod den individuelle frihed og autonomi. Han mener dog, at vi igen står ved en skillevej, hvor autoriteten skifter fra at være placeret hos mennesket til at blive placeret i algoritmer. Han påpeger, at det vil resultere i, ”at selve forestillingen om individuel frihed vil blive undermineret (Harari, 2019, s. 69). Kernehistorien i liberalismen har imidlertid været, at mennesker skulle følge deres hjerte, hvorimod computeralgoritmer snart vil overtage og give bedre råd end menneskelige følelser (Harari, 2019, s.70).

Som beskrevet i ovenstående afsnit, søger persondataforordningen at stille højere krav til beskyttelse af data, hvilket skal bidrage til at beskytte liberalismen i vestlige demokratier. Trods dette stilles dog fortsat spørgsmålstegn ved beskyttelsen af privatliv, hvorfor der vil følge en teoretisering af privatlivet som menneskeret.

Privatliv er en menneskeret

Menneskerettighederne er nedskrevet i FN’s Verdenserklæring fra 1948, og her står i artikel 12, at “No one shall be subjected to interference with his privacy, family, home or correspondence, nor to attacks upon his honour and reputation” (UN, 1948). Det betyder altså, at alle har ret til privatliv. Charles Ess beskriver i *The Handbook of Communication Ethics* (2011), hvordan privathed er med til at sikre individuel frihed i demokratiske samfund, og hvordan staten er forpligtet til at sikre borgernes ret til privatliv. I *Den Danske Ordbog* står privatlivets fred beskrevet som ”beskyttelse af borgernes privatliv, fx mod fremmedes

indtrængen på privat ejendom, aflytning af telefonsamtaler eller videregivelse af personlige oplysninger." (Den Danske Ordbog, u.d.). Dette speciale er særligt interesseret i det punkt, der omhandler videregivelsen af personlige oplysninger, da det er grundstenen i overvågningskapitalismen, og det belyses yderligere i de udvalgte cases.

I teksten af Ess udfolder han Tavanis (2007) tre former for privathed, der beskrives som 'locational privacy', 'decisional privacy' og 'informational privacy' (Ess, 2011, s. 205). 'Locational privacy' henviser til tanken om "being let alone" og dermed det faktum at beskytte sin fysiske lokation, hvilket eksempelvis kan være gennem GPS-teknologier (Ess, 2011, s. 205). Dette kan eksemplificeres gennem apps, der tracker ens lokation, hvilket belyses yderligere i de udvalgte cases. 'Decisional privacy' henviser til tanken om at sikre sig mod at andre blander sig i "one's personal choices, plans, and decisions (Ess, 2011, s. 205). 'Informational privacy' er muligheden for, at det enkelte individ selv kan kontrollere, hvad han/hun anser som personlig (og dermed privat) information (Ess, 2011, s. 206). "… Such informational privacy is the most important because in a digital age, at least within the developed world, we increasingly *are* our information." (Ess, 2011, s. 206). Det er naturligvis individuelt, hvad den enkelte anskuer som personlig information, men Ess definerer det som navn, adresse, helbredsstatus, religion, medlemskab af fx fagforening samt seksuel orientering (Ess, 2011, s. 206). Det er ligeledes Ess' definition, som vi vil tage udgangspunkt i videre i specialet.

Hargittai og Marwick beskriver det, de kalder 'privacy paradox', som henviser til, hvordan især unge borgere påstår, at de interesserer sig for privathed. Trods en interesse i beskyttelsen af personlige oplysninger, afgiver de alligevel i højere og højere grad information til bl.a. sociale medier. Det skyldes betragtningen om, at det er ude af deres kontrol at styre. (Hargittai & Marwick, 2016, s. 3737). Hargittai og Marwick forklarer dette paradoks med en mangel på forståelse af de risici, der følger ved at afgive personoplysninger (Hargittai & Marwick, 2016, s. 3738). En række fokusgruppeinterviews viser, at brugen af teknologier, som eksempelvis private browsere, der skal hjælpe til at øge privatheden, anses som et tegn på, at den enkelte har noget at skjule. (Hintz et al., 2019, s. 118). De påpeger, at "Nothing to hide"-retorikken anvendes til at mindske frygten for krænkelser af privatlivets fred, selvom der ses en stigning i krænkelser af privatlivets fred online (Hargittai & Marwick, 2019, s. 1709). Dette forklares med, at den enkelte ikke har noget at tabe ved at afgive personlige oplysninger, hvilket dog

ikke nødvendigvis retfærdiggør indsamling og samkøring af personlige data, blot fordi det er en mulighed, og de implicerede ikke føler sig krænket.

Dette leder videre til Draper og Turows begreb om 'digital resignation' samt Hintz, Dencik og Wahl-Jørgensens (2020) begreb om 'surveillance realism', som begge blev præsenteret i forrige kapitel om overvågningskapitalismen. Disse begreber henviser til betragtningen om, at overvågningen er uundgåelig og allestedsnærværende, hvorfor borgere blot har opgivet at kæmpe imod. Ofte foretager brugere en udregning, hvilken Hargittai og Marwick betegner som 'privacy calculus', hvor fordelene ved at deltage på sociale platforme ofte opvejer ulemperne ved de risici, der kan være ved at dele personlig information (Hargittai & Marwick, 2019, s. 1698). Som Zuboff nævner, er privatlivet den pris, borgere må betale for at få "information, forbindelse og andre digitale goder." (Zuboff, 2019, s. 69). Alternativet vil være at stå udenfor og ikke kunne tage del i fordelene, hvorfor ulemperne for mange bliver små. Dette er et tegn på det, Zuboff betegner som 'draconian quid pro quo', hvor noget for noget er nødvendigt for at kunne få del i informationer (Zuboff, 2019, s. 42). Hun beskriver det som værende en del af overvågningskapitalismens akkumuleringslogik, hvor det er 'noget for noget'. At Zuboff beskriver quid pro quo med drakonisk henviser til et system, der er yderst strengt og rigidt, fordi prisen er langt højere end udbyttet (Den Danske Ordbog, u.d.). Det kunne være gennem diverse apps eller nyhedstjenester, der er gratis i den forstand, at brugeren ikke betaler med penge, men derimod med personlig information. Her bidrages til "de lukrative adfærdsdata, som dens [overvågningskapitalismens] enorme vækst og profit bygger på." (Zuboff, 2019, s. 71). Denne logik er muliggjort af den neoliberale ideologi, der teoretiseres herunder.

Individ og marked

Neoliberalismen slog sine rødder tilbage i 1930'er og 1940'erne, og den er typisk forbundet med Freidrich Hayek og Milton Friedman, der var fortalere for det frie marked og frihed fra enhver form for statslig indgriben (Zuboff, 2019, s. 53). Neoliberalismens sammenkobling til overvågningskapitalismen kan demonstreres ud fra følgende: "Overvågningskapitalismens konstruktion, moralske dimension og relation til samfundet rammesættes af ideer fra neoliberalismens første bølge, der præsenterer markedets forrang over individ og kollektiv, og problematiserer enhver form for regulering af markedskræfterne" (Blaabjerg-Zederkoff, 2021).

I et debatindlæg i Information argumenterer Lea Cecilie Brinkgaard for, at der i den neoliberale stat ikke ses "(...) en afvikling af staten, men snarere end understregning af dens styrke og kapacitet til at kontrollere og, i sidste ende, sanktionere de befolkningsgrupper, der ikke formår at efterleve dens krav." (Brinkgaard, 2018). Dette perspektiv synes interessant i forhold til Foucaults ideer om straf samt til de diskriminerende faktorer, der kan være ved algoritmer i dag. "Under det neoliberale regime fungerer straf på en yderst diskriminerende måde: På trods af en spektakulær stigning i erhvervskriminalitet [...] rammer straf praktisk taget kun de nederste af det sociale og fysiske rum." (Wacquant, 2014, s. 106). Disse udsatte borgere oplever et øget brug af "kontrol, overvågning, trusler om fratagelse til ydelser samt særlig indsat lovgivning." (Brinkgaard, 2018). I forhold til Foucaults teori om den disciplinære magt, minder disse tankegange meget om hinanden, da man begge steder gør brug af adfærdsregulering gennem enten belønning eller straf. Er man et nyttigt individ belønnes man, men er man i stedet unyttigt, bliver man sanktioneret, og der opretholdes en yderligere overvågning. Dem, der falder uden for normalen og befinder sig i marginen (fx arbejdsløse eller borgere i udvalgte boligområder), vil altså blive straffet, da man søger normalen til at skabe nytteværdi. Foucaults margin-teori om sanktion og belønning anvendes desuden i de to cases om forsikringsselskaber og smittestop-appen.

'Smarte' miljøer

Denne sociale kontrol leder videre til teorien om 'libertarian paternalism', der kan anskues som en anden form for social kontrol. Begrebet 'libertarian paternalism' er en gren inden for nudging, som benyttes af Richard Thaler og Cass R. Sunstein. Undersøges selve ordets betydning nærmere, kan paternalisme oversættes til 'formynderisk' og kan defineres som "bedrevidende eller formynderisk holdning eller praksis, hvor man på andres vegne dikterer, hvad der er bedst for dem" (Den Danske Ordbog, u.d.). Dette henviser til, at andre tager beslutninger på vegne af en selv, fordi de besidder en autonomi, som de mener, de har ret til at anvende. I dette tilfælde anvendes begrebet med henblik på, at man overvåger for at kunne påvirke adfærd i forskellige miljøer og dermed udnytte responsmønstre til forudsigelse (Andrejevic, 2020, s. 105). Kontrollen foregår ikke indefra gennem disciplin, men derimod udefra gennem et smart miljø, der fungerer som sensorer, og dermed regulerer og opfanger adfærd (Andrejevic, 2020, s. 106). Skeptikere mener, at de to ord modsiger hinanden, og at det indskrænker den enkeltes frihed. Thaler og Sunstein (2003) argumenterer for, at den enkelte bevarer friheden til at vælge, men at det er nødvendigt at 'nudge' folk i den rigtige retning, da

de oftest foretager beslutninger på et dårligt og uvidende grundlag. De forklarer med, at det vil opfordre private og offentlige institutioner at lede folk i retninger, der vil være med til at øge deres velfærd (Sunstein & Thaler, 2003, s. 1201).

Den tilgang til overvågning kan kobles til det, der blev belyst i afsnittet om 'predictive policing'. Her sker der et skift i overvågningen, hvor man går fra en disciplinær overvågning til pre-emption, hvor overvågningen skal resultere i at kunne forudsige og foregribe hændelser. Andrejevic beskriver skiftet som "from the symbolic role of the camera as a signifier of surveillance (addressed to disciplined subjects) to the operational one of automated data capture that monitors behavior in order to intervene directly in the environment" (Andrejevic, 2020, s. 106). Her ses ligeledes et skift i Foucaults opfattelse af overvågning, der tidligere var fokuseret på bestemte miljøer, fx et fængsel eller et arbejde. Denne nye form for overvågning bliver allestedsnærværende, hvilket Andrejevic betegner med begrebet 'frameless' (Andrejevic, 2020, s. 106).

I forhold til denne operationalisme trækker Andrejevic på Foucaults forelæsninger om biopolitik og henviser til begrebet 'environmentality'. Begrebet beskrives som: "as a mode of governance that dispenses with processes of subjectification by operating directly on the environment of individual actors, shaping their conduct by intervening in their surrounding milieux" (Andrejevic, 2020, s. 172). Det henviser til betragtningen om 'smarte' miljøer, der er indrettet med teknologier, der kan forudsige og påvirke adfærd. Andrejevic påpeger, at arkitekturen i miljøet bliver et medium til kontrol, hvilket han betegner som 'environmental governance', da arkitekturen indrettes til total overvågning (Andrejevic, 2020, s. 39). Ifølge Andrejevic medvirker- og opfordrer automatiseringen til, at individer er mangfoldige og handler forskelligt. Det vil resultere i, at ethvert individ bidrager forskelligt til dataindsamlingen, og derved trænes algoritmerne med mere og differentieret input, hvilket skaber mulighed for bedre forudsigelse: "the goal is not to enforce behavioral norms but to unleash the full range of activity that will allow patterns to emerge as clearly as possible in order to correlate, predict and pre-empt." (Andrejevic, 2020, s. 172).

Kapitel 5 – Metodiske overvejelser

Indledningsvis i specialet beskrev vi vores problemfelt, der har til formål at undersøge, hvordan anvendelsen af overvågningsteknologier italesættes og debatteres af danske medier. Til at

besvare problemformuleringen har vi valgt at læne os op ad en række teoretiske positioner og dermed opbygget et teoretisk fundament for specialet. For at demonstrere, at det ikke udelukkende er en teoretisk problemstilling, har vi valgt at supplere med to casestudier til at afspejle, at dilemmaer omkring (data)overvågning er problemstillinger, der er funderet i den virkelige verden - også i en dansk virkelighed. Disse cases analyserer vi ved at undersøge, hvordan de påkalder sig offentlig opmærksomhed. Dertil vil vi undersøge, hvordan de skildres og debatteres i offentligheden ved hjælp af en diskursanalyse. Vi ønsker nemlig at undersøge, hvordan overvågning italesættes i offentligheden, og hvordan emnet kobler sig til eksisterende diskurser om dataovervågning, algoritmer, regulering samt individets ret til privatliv og personlig frihed.

Multi-case studie

Specialets forskningsdesign tager udgangspunkt i to forskellige casestudier. Et casestudie er ifølge Robert K. Yin særligt brugbart i følgende sammenhæng: "an empirical inquiry must examine a contemporary phenomenon in its real-life context" (Yin, 1981, s. 98). Som beskrevet ovenfor er det netop det, hensigten med undersøgelsen er. Yin skelner ydermere mellem to typer af casestudier; *single-case design* og *multiple-case design* (Yin, 1981, s. 100). Vi anvender sidstnævnte, da vi inddrager to forskellige cases og trækker på diskussioner og konklusioner på tværs af disse. Yin beskriver, at et multi-case studie er relevant, når man ønsker at undersøge et fænomen, der eksisterer i forskellige kontekster (Yin, 1981, s. 101). Hensigten med at udvælge flere cases er, at det bidrager med en variation til videre diskussion og perspektivering. Derudover bidrager multi-case studier om det samme fænomen til at styrke og validere teorien og resultaterne (Yin, 1981, s. 101).

Vi har udvalgt to cases af nyere dato til at demonstrere, hvordan tre forskellige problemstillinger om dataovervågning i det danske samfund er blevet debatteret i offentligheden. Den første case omhandler, hvordan forsikringsselskaber i højere grad er begyndt at benytte forskellige former for overvågning af deres kunder for at tilpasse forsikringspræmien. Den anden case omhandler, smittestop app'en, der blev lanceret i forbindelse med Covid-19. App'en har været genstand for en del kritik i medierne angående datasporing af danskerne. Vi undersøger altså enkeltstående fænomener, som vi ønsker at sætte i et større perspektiv.

Bryman (2012) trækker på Yin (2009) og skelner mellem fem typer af casestudier; *the critical case*, *the extreme or unique case*, *the representative or typical case*, *the revelatory case* og *the longitudinal case* (Bryman, 2012, s. 70). Specialets casestudie taler ind i den kritiske case, der defineres som følgende: "the researcher has a well-developed theory, and a case is chosen on the grounds that it will allow a better understanding for the circumstances in which the hypothesis will and will not hold" (Bryman, 2012, s. 70).

Vi ønsker som nævnt at undersøge, hvordan teoretiske strømninger kan anvendes til at forklare de praktiske implikationer, der følger med overvågningsteknologier. Dette skal specialets teoretiske grundlag bidrage til i samarbejde med diskursanalysen. Selve casestudiet åbner for en undersøgelse af samtidige fænomener i en *real-life* kontekst, hvilket giver muligheden for at gå i dybden med disse fænomener. Diskursanalysen af empirien skal bidrage til at undersøge diskurserne i den offentlige debat samt bidrage til at placere dem i et større socialt og samfundsmæssigt perspektiv i relation til de teoretiske betragtninger, der ovenfor er præsenteret.

Udvælgelse af empiri

Empirien består af en række nyhedsartikler, der udvælges gennem Infomedia, da databasen tilbyder adgang til et bredt udsnit af danske medier. Søgeperioden har vi valgt at afgrænse fra 01-01-2018 til 10-04-2021, da der er i perioden er flere artikler at hente i forhold til forsikringsselskabers anvendelse af kundedata. Derudover er følgende medietyper udvalgt: landsdækkende dagblade, webkilder samt regionale og lokale dagblade. Landsdækkende dagblade er valgt, da de er dagsordensættende, og det netop er her, samfundet debatterer med og iagttager sig selv. Derudover har vi en antagelse om, at artiklerne vil præsentere forskellige ideologiske tilhørsforhold og dermed bidrage til et bredt synspunkt i debatten. Webkilder dækker ligeledes over både landsdækkende- samt regionale og lokale dagblade, der udkommer på nettet. Derudover indgår her en bred vifte af forskellige netmedier, der kan siges at være mere nichepræget.

Webkilder er interessante, da disse nichemedier er informations- og kommunikationskanaler for en gruppe af stakeholdere og dermed ikke den brede offentlighed. Det er dem, der sidder i maskinrummet og eksempelvis søger at indføre reguleringer eller sidder og koder algoritmer.

Webkilder kan altså bidrage med holdninger fra særligt fagblade, der besidder en bestemt agenda i debatten. Slutteligt kan lokale og regionale dagblade bidrage til et lokalt forankret synspunkt. Herigennem vil vi undersøge, hvorvidt disse emner har relevans i en lokal og regional sammenhæng, og om det mon er noget, der debatteres derude? I så fald kan det være en mere borgernær måde at formidle nyheder på. Overordnet set kan det skabe et billede af, hvordan diskurserne manifesterer sig i forskellige danske medier.

Den første case vedrørende smittestop app'en har følgende søgestreng: *smittestop* OG *app* OG *overvågning* OG *data*, hvilket resulterede i 73 artikler. Casen om forsikringsselskaber har søgestrengen: *forsikringsselskab* OG *overvågning* OG *data*, og gav 128 artikler. Det vil altså sige, at der var 201 artikler til analysen. Heraf har vi udvalgt 15 artikler til hver case, hvilket gav et relativt bredt tekstkorpus. Artiklerne er udvalgt efter principperne i formålssampling, da de kan sættes i direkte relation til problemformuleringen og de opstillede forskningsspørgsmål (Bryman, 2012, s. 416). Her udvælges artiklerne ikke tilfældigt, men derimod strategisk for at sikre, at forskningsspørgsmålene besvares.

For at sikre variation har vi udvalgt ca. fem artikler fra hver af de tre medietyper; landsdækkende dagblade, webkilder samt lokale og regionale dagblade. Denne variation skal give den bredest mulige forståelse af de forskellige diskurser, som findes inden for fænomenet. Vi går dermed deduktivt til værks, fordi vi på forhånd ved, hvad vi ønsker at undersøge, hvorfor vi udvælger de artikler, der italesætter problemstillingen omkring dataovervågning. Af dette ønsker vi at systematisere og kategorisere den måde, det italesættes. Derudover ønsker vi at udlede, hvilke aktører der udtaler sig og dermed, hvem der har en stemme i debatten.

Kvalitetskriterier i kvalitative metoder

Nærværende afsnit skal berøre de kvalitetskriterier, der kan anvendes til at undersøge kvaliteten af dette speciale. Først er det dog relevant at påpege, at der blandt kvalitative forskere er en del diskussioner om, hvorvidt reliabilitet og validitet er relevante i den kvalitative forskning (Bryman, 2012, s. 389). Det kan begrundes med, at validitet og reliabilitet normalvis knytter sig til kvantitative studier som naturvidenskabelige idealer om, at man kan måle og kvantificere usikkerhed i empiriske undersøgelser. Han argumenterer dog for, at man kan gå til begreberne en smule anderledes, således de tilpasses kvalitative studier (Bryman, 2012, s. 389). I den

forbindelse trækker Bryman på LeCompte og Goetz (Bryman, 2012, s. 1982), der har tilføjet en intern og ekstern dimension til begreberne.

Som forskere har vi undervejs søgt at fremstå så gennemsigtige som muligt ved detaljeret at forklare fremgangsmåden i både litteraturreviewet og ved udvælgelse af empirien. For at sikre opgavens kvalitet vil vi derfor gennemgå en række kvalitetskriterier. De klassiske kriterier for at vurdere kvaliteten af en empirisk undersøgelse er reliabilitet, replikation og validitet til evalueringen af ens undersøgelse (Bryman, 2012, s. 46). Replikation af undersøgelsen uddybes dog ikke nærmere, da denne undersøgelse ikke er oplagt som genstand for en gentagelse. Det ville være muligt at foretage det samme undersøgelsesdesign, men dette ville højest sandsynligt ikke give de samme resultater, som det er kriteriet i en kvantitativ tilgang.

Reliabilitet

Overordnet betegner reliabilitet undersøgelses pålidelighed og konsistens. Med andre ord betyder det, om undersøgelsens målinger er nøjagtige (Bryman, 2012, s. 46). Ekstern reliabilitet beskrives som et svært kriterie at inddrage i kvalitative studier, da det er svært at *fryse* et socialt miljø i et studie for kunne gentage det (Bryman, 2012, s. 390). Dette er dog heller ikke hensigten med kvalitative studier. Den interne reliabilitet er dog ofte høj i kvalitative undersøgelser, da den henviser til betragtningen om, hvorvidt der er mere end én forsker (Bryman, 2012, s. 390). Vi har derfor forsøgt at højne den interne reliabilitet ved sammen at gennemgå metoder og analyser af materialet således, at vi er enige om de perspektiver, diskussioner og konklusioner, vi drager. Dermed er der undervejs to sæt øjne på undersøgelsen.

Validitet

Den interne validitet betegner kausaliteten mellem vores observation og det teoretiske fundament, vi har opstillet (Bryman, 2012, s. 390). Intern validitet er ofte en styrke i kvalitative studier – og også i dette studie. Det skyldes, at vi har udvalgt specifikke teorier, som kan anvendes til at undersøge specialets problemformulering, hvilket rummer problemstillinger angående overvågningsteknologier. Den eksterne validitet er dog langt sværere at integrere i kvalitative studier, fordi den betegner, hvorvidt resultaterne kan generaliseres til andre situationer end undersøgelsens specifikke kontekst (Bryman, 2012, s. 47). Der foreligger derfor ikke noget grundlag for, at den eksterne validitet skal være med til at højne specialets kvalitet, da det ikke er hensigten i kvalitative studier.

Overordnet kan derfor argumenteres for, at undersøgelsen opfylder den interne reliabilitet samt den interne validitet, der er med til at højne specialet og dets kvalitative metodologiske tilgange.

Socialkonstruktionismen med strejf af kritisk realisme

I dette speciale ses ikke kun én klar videnskabsteoretisk position, men elementer fra to forskellige positioner: socialkonstruktionismen og kritisk realisme. Indledningsvis synes det relevant at tage udgangspunkt i socialkonstruktionismen, der bunder i forståelsen af, at den sociale virkelighed altid konstrueres af mennesket. Et givent fænomen, der betragtes som *naturligt* vil derfor altid være resultatet af en menneskelig indblanding (Collin, 2003, s. 248). I specialets teoretiske grundlag inddrages bl.a. Foucault, der havde en socialkonstruktionistisk tilgang i sine teoridannelser, hvilket kan ses i kapitel 1 i forbindelse med hans arbejde med magt og kontrol. Desuden var han særligt optaget af, hvorledes sproget konstituerer samfundet gennem en diskursanalytisk tilgang. Diskursanalysen anvendes desuden i vores undersøgelse som metodologisk tilgang til netop at undersøge, hvordan diskurser former individets tankegang samtidig med, de skaber den virkelighed, de omhandler.

Foucault dannede sine teorier i en tid, hvor den teknologiske udvikling endnu ikke havde stor indflydelse på vores samfundsstrukturer, og dermed ikke var forankret i den sociale praksis, som det er tilfældet i dag. Hans fokus var snarere på de magtrelationer, der opstod i sociale, kulturelle og menneskelige sammenhænge. Men det informationsteknologiske tema, som er en stor del af specialets øvrige teoretiske grundlag, kalder på endnu et videnskabsteoretisk afsæt. Et, der bidrager til forståelsen af, hvilken indflydelse den teknologiske udvikling har på de diskurser, der vedrører specialets problemstilling. Derfor inddrages elementer fra den kritiske realisme.

En del af specialets teoretiske grundlag trækker på overvågningskapitalismen og dermed på tanker vedrørende automatisering og et black box samfund. Disse teoretiske positioner placerer sig i den kritiske realisme, som modsat socialkonstruktionismen skelner mellem begreberne 'transitive dimension' og 'intransitive dimension' (Bhaskar, 2016, s. 24). Den transitive dimension henviser til den måde, hvorpå videnskab er en social process, som det ligeledes pointeres i socialkonstruktionismen. Den intransitive dimension henviser derimod til den måde, hvorpå videnskaben studerer objekter, der eksisterer og handler uafhængigt af sociale processer

(Bhaskar, 2016, s. 24). Med den kritiske realisme er der altså en objektiv virkelighed, der eksisterer uden for menneskets erfaring. Det er netop den dualisme, som vækker genklang hos bl.a. overvågningskapitalismen: Den tilslutter sig, at virkeligheden konstrueres af mennesket samtidig med, at den overvågningsteknologiske udvikling og den nye økonomi, der kommer som følge heraf, former og eksisterer uden menneskelig erfaring.

I forlængelse af overvågningskapitalismens teknologiske perspektiv, kan teknologideterminismen inddrages. Teknologideterminismen argumenterer for, at teknologien eksisterer efter sin egen logik, hvorfor det er teknologien, som styrer samfundsudviklingen (Det etiske råd, 2007). Et eksempel herpå ses i litteraturreviewet, hvor teorien om black box samfundet introduceres. Et black box samfund henviser til, hvorledes algoritmiske processer har indvirkning på samfundsmæssige beslutninger. Denne proces blev i litteraturreviewet anskuet som værende underlagt menneskelig bias. I en videnskabsteoretisk optik er det et udtryk for den transitive dimension eller den socialkonstruktionistiske tilgang, da data er udvalgt af mennesker og hermed er socialt konstrueret. Herefter behandles data ved en række ukendte teknologiske processer, som resulterer i et output, der for mange fejlagtigt opfattes som et objektivt funderet resultat. Årsagen til denne fejlslutning er, at en algoritme udelukkende kan bidrage til at finde og skabe sammenhænge inden for data og aldrig et objektivt resultat, som nævnt i afsnittet *Algoritmer*. Med andre ord, eksisterer algoritmen udelukkende i kraft af de socialt konstruerede input, algoritmens producenter indsætter. De algoritmiske processer, som er afgørende for algoritmens output eksisterer derimod uafhængigt af disse.

Teoriens teknologiske element betyder derfor, at specialets videnskabsteoretiske ståsted befinder sig et sted mellem socialkonstruktionismen og den kritiske realisme med teknologideterminismen som bindeled. Inden for socialkonstruktionismen interesserer man sig for, hvordan anvendelsen af overvågningsteknologien italesættes, samt hvilken indvirkning det har på et socialt plan. Den kritiske realisme bidrager sammen med teknologideterminismen til interessen for, hvordan overvågningsteknologiens anvendelsesformer skaber objektive struktureres samfundsmæssige indflydelse.

Kapitel 6 – Diskursteori og metode

Af specialets problemfelt fremgår det, at det enogtyvende århundredes overvågningsfænomener har vakt vores interesse. For hvad betyder overvågning egentlig i en digital verden? Hvilken indflydelse har overvågning på den enkelte borger? Og hvordan forholder den danske stat sig til den stigende overvågning af de danske borgere? En diskursanalytisk tilgang tilbyder redskaber til at undersøge, hvordan medierne i vores tre cases italesætter overvågningen, og dermed hvordan overvågningen forhandles, forvaltes og debatteres i den danske offentlighed. Vi vil ligeledes undersøge italesættelsen af overvågningsteknologierne i medierne; herunder om der fremsættes et perspektiv, der påpeger, at overvågning bidrager til stigmatisering og diskrimination.

Specialets teoretiske grundlag har sit afsæt i Foucaults begreb om disciplinering og panoptikon, hvorfor det synes interessant endnu engang at inddrage ham i forbindelse med diskursanalysen. Det var nemlig Foucault, som for alvor introducerede diskursanalysen og anvendelsen af den. Dette gjorde han ved både at udvikle teori og et begrebsapparat, som kan benyttes analytisk (Philips, 2015, s. 300). Selvom specialets analyse ikke vil tage direkte udgangspunkt i Foucaults diskursanalytiske tilgang, er han svær at komme udenom, eller som minimum kommentere på, da han med sin socialkonstruktionistiske tilgang, anses som værende *faderen* til de senere diskursanalytiske teoridannelser (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 21). Derfor vil følgende bl.a. anvende ham som referenceramme og inspiration til specialets diskursanalytiske udgangspunkt.

Hvad har de tilfælles?

Af de nyere diskursteoretiske tilgange, findes tre skoler: Ernesto Laclau og Chantal Mouffes diskursteori, Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse samt diskurspsykologien, der bl.a. trækker på Derek Edwards og Jonathan Potters forskning (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 9-10). Alle tre tilgange forholder sig til og trækker i mere eller mindre grad på Foucaults idé om diskurs, herunder hans magtbegreb og sociale praksis (Phillips, 2015, s. 301). Foucault beskriver magt som noget, der ikke tilfalder udvalgte agenter som eksempelvis specifikke individer eller staten, men er spredt over forskellige sociale praksisser. Desuden mener han ikke, at magt er undertrykkende, men produktiv, hvilket vi pointerede i kapitel 1. Derved skabes

den sociale omverden på baggrund af magtens eksistens (Foucault, 1975, s. 228-230), hvilket alle tre diskursteoretiske istemmer sig.

Diskursteorien, diskursanalysen og diskurspsykologien har samme socialkonstruktionistiske tilgang til diskurs som Foucault, hvorfor de ser diskurs som en konstituerende kræft i konstruktionen af virkeligheden. Måden vi taler og skriver på, organiseres i diskurser, der skaber repræsentationer af virkeligheden, og kan derfor aldrig give en objektiv afspejling af virkeligheden (Phillips, 2015, s. 299). Med andre ord anskues sproget som magt. Desuden mener man inden for alle tre tilgange, at diskurser skaber subjekter, og at identitet dannes i mødet mellem de forskellige positioner, som subjekter kan have indenfor enten den samme diskurs eller i forskellige diskurser (Phillips, 2015, s. 299). Endeligt tilslutter de tre diskursanalytiske tilgange sig den poststrukturalistiske præmis om, at der ikke eksisterer ét fastforankret sprogsystem, hvor hvert tegn får sin betydning i kraft af måden, hvorpå det adskiller sig fra andre tegn. Ved den poststrukturalistiske praksis får tegnene fortsat deres betydning ved at være forskellige fra andre tegn. Men med et sprogbrug, der er i konstant udvikling, sættes tegnene ligeledes i forskellige forhold til hinanden, hvorfor tegnenes betydning udvikler sig hele tiden. Det betyder at poststrukturalismen ser sprog og sprogbrug som et socialt fænomen (Stormhøj, 2006, s. 16)

Hvor adskiller de sig fra hinanden?

De tre diskursanalytiske tilgange adskiller sig fra hinanden på flere punkter, men særligt vil vi belyse de forskellige positioner i forhold til diskursbegrebet. Fælles for dem alle er, at diskurs former den sociale verden. Dog skelner den kritiske diskursanalyse mellem diskursiv praksis og anden social praksis (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 28). Med dette forstås, at diskurs tilskrives en væsentlig dimension i enhver social praksis, ”som både konstituerer viden, identiteter og sociale relationer og konstitueres af andre dimensioner af den sociale praksis” (Phillips, 2015, s. 303). Derfor bidrager diskurs ikke kun til produktionen og reproduktionen af sociale processer og strukturer, den formes ligeledes af dem, hvorfor diskursive praksisser og andre sociale praksisser konstituerer omverdenen. Dette diskursbegreb adskiller sig fra diskursteorien, der ikke skelner mellem diskursive og øvrige sociale praksisser, da alle praksisser ses som diskursive. Diskursen er altså fuldt konstituerende for omverdenen (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 29). Diskurspsykologien befinder sig et sted midt imellem den

kritiske diskursanalyse og diskursteorien, da diskursbegrebet her ses mere flydende (Phillips, 2015, s. 303).

En kombination af diskursteorien og den kritiske diskursanalyse

I den videre analyse har vi valgt at inddrage elementer fra både Faircloughs kritiske diskursanalyse samt Laclau & Mouffes diskursteori. Endeligt udelader vi helt diskurspsykologien. Årsagen til, vi har valgt at anvende den kritiske diskursanalyse, beror på metodens lingvistiske tilgang til specialets udvalgte artikler. Det giver muligheden for at gå i dybden med, hvad der faktisk står skrevet og udtalt i artiklerne. Således åbner den kritiske diskursanalyse for en undersøgelse af, hvorledes der forekommer tekstuelle mønstre i artiklerne og dermed, hvilken effekt varierende repræsentationer af virkeligheden potentielt har (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 31). Denne tekstnære tilgang til specialets empiri giver os en række specifikke værktøjer, som er velegnede til det analytiske arbejde. Endeligt introducerer den kritiske diskursanalyse en tredimensionel model, der er velegnet til håndtering af store mængder af data, som nærværende speciale indeholder (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 80-82). Den kritiske diskursanalyse udfoldes yderligere i næste afsnit.

Formålet med Laclau og Mouffes diskursteori er teoriudvikling, hvilket betyder, at de ikke opstiller konkrete redskaber til en tekstnær diskursanalyse (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 35). Derfor anvendes kun få elementer fra diskursteorien i forbindelse med Faircloughs konkrete analyseapparat. Formålet med at bruge de to forskellige tilgange er, at de hver især bidrager til en større og mere alsidig indsigt i de diskurser, som er repræsenteret i den indsamlede empiri.

Laclau og Mouffes diskursteori

Laclau og Mouffe introducerer en række begreber i deres diskursteori, hvor vi til dette speciale har udvalgt deres begreb om antagonisme og hegemoni samt gruppedannelse og repræsentation. Disse vil vi herunder redegøre for, hvortil de ligeledes anvendes aktivt i undersøgelsen af mediernes italesættelse vedrørende overvågningsteknologier.

Antagonismer og hegemoni

Diskurser må ikke anskues som ensomme øer, der ikke interagerer med andre diskurser, for de kan nemlig nemt komme i konflikt med hinanden. Antagonismer er diskursteoriens begreb for konflikt, og de opstår der, hvor diskurser støder sammen (Laclau & Mouffe, 1985, s. 124-125).

Eftersom en opløsning af antagonismer kun kan ske via 'hegemonisk intervention', synes det væsentligt at inddrage Laclau & Mouffes hegemonibegreb, som knytter sig til pointen om diskursernes ufuldstændighed. Ved hegemonisk intervention forstås, at én diskurs undertrykker de diskurser, den er i konflikt med, og derved udelukker de muligheder, som de undertrykte diskurser repræsenterer. Således opløses antagonismen, hvormed en diskurs kan anskues som værende den dominerende inden for det diskursive felt (Laclau & Mouffe, 1985, s. 134-136).

Gruppedannelse og repræsentation

I diskursteorien er der ikke langt fra identitet til den kollektive gruppedannelse. Der forekommer faktisk en glidende overgang mellem disse. Der er eksempelvis ikke langt fra at identificere sig med 'kvinde' til at identificere sig med gruppen 'kvinder'. Men som tidligere nævnt, er individet ikke kun skabt af en identitet eller diskurs, men af flere forskellige. Man kan sige, at individet derfor har flere identiteter og derved er decentreret. Laclau og Mouffe mener i forlængelse heraf, at gruppedannelse må ses som en reduktion af den enkeltes muligheder, og at individer konstitueres i en gruppe ved, at nogle identitetsmuligheder fremhæves og andre ignoreres (Laclau & Mouffe, 1985, s. 105). Ved gruppedannelser er 'repræsentation' relevant. Ved repræsentation forstås, at der er en i gruppen, der kan tale på vegne af gruppen (Laclau & Mouffe, 1985, s. 107-108). Et eksempel herpå kan være, at ikke alle danskere har kendskab til, mulighed for eller lyst til at stille op til interview og tilkendegive deres mening vedrørende smittestop-appen, som er specialets første case.

Faircloughs kritiske diskursanalyse

Ifølge Fairclough er det væsentligt at have fokus på to dimensioner i analysen af diskurser; den kommunikative begivenhed og diskursordnen (Fairclough, 2008, s. 123). Disse vil først teoretiseres, inden vi går i dybden med de teoretiske og metodiske værktøjer, som Fairclough opstiller til analyse via sin tredimensionelle model. Ifølge Fairclough står den kommunikative begivenhed og diskursordnen i et dialektisk forhold med hinanden (Fairclough, 2008, s. 123). Dette betyder, at de ikke kan forstås adskilte, men at de skal analyseres i forhold til hinanden, da de påvirker hinanden indbyrdes. Dette gør sig ligeledes gældende i Faircloughs betragtning om skellet mellem de diskursive praksisser og de ikke-diskursive sociale praksisser, hvorfor det er det nødvendigt at inddrage de sociale dimensioner og sætte dem i relation til de diskursive praksisser (Jørgensen & Philips, 1999, s. 28).

Den kommunikative begivenhed

Analysen af kommunikative begivenheder sker ved at undersøge forholdet mellem tre dimensioner; tekst, 'diskursiv praksis' og 'social praksis' som samlet set udgør Faircloughs tredimensionelle model (Fairclough, 2008, s. 124). I analysen udgør den kommunikative begivenhed de artikler, der udvælges, analyseres og sættes i relation til de tre dimensioner. De tre dimensioner skal altid medtages i en diskursanalyse, hvorfor disse udfoldes herunder.

Diskursordnen

Ifølge Fairclough er diskursordnen den anden dimension, man skal fokusere på i analysen af diskurser. Fairclough beskriver diskursordnen med: "Her er fokus på organiseringen af de genrer og diskurser, som udgør diskursordnen" (Fairclough, 2008, s. 123). Med andre ord så består diskursordnen af altså af diskurser og genrer.

Fairclough definerer en diskurs som sproget, der er "anvendt til at repræsentere en given social praksis fra et bestemt synspunkt (Fairclough, 2008, s. 122). Med dette mener han, at der er tale om en bestemt diskurs, hvilket eksempelvis kan være en overvågnings-diskurs. Derudover definerer han genre som "sprogbrug, der er forbundet med, og udgør en del af, en bestemt social praksis" (Fairclough, 2008, s. 123). Dette kan eksempelvis være en nyheds- eller interviewgenre. Det betyder altså, at hvis der i en avisartikel fremsættes en overvågnings-diskurs, så er det inden for en nyheds- eller interviewgenre. I dette eksempel er diskursordnen derfor mediernes diskursorden, da det handler om, hvordan medierne omtaler og fremsætter en overvågnings-diskurs. I dette speciale ønsker vi at undersøge mediernes diskursorden. Her kan de diskursive praksisser altså undersøges nærmere ved at anvende begreberne om diskurser og genrer.

Den tredimensionelle model

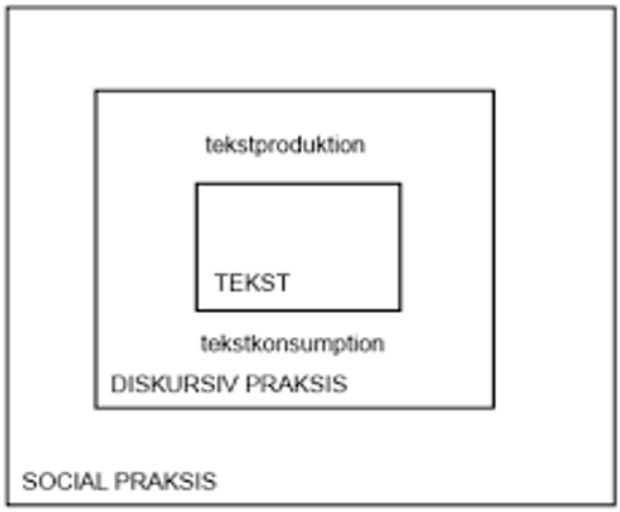

Figur 2. (Fairclough, 2008, s. 127).

Tekst

I det første niveau undersøges tekstens egenskaber og den lingvistiske opbygning som fx grammatik og sammenhængen mellem sætninger (Fairclough, 2008, s. 124). Til analyse af teksten anvender vi en række tekstuelle analyseværktøjer: etos, metaforer, ordvalg og grammatik (Jørgensen & Philips, 1999, s. 95). Gennem etos undersøges, hvordan sproget er er med til at konstruere identiteter (Jørgensen & Philips, 1999, s. 95).

Derudover anvender vi to væsentlige grammatiske elementer, som Fairclough betegner transitivitet og modalitet. Transitivitet henviser til, hvordan begivenheder forbindes (eller ikke forbindes) med subjekter og objekter (Jørgensen & Philips, 1999, s. 95). Det betyder altså, om der er nogle aktører, der fremhæves mere end andre i en tekst. Modalitet betegner aktørens tilslutning (affinitet) til en sætning og her påpeger Fairclough, at medierne eksempelvis ofte anvender objektive og ikke subjektive modaliteter for at fremme deres autoritet (Jørgensen & Philips, 1999, s. 88).

Diskursiv praksis

I dette niveau undersøges de produktions- og konsumptionsprocesser, som er forbundet med den kommunikative begivenhed, der i vores tilfælde er artiklerne (Fairclough, 2008, s. 126). Som kort nævnt ovenfor undersøges her, hvordan teksterne trækker på allerede eksisterende diskurser og genrer. Der undersøges ligeledes, hvordan modtagere anvender tidligere diskurser og genrer til at fortolke og forstå teksten (Jørgensen & Philips, 1999, s. 84). Dette niveau tilgår

Fairclough lingvistisk, idet han undersøger, hvordan teksterne intertekstuelt trækker på andre tekster (Jørgensen & Philips, 1999, s. 84-85). Intertekstualitet er et historisk begreb og henviser til det fænomen, at alle kommunikative begivenheder trækker på begivenheder, der tidligere har fundet sted (Jørgensen & Philips, 1999, s. 84).

Social praksis

Ifølge Fairclough består den sociale praksis af både diskursive og ikke-diskursive elementer. Det er derfor væsentligt at undersøge de større sociale sammenhænge, som den kommunikative begivenhed er en del af. Som en del af analysen skal den diskursive praksis og teksten undersøges i forhold til den sociale praksis (Jørgensen & Philips, 1999, s. 98). Det skyldes, at den sociale praksis har indflydelse på, hvordan virkeligheden omtales i den diskursive praksis.

Han opdeler den sociale praksis i to dele. Den første omhandler relationerne mellem den diskursive praksis og den diskursorden, den indgår i (Jørgensen & Philips, 1999, s. 98). Den anden del omhandler de ikke-diskursive sociale og kulturelle relationer, der danner rammen for den diskursive praksis (Jørgensen & Philips, 1999, s. 98). Dette kan eksempelvis være de ideologiske, økonomiske og sociale forhold, der finder sted. Her undersøges, hvorvidt den diskursive praksis er forandringsskabende eller er med til at opretholde status quo og dermed om magtrelationer i samfundet udfordres (Jørgensen & Philips, 1999, s. 98).

Fairclough mener ikke, at diskursanalysen kan give redskaber til alene at analysere den sociale praksis, hvorfor det er nødvendigt at inddrage anden relevant teori. Her kan vi trække på opgavens teoriafsnit, der skal bidrage til en forståelse af de større sociale praksisser som følger overvågningskapitalismen.

Opsamling

Faircloughs metode tilbyder nogle mere tekstnære redskaber til analyse, hvorfor vi mener, den er ideel at kombinere med Laclau og Mouffes diskursteori. I analysen kigges derfor nærmere på den kommunikative begivenhed, og den diskursorden som den kommunikative begivenhed befinder sig inden for. Dernæst gennemgås den tredimensionelle på tekstniveauet, hvor Fairclough opstiller begreberne interaktionel kontrol, etos, metaforer, ordvalg og grammatik samt transitivitet og modalitet til en tekstnær analyse. Dernæst gennemgås den diskursive praksis, som undersøger de produktions- og konsumptionsprocesser, der er forbundet med teksten. Derudover undersøges artiklerne intertekstuelle træk i forhold til nyhedsgenren. I den

sociale praksis foretages en undersøgelse af de diskursive praksisser og teksten i relation til større sociale praksisser.

Kapitel 7 – Debatten om overvågningsteknologier: en diskursanalyse

Analysen har til formål at vise, at problemstillingerne, der blev præsenteret i litteraturreviewet og teorien, ikke blot er teoretiske. Det følgende afsnit har altså til formål at bidrage til forståelsen af, at det ikke blot er hypotetiske og abstrakte problemstillinger, men at det er *real life* problematikker, der har relevans i en dansk kontekst anno 2021. Det er dermed i analysen, at samspillet mellem teori og virkelighed realiseres, hvilket sker gennem de to udvalgte cases. Først gennemgås casen om forsikringsselskaber og dernæst smittestop-appen. Det empiriske grundlag i casestudierne er mediedækningen heraf. Her foretager vi en baggrundsbeskrivelse ved hjælp af diskursanalytiske greb og sætter ligeledes de to cases i relation til både litteraturreviewet og teorien.

Undersøgelsesdesignet vil være det samme på tværs af de to cases. Først bringer vi en kort præsentation af casen, dernæst undersøges den diskursive praksis, hvilket indebærer de produktions- og konsumptionsprocesser; eller med andre ord, de medievilkår, der finder sted. Dernæst analyseres den tekstuelle dimension, hvor artiklerne undersøges med tekstnære analytiske redskaber. Her tages udgangspunkt i Faircloughs begreber om metaforer, etos og ordvalg samt Laclau og Mouffes begreb om gruppedannelse og repræsentation. Der opstilles en række 'opfattelser', som går på tværs af artiklerne. Opfattelser henviser til de tekstuelle perspektiver, der præsenteres i artiklerne. Vi vil derfor undersøge, hvilke opfattelser der finder sted på tværs af artiklerne. Slutteligt undersøges den sociale praksis, hvor både diskursive og ikke-diskursive elementer indgår. Her opstilles de bredere diskurser, som teksterne italesætter, hvor de hegemoniske og antagonistiske positioner uddybes.

Forsikringsselskaber i en digitaliseret verden

Den første case handler om forsikringsselskaber og deres anvendelse af kundedata. I takt med den teknologiske udvikling og digitaliseringen af løsninger inden for både den offentlige forvaltning og private sektor er der nemlig opstået et fokus på, hvordan forsikringsselskaber

kan anvende data om deres kunder til eksempelvis for at tilpasse en individuel forsikringspræmie. Her er derfor ikke tale om én bestemt case, men flere cases, der omhandler, hvordan forsikringsselskaberne anvender data om kunderne. Dette er fx, at de høster data fra sundhedsapps om kunderne eller at de overvåger kundernes bilkørsel. Formålet er her at undersøge mediernes italesættelse af forsikringsselskabers anvendelse af data generelt på tværs af 15 artikler.

Den diskursive praksis

Der er udvalgt fire artikler fra webkilder, fire fra regionale og lokale dagblade samt syv fra landsdækkende dagblade. Grunden til uligevægten på tværs af kilderne skyldes, at der er en uligevægt i, hvor meget de enkelte medier har omtalt den konkrete dataanvendelse hos forsikringsselskaber. I en stor del af artiklerne blev forsikringsselskaber nemlig kun nævnt som eksempel i forbindelse med overvågning og data. Det er dermed de landsdækkende dagblade, der har omtalt det konkrete emne mest. Heraf er det Politiken, der har skrevet mest om emnet (n=31), hvor Jyllands Posten følger efter med cirka halvt så mange artikler (n=14) og dernæst Berlingske (n=2). At disse medier er de mest fremtrædende er dog ikke atypisk, idet de betegnes som omnibusaviser, hvilket betyder 'for alle', da deres formål er at oplyse den brede befolkning og dermed være dagsordensættende (Berlingske Media, u.d.).

I forhold til webkilderne, indgår de landsdækkende dagblade ligeledes som kilder, idet de udkommer som webudgaver. Efter dem er det mediet Complidia.com, der har omtalt emnet mest (n=6) og dernæst Finanswatch.dk (n=3). Begge er uafhængige medier med fokus på erhvervsjournalistik og finansiel regulering, hvorfor det er naturligt for medierne at debattere forsikringsbranchen (Complidia, 2017; Finans Watch, u.d.). Det fremgår tydeligt af de udvalgte artikler, at der her er et fokus på selve forretningsmetoderne og den virkelighed, som forsikringsselskaberne står over for.

De lokale og regionale dagblade er de kilder, der har italesat emnet mindst af de tre udvalgte kilder (n=35). Dog er det væsentligt at påpege, at en af artiklerne er publiceret på tværs af 12 forskellige regionale og lokale dagblade, hvor en anden artikel er publiceret ni gange. Udtages de duplikerede resultater, er emnet kun debatteret i 12 artikler. Det giver mening, da dagbladene ofte deler nyhedstjenester omkring landspolitisk stof, så de kan fokusere på unikt indhold i egne områder (Berlingske Media, u.d.). Dog er det særligt kendetegnende for de udvalgte artikler, at de er meget levende i sproget og skaber et borgernært perspektiv ved at anvende

personlige pronominer. Derudover er det ligeledes fremtrædende, at alle fire artikler debatterer emnet ved at opstille fremtidsscenarier, hvilket bidrager til at understøtte manifestationen af en borgernær relation. Tanken om, at forsikringsselskaber overvåger deres kunder kan nemlig fremstå fjernt for mange borgere.

Fælles for avisartiklerne er, at de alle befinder sig inde for nyhedsgenren og dermed mediernes diskursorden. Nyhedsgenren trækker på en række forskellige artikelgenrer fra både informations- og opinionsgenren. Fra informationsgenren er der nyhedsartikler, interviews og baggrundsartikler, hvor der fra opinionsgenren er læserbreve og kommentarer. Artiklerne trækker desuden på kendetegn fra både den bløde og hårde nyhedshistorie, da nogle artikler er meget faktuelle; mens andre er mere beskrivende og malende i fortællingen. Blandingen af hårde og bløde nyheder betyder ligeledes, at officielle diskurser om overvågning artikuleres med dagligdagsdiskurser om overvågning. Dette medvirker til, at modtagerne har lettere ved at konsumere teksterne, fordi diskurser fra hverdagslivet kan være nemmere at forstå for lægmænd (Faircloigh, 2008, s. 131). Hvordan modtagerne mere præcist konsumerer artiklerne kan være svært at tolke på, da modtagerne kan have forskellige årsager til at læse artiklerne. Der kan dog argumenteres for, at modtagerne er en del af markedets og forbrugerismens diskursorden, idet flere af artiklerne fra landsdækkende dagblade samt lokale og regionale dagblade kræver et abonnement for at tilgå. Derfor må det må antages, at modtageren har en interesse i den pågældende avis eller enkelte websted.

Tekst

Herunder præsenteres en række af de opfattelser, der opstår i artiklerne gennem tekstuelle elementer som metaforer og ordvalg. Den første opfattelse er, at forsikringsbranchen er under disruption, hvilket forekommer som den mest neutrale opfattelse. Den anden opfattelse er, at dataanvendelsen er en fordel for både forsikringsselskaber og deres kunder, hvilket afspejler en positiv tilgang. Den tredje og sidste opfattelse er, at forsikringsselskaberne overvåger kunderne, hvilket anskues som værende diskriminerende og som noget, der begrænser individets liv, hvorfor denne opfattelse afspejler en negativ tilgang til anvendelsen af data.

Første opfattelse: Disruption i forsikringsbranchen

I mødet med den teknologiske udvikling og dermed digitaliseringen af private og offentlige systemer er forsikringsbranchen er under disruption (Lønstrup, 2021a). Dette skyldes bl.a. en stor konkurrence fra udenlandske techgiganter: ”Amazon er gået ind i forsikringsmarkedet

bevæbnet med et uhyre godt kendskab til sine brugere. Og det er ifølge Tryg-direktør Lars Bonde en klar trussel mod danske selskaber" (Bostrup, 2018). Sætningen anvender en krigsretorik til at italesætte den problematik, som traditionelle forsikringsselskaber befinder sig i. Ovenstående taler ind i den problematik, der blev belyst i teorien både i forbindelse med Zuboffs beskrivelse af overvågningskapitalismen samt i artiklen *The world's most valuable resource is no longer oil, but data* (The Economist, 2017). Zuboff pointerer, at det er de store firmaer i Silicon Valley, der er ledere af denne nye dataøkonomi, hvor borgere og virksomheder i resten af verden blot bliver en lille brik i en større forretningsmodel (Zuboff, 2019, s. 37). I The Economist-artiklen argumenteres for, at de techgiganter besidder en så stor magt inden for den nye dataøkonomi, at det bliver problematisk for andre virksomheder at skabe en forretning og konkurrere mod techgiganterne (The Economist, 2017). Ovenstående problematik italesætter artiklen *5 tendenser: De vil blæse på støvet af dit gamle forsikringsselskab*, som er bragt i Politiken (2021a). Metaforen indikerer, at traditionelle forsikringsselskaber allerede er et ældgammelt fænomen, som mange nye selskaber ikke vil tage hensyn til. Fremtidsforskeren Niels Elmark udtaler følgende: "De traditionelle forsikringsselskaber har mest fokus på at effektivisere deres gamle forretningsmodel. Men de flytter bare rundt på liggestolene på dækket af Titanic" (Lønstrup, 2021a). Denne sætning rummer endnu en metafor, der indikerer, at forsikringsselskabernes forretningsmodel er forældet til trods for, at de længe har haft en solid forretning. Der argumenteres altså for, at de skal nytænke for ikke at blive set som en synkende skude. Elmark påpeger ydermere, at "Digitalt indfødte selskaber vil gøre det lige så nemt og hurtigt at forsikre sig som at vælge en serie på Netflix" (Lønstrup, 2021a). Denne sammenligning taler direkte til generation Z og Y, som er født ind i den digitale verden, og er vant til at agere med virksomheder, der er fleksible. Med "digitalt indfødte selskaber" kan argumenteres for, at Elmark bl.a. refererer til Silicon Valley og de mange højteknologiske firmaer, der er beliggende i området, hvilket ligeledes taler ind i tanken om overvågningskapitalismen og heraf en ny dataøkonomi.

Ovenstående opfattelse beskrives med mange metaforer, der ifølge Fairclough er et interessant tekstuelt greb, fordi det er en bestemt måde at strukturere virkeligheden på samtidig med, at metaforer ofte rummer konflikter (Fairclough, 2008, s. 34). Metaforerne ovenfor indikerer særligt en konflikt mellem forsikringsselskaber og techgiganter som følge af den teknologiske udvikling. Det understøttes af de resterende metaforer og sammenligninger, der anskuer forsikringsselskabernes forretningsmetoder som værende forældet, og at de dermed står ved en skillevej. Metaforerne anvendes altså til at tale ind i den sociale praksis og bidrager med

betragtninger om, hvordan markedet forholder sig. En position, der hører ind under ovenstående opfattelse, er, hvordan denne nye udvikling anskues som værende et eksperiment, hvilket uddybes herunder.

Et eksperiment

Denne udvikling i forsikringsbranchen bliver omtalt som et eksperiment, fordi den rummer meget nyt og ukendt, hvilket følgende citater fra Complidia og Politiken viser: ”forsikringsselskaberne eksperimenterer på livet løs” (Skaaning, 2018) og ”der er meget nyt, der skal prøves af, og teknologien gør det billigt at eksperimentere” (Lønstrup, 2021a). Der bliver bl.a. forklaret, hvordan Topdanmark er begyndt at *eksperimentere* med brug af kunstig intelligens, hvilket antyder, at de er helt grønne inden for feltet. Dette læner sig op ad det, som cheføkonom hos Google, Hal Varian, betegner som ‘continous experiments’ (Zuboff, 2015, s. 75). Det faktum, at virksomheder anvender data til mere end blot at forbedre deres service- og tjenesteydelser betegnes som vedvarende eksperimenter. Og det er netop det, som forsikringsselskaberne er i færd med at afprøve, da de ligeledes ønsker at anvende data til at kunne forudsige kunders fremtidige adfærd.

Ordet eksperiment kan både henvise til tanken om, at der foretages nogle forsøg for at finde ud af, hvordan teknologien kan anvendes. Samtidig henviser det til noget, der er risikabelt, fordi branchen ikke kender til de eventuelle udfald. Et udfald kunne dog være, at forsikringsselskaberne, der bruger data, får de gode kunder, mens dem, der ikke gør, får de *dårlige* kunder (Duelund & Schmidt, 2018). ”Hele ideen med forsikringer går fløjten, hvis man segmenterer kunderne næsten ned på individ-niveau” (Duelund & Schmidt, 2018). Metaforen *går fløjten* henviser til, at hele grundlaget for at have forsikringer forsvinder, fordi det bliver usolidarisk. Allan Polack, der er administrerende direktør for PFA, mener, at det kollektive element i forsikringen forsvinder, hvis de besidder så mange informationer om kunderne. Polack uddyber med, at forsikringsselskaberne kommer til at disrupte sig selv, fordi solidariteten og det kollektive i forsikringsselskaberne forsvinder, hvilket ellers er nogle af kerneværdierne (Duelund & Schmidt, 2018). Slutteligt skal det påpeges, at flere af artiklerne antager, at problematikken opstår, når dette griber ind i kundernes liv på begrænsende måder. Det kan eksempelvis være i forbindelse med diskrimination eller retten til privatliv, hvilket præsenteres senere i analysen.

Den første opfattelse, der herover er beskrevet, fremstår neutral, idet den hverken fremstilles som entydig for eller imod anvendelsen af kundedata og overvågning. Derfor fremstilles debatten her pluralistisk. Den problemstilling, som italesættes, angår mere konkret den udvikling, som forsikringsselskaberne befinder sig i. Italesættelsen rummer en form for teknologideterminisme, idet den antyder, at forsikringsselskaberne mere eller mindre ikke har noget valg. Som beskrevet tidligere så er teknologideterminismen en logik, hvor teknologien styrer samfundsudviklingen, hvilket i denne forbindelse betyder, at forsikringsselskaberne skal følge den teknologiske udvikling og markedsvilkårene for fortsat at kunne eksistere (Det Etiske Råd, 2007).

Anden opfattelse: Skræddersyede tilbud er en gevinst

Artiklerne med denne opfattelse præsenterer synet om, at forsikringsselskaberne gør deres kunder en tjeneste ved anvendelsen af data og omtaler denne tilgang som noget, der rummer "et utal af fordele" (Fors, 2021). Dette ses blandt andet i en artikel bragt i FinansWatch, hvor der står skrevet, at: "Kundernes sundhedsdata og information […] kan bruges af forsikrings- og pensionsselskaber til at give endnu bedre services og rabatter." (Duelund & Schmidt, 2018). Denne sætning antyder ligeledes, at selskaberne gør danskerne en tjeneste ved, at de i bytte for deres sundhedsdata kan få *endnu bedre services og rabatter*. I sætningen anvendes modalverbet *kunne* i præsens til at understrege den mulighed, teknologierne tilbyder. Dette går i tråd med betragtningen om, at den vestlige verden lever i en overvågningskapitalisme, hvor data er den nye råvare, som borgere kan betale med for at få en del af kagen. Som Zuboff påpeger, så er det ikke penge, der betales med for at få adgang til fx apps eller nyhedstjenester, men prisen er derimod personlig information (Zuboff, 2019, s. 71). Denne tendens er altså noget, der ligeledes finder sted i forsikringsbranchen. Og dette nulsumsspil, mener nogle, er en god ting, hvilket ses i følgende rubrik fra en artikel i Politiken: "28-årige Albert lader sig overvåge – til gengæld får han en billig boligforsikring" (Lønstrup, 2021b). Med andre ord kan det beskrives med Zuboffs begreb 'draconian quid pro quo', hvor techgiganterne har skabt et system, hvor det er 'noget for noget' (Zuboff, 2019, s. 42). Sætningen antyder, at Albert frivilligt *lader* nogle overvåge ham i bytte for at spare penge på bilforsikringen. Det følger ligeledes dataøkonomiens retorik, hvor data anskues som valuta. Ifølge Zuboff beskriver hun denne logik som værende drakonisk, fordi hun mener, at prisen ofte er langt højere end udbyttet.

Jon Cooper, der har udviklet app'en Life.io, som personaliserer sundhedsdata til forsikringsselskaber, påpeger i en artiklen fra Politiken, at man "søger at begrænse deres risiko

og hjælper folk til at leve et bedre liv" (Bostrup, 2018). Det er implicit indlejret i sætningen, at *folk* ikke er i stand til at tage de rigtige beslutninger selvstændigt, men at det kræver råd fra ens forsikringsselskab for at kunne leve et bedre liv. Tanken om, at data kan bidrage til menneskets beslutningstagen og til at leve et bedre liv går i tråd med tankerne fra dataismen, der blev beskrevet i teorien. Ifølge Harari er dataismen en religion, hvor dataister tror på, at den kan hjælpe mennesket med at afgøre, hvad der er rigtigt og forkert (Harari, 2017, s. 378). Det er naturligvis ikke ensbetydende med, at Cooper er dataist; men selve tankegangen går i tråd med dataismen.

Til Forsikring & Pensions årsmøde skulle deltagerne tage stilling til, "om branchen skal høste flere data for at skræddersy en passende pris og dækning til den enkelte. Svaret i den uvidenskabelige meningsmåling var 100 procent ja." (Bostrup, 2018). Der er altså ingen tvivl om, at folk i forsikringsbranchen er fortalere for anvendelsen af kundedata hos forsikringsselskaberne, da de ser det som en fordel for både branchen og kunderne. Skribenten tilgår dog artiklen med en vis sarkasme, idet hun fastslår, at det er en *uvidenskabelig meningsmåling*, hvor alle deltagende var for. Hun antyder implicit, at der er spurgt i et lukket forum udelukkende for branchefolk, hvorfor der er nogle, bl.a. forsikringskunder, der ikke har fået en stemme i debatten. Skribenten italesætter dermed, at debatten rummer en konflikt og der er forskelle tilstede, men at der ikke fokuseres på give en stemme til- eller høre på de implicerede.

Rubrikken fra FinansWatch "Tilliden skal op hos forsikringskunderne, hvis selskaberne skal udnytte dataguldet" (Fors, 2021) antyder, at det kan være en guldmine for forsikringsselskaberne, men at det ikke kan gøres med hovedet under armen. Modalverbet *skulle* anvendes i præsens til at understrege nødvendigheden i sagsforholdet. At kundernes tillid skal øges, opstilles dermed ikke som en valgmulighed, men som en forudsætning for, at forsikringsbranchen skal anvende de tilgængelige data. Dette syn læner sig op ad Forbes-artiklen "Data Is The New Oil – And That's A Good Thing" (Bhagesphur, 2019), som blev belyst i teorien. Her argumenteres der for, at fordelene er større end ulemperne ved at udnytte data; men at der alligevel er en bagside af medaljen, som skal løses først. Hvilke ulemper der konkret er, nævner skribenten ikke. Men han foretager en sammenligning og påpeger, at olie har skabt forurening, men på den anden side har løftet mennesker ud af fattigdom. Bhagesphur anskuer fordelene ved at benytte data til at forudsige som revolutionerende og noget, der skal udnyttes (Bhagesphur, 2019). Disse fordele vil herunder blive belyst yderligere.

Forudsigelsens fordele

Som beskrevet ovenover, er en af opfattelserne, at det er en gevinst for både kunder og forsikringsselskaber, at selskaberne ved hjælp af big data kan tilbyde individuelle og skræddersyede tilbud, der fx kan være med til at skadesforebygge. ”Snart kan det være slut med fartbøder, soloulykker og dårligt udsyn i bakspejlet.” (Lyngberg, 2019). Denne skadesforebyggelse, der beskrives, kan anskues som pre-emption, hvor virksomheder forsøger at forudsige fremtidige udfald. Som Andrejevic påpeger, så er pre-emption en automatisering af processer, der kan handle proaktivt frem for reaktivt (Andrejevic, 2020, s. 74). I en artiklen fra Complidia beskrives denne proaktive tilgang: ”Den nye digitale virkelighed giver mulighed for at anvende langt flere data, som også kan bruges i forsikringen af genstande og liv.” (Skaaning, 2018). Disse fremtidige udfald understreges med modalverbet *kan*, der i mange af artiklerne anvendes som markør til at opstille fremtidsscenarier. Citatet er med til at understrege, at danskerne står over for et helt nyt datasamfund, som også kan betegnes som en overvågningskapitalisme (Zuboff, 2019). Dernæst antyder citatet, at det er en god ting, fordi det kan anvendes til *forsikringen af genstande og liv.* Citatet læner sig op ad Barassis betragtning om ‘immediacy’, hvor hverdagslivet overvåges, fordi teknologierne fordrer dette og muligheden er tilstede (Barassi, 2020, s. 1548). *Langt flere data* henviser ligeledes til Barassis betragtning om, at man søger at få brugerne til at producerer flest mulige data, som kan anvendes forretningsmæssigt (Barassi, 2020, s. 1548-1449). I forlængelse heraf påpeger Jens Langergaard, der er kommunikationschef i Topdanmark følgende: ”Vi bruger naturligvis de data, der er tilgængelige for os, hvis de vel at mærke er relevante. ” (Skaaning, 2018). Ordet *naturligvis* indikerer en selvfølgelighed, hvor et omvendt scenarie ikke præsenteres som en mulighed. Imidlertid pointeres det dog i en artikel fra FinansWatch, at ”danske forsikringskunder har vænnet sig til tanken om at dele data med selskaberne” (Fors, 2021). Dette bygger på en undersøgelse af Accenture Forsikring, hvor seks ud af 10 har svaret, at de er villige til at dele personlige oplysninger om bl.a. helbred mod en lavere præmie. Dette går i tråd med betragtningen om, at teknologien fordrer brugen, og der ikke er større årsag til en debat, fordi de danske forsikringskunder alligevel har tilvænnet sig tanken.

I ovenstående opfattelse, der omhandler de positive aspekter ved anvendelsen af data, er det medarbejdere inden for forsikringsbranchen, der er repræsenteret. I interviews fremstår de citerede som repræsentanter på vegne af branchen eller den virksomhed, de kommer fra. Her

opstår altså, ifølge Laclau & Mouffe, en gruppedannelse med branchefolk, der har et ønske om at udnytte mulighederne ved den nye teknologi. Artiklerne i denne opfattelse italesætter, at det ikke er alle stemmer, der bliver hørt i debatten, når forsikringsselskaberne afgør, hvad de skal anvende kundernes data til. Der italesættes derfor en konflikt mellem forsikringsselskaber og deres kunder, hvor kunderne mere eller mindre fejes under gulvtæppet.

Finanswatch henviser dog til et skisma, fordi der også er modsætningsfyldte holdninger og dermed en splittelse i branchen (Duelund & Schmidt, 2018). Det skyldes, at anvendelsen af data rummer mange fordele, men samtidig kan det gå hen og have karakter af overvågning, hvilket anskues som en ulempe. Rubrikken "Cool eller creepy? – forsikringsselskaber grubler over kundedata" fra FinansWatch henviser allerede her til, at der er et skisma til stede gennem ordspillet *cool* og *creepy.* (Duelund & Schmidt, 2018). Artiklen anvender sig af modalitet, fordi *grubler* medvirker til, at sætningen fremstår som en sandhed. Ordet *gruble* beskrives som at "tænke meget grundigt (og længe) over et problematisk, indviklet eller mærkeligt forhold" (Den Danske Ordbog, u.d.). Dette understreger ligeledes en problematik, der vendes og drejes grundet de modsætningsfyldte forhold. Dette går i tråd med Boyd og Crawfords betragtning om, at big data er et socioteknisk fænomen, der både rummer en utopisk og dystopisk retorik (Boyd & Crawford, 2012, s. 664). I forhold til den utopiske retorik, der har været beskrevet i dette afsnit, følger Boyd og Crawford med at påpege, at big data kan være et magtfuldt værktøj til at forudsige bl.a. sygdomme, terrorisme og klimaforandringer (Boyd & Crawford, 20212, s. 664). På samme måde ønsker forsikringsselskaberne at forudsige deres kunders eventuelle sygdomme eller bilkørsel for at tilpasse forsikringspræmien og dermed gøre livet nemmere for kunderne. Men alt forekommer ikke utopisk i debatten, hvorfor det kommende afsnit vil belyse den dystopiske retorik.

Tredje opfattelse: Forsikringsselskaber yder overvågning

Forsikringsselskabernes anvendelse af kundedata betragtes af modstandere som værende overvågning, hvilket beskrives med følgende i en artikel bragt i Berlingske: "Danmark er heldigvis ikke Kina. Men ikke desto mindre sker der også herhjemme en stigende overvågning og varegørelse af vores adfærd." (Holstein, 2019). Som nævnt i introduktionen forekommer Kina oftest som et skræmmeeksempel, når det kommer til overvågning. Men ordlyden i sætningen antyder, at Danmark med små skridt er på vej i den retning. En artikel i FinansWatch påpeger, at "F&P bør sikre, at teknologien ikke bliver genstand for nyt kontrolregime" (Fors, 2021). Det fremgår ikke, hvilket kontrolregime skribenten henviser til – dog er det en retorik,

der skræmmer og antyder, at Forsikring og Pension har en stor opgave foran sig. Et eksempel herpå omhandler overvågning af en dansk kvinde, der har fået frataget dele af sin førtidspension, fordi hun har motioneret. Skribenten beskriver det som følgende: ”(…) Efter afsløringer om, at et dansk forsikringsselskab overvåger deres kunder via løbeappen Endomondo, indfører selskabet bag appen ny funktion, der tillader deres kunder at holde alle data hemmelige” (B.T., 2018). Indledningsvis konstaterer skribenten, at der findes overvågning blandt forsikringsselskaber i Danmark. Ordet afsløring henviser til, at det er et fænomen, der har været hemmeligholdt for befolkningen. Derudover omtaler skribenten sagen som ”dyneløfteri” (B.T., 2018), hvilket betyder ”snagen i eller overdreven kontrol af folks private forhold” (Den Danske Ordbog, u.d.) og dermed en konstatering om, at overvågningen finder sted. At forsikringsselskaber yder overvågning læner sig op ad Zuboffs teori om overvågningskapitalismen, hvor store dele af forretningsmodellen bunder i indsamling af kundedata. Her er tanken bag indsamlingen af data at omsætte det til adfærdsdata, som skal forudsige adfærd med det formål at opnå indtjening og markedskontrol (Zuboff, 2015, s. 75). Gennem overvågningen ønsker forsikringsselskaber at skabe et proaktivt overvågningssystem, som ifølge Andrejevic er den ideelle type af pre-emption (Andrejevic, 2020, s. 76).

Big Brother is watching you

Artiklen *Big Brother på bagsædet* bragt i Sjællandske Nyheder starter ud med metaforen ”Da George Orwell skrev ’1984’, havde han næppe forestillet sig, at fremtidsromanens dystre visioner ville blive overhalet inden om – helt bogstaveligt” (Weiss, 2019). Her males et dystopisk billede af samtiden, idet skribenten antager, at Orwells roman er blevet overhalet hurtigere end forventet, hvilket ligeledes rummer en overraskelse. Det kan skyldes, at Orwells betragtninger er så ekstreme, at ingen reelt set havde forestillet sig, det skulle blive virkelighed. Orwells fremtidsscenarier om Big Brother er en virkelighed, som borgerne ikke kan løbe fra, fordi Big Brother bl.a. overvåger borgernes kørsel. I artiklen *Du bliver overvåget – og du finder dig i det* fra Berlingske citeres Klaus Birkholm for følgende: ”vi deler præcis den type oplysninger, som DDRs frygtede Big Brother indsamlede” (Holm, 2018). Rubrikken anvender det personlige pronomen *du* og dermed pålægges ansvaret til læseren, der italesættes som agenten. Sandheden, der opstilles, er altså, at modtageren beskrives som handlingslammet, eller det, Zuboff betegner med mental følelsesløshed. Hun beskriver det med, at individet fratages dets autonomi, og at det bliver immunt over for at blive sporet og analyseret og dermed ikke kan stille noget op imod denne overvågning (Zuboff, 2019, 22-23).

Sammenligningen i citatet antyder, at der er nogle ulige magtforhold, idet DDR indsamlede informationer om borgerne, for at styre et helt bestemt narrativ og have total informationskontrol. Her henvises til, at bl.a. forsikringsselskaber i dag besidder den samme magt, som DDR engang gjorde. Denne krigsretorik anvendes også her som markør til at understrege de dystopiske forhold, der befinder sted. Som tidligere nævnt påpeger Boyd og Crawford, at den dystopiske retorik bidrager til et syn, hvor big data anskues som en foruroligende manifestation af Big Brother, der ikke lever op til tanken om frihed og privathed i liberale demokratier (Boyd & Crawford, 2012, s. 664). I forlængelse heraf antager skribenten, at "der bliver holdt øje med os døgnet rundt" (Weiss, 2019). Det går i tråd med Andrejevics tanke om, at overvågningen er 'frameless', som betyder, at den er allestedsnærværende (Andrejevic, 2020, s. 106). Tanken om en allestedsnærværende overvågning flugter ligeledes med Foucaults panoptikon, da han beskriver det som noget, der konstant er til stede (Foucault, 1975, s. 222). Derudover kan det påpeges, at skribenten tilslutter sig modtageren ved at anvende *vi* og *os* og konstruerer dermed en fælles sandhed. Anvendelsen af de personlige pronominer kan ligeledes sættes i perspektiv til Laclau og Mouffes begreber om repræsentation og gruppedannelse. Det skyldes, at skribenten optræder som repræsentant for læserne og dermed skaber en gruppe med dem, der læser artiklen.

Skribenten skriver desuden, at "det ikke er uden omkostninger at have Big Brother med på bagsædet – og det er svært at sige nej" (Weiss, 2019). Omkostninger henviser som tidligere nævnt til, at kunder afgiver data, som rummer personlige oplysninger, hvilket begrænser retten til privatliv og frihed. Derudover kan det nemlig, ifølge Draper og Turows begreb om 'digital resignation', være svært at sige nej. Det betyder, at selvom borgere er utilfredse med den altoverskyggende overvågning, så føler de, at den er uundgåelig og resignerer situationen (Draper & Turow, 2019, s. 1825). Med begrebet 'surveillance realism' påpeger Hintz et al. ligeledes, at det kan være svært for individet at sige nej. Som nævnt i teorien handler det ikke om, at borgerne er blevet realistiske omkring overvågningen, men derimod en realisme, hvor borgeren affinder sig med at overvågningen findes, fordi den er uundgåelig (Hintz et al., 2019, s. 120). Disse begreber henviser altså til, at individet anser denne overvågning som uundgåelig og derfor reagerer med resignation og afmagt.

Ovenstående opfattelse anvender en dystopisk retorik til at understrege, hvilke alvorlige følger det vil have, hvis denne overvågning fortsætter i fremtiden. Særligt anvendes stærke

sammenligninger til Kina, DDR og Big Brother, der opstilles som frygtscenarier. Artiklerne påpeger ligeledes overvågningen som værende allestedsnærværende og frameless (Andrejevic, 2020, s. 106), hvilket går i tråd med Petits betragtninger om 'everywhere surveillance', der blev beskrevet i litteraturreviewet. Petit er inspireret af Gregorys 'everywhere war', hvor han med overvågningen mener, at den kan ske overalt og ramme enhver borger (Petit, 2019, s. 49). Den dystopiske retorik rummer dog meget mere end blot referencer til overvågningssamfund. Herunder udfoldes derfor den del af debatten, der antager, at anvendelsen af data bidrager til stigmatisering og diskrimination og efterfølgende den problematik, at forsikringsselskaber ikke tager højde for etikken.

Skræddersyede tilbud bidrager til stigmatisering og diskrimination

Flere af artiklerne problematiserer spørgsmålet om stigmatisering og diskrimination ved brugen af data til at skræddersy forsikringstilbud. Dette begrundes med, at der sker en opdeling af A- og B-kunder (Lønstrup, 2021b). Det Etiske Råd udtaler bl.a. til Fagbladet IT Reload, at forsikringsselskaber ikke bør have ret til at samkøre data til at fremanalysere sundhedsdata (Etisk problem, at danskerne udleverer data om sig selv, 2019). Det er et eksempel på det, som Zuboff betegner som forudsigelsesfabrikker, hvor adfærdsoverskud samkøres i algoritmer til at kunne forudsige og ændre menneskelig adfærd (Zuboff, 2015, s. 75). "Det vil ramme de svagest stillede, hvis man vurderer forsikringspræmien ud fra en persons risiko til at blive syg i fremtiden" (Etisk problem, at danskerne udleverer data om sig selv, 2019). Det Etiske Råd påpeger, at dette vil være stigmatiserende over for bestemte grupper i samfundet. Derudover mener de, at der ofte er tale om usikre data, hvorfor fejlkilder kan have en væsentlig rolle. Ovenstående går altså i tråd med specialets teoretiske betragtninger om, at algoritmer kan være diskriminerende grundet menneskelig bias.

Artiklerne anvender modsætningsforhold som sund/usund og rask/syg til at beskrive, at der i forsikringsbranchen er opstået en kløft blandt kunderne, fordi en forskelsbehandling bidrager til stigmatisering og diskrimination. "I lande, hvor sundhedssystemet er forsikringsbaseret, kan disse oplysninger bruges til at belønne de sunde og straffe de usunde" (Holm, 2018). Skribenten beskriver med andre ord denne metode som et belønningssystem. Denne betragtning går i tråd med Foucaults teori om den disciplinære magt (Foucault, 1975, s. 196), fordi forsikringsselskaber gennem adfærdsregulering anvender belønning eller straf. Det kan betyde, at *usunde* kunder vil blive presset til at leve et sundere liv og derfor vil blive belønnet. Opfylder

de ikke kravet om et sundere liv, sanktioneres de, hvilket i dette tilfælde vil resultere i en højere forsikringspræmie.

Forbrugerrådet Tænk er ikke begejstret for tendensen, der betegnes 'microtarifering'. "Den dækker over, at man opdeler kunderne i grupper helt ned på adfærdsniveau og i yderste konsekvens udelukker nogle ved at tilbyde dem ufordelagtige vilkår, fx forbehold i dækningen og urimeligt høje priser." (Lønstrup, 2021b). Netop denne tendens går direkte mod princippet om solidaritet ved forsikringer, hvor alle betaler til en fælles pulje, som skal dække dem, der rammes af uheld.

Forsikringsselskaber tager ikke højde for etikken

Dette afsnit er det sidste, der går under den dystopiske opfattelse af, at forsikringsselskaber overvåger deres kunder. Flere af artiklerne påpeger nemlig den problematik, at der ikke tages højde for etikken, hvilket bl.a. demonstreres gennem i artiklen fra Complidia: "Perspektiverne i udnyttelsen af data er nærmest uendelige for forsikringsselskaberne, der eksperimenterer på livet løs. Spørgsmålet er, om etikken kan følge med." (Skaaning, 2018). Skribenten fremlægger i sætningen to modsætningsforhold; det første er tanken om, at der er data over alt, som kan udnyttes til at optimere forsikringsbranchen. Det andet forhold går på, om etikken kan følge med. Her stiller skribenten et retorisk spørgsmål, hvor der implicit antydes, at etikken er blevet overhalet.

Imidlertid antydes det, at etikken er noget, der bliver sprunget let henover. Det skete fx til Forsikring & Pensions årsmøde: "Her var fokus klart rettet på, hvor meget man kan bruge data til, mens etik-delen blev skubbet i baggrunden" (Duelund & Schmidt, 2018). Ordlyden i *skubbet i baggrunden* påpeger, at den etiske del altså ikke har været af særlig betydning og noget, som de ikke har villet forholde sig til den pågældende dag. Artiklen italesætter, at etikken med andre ord fejes under gulvtæppet, og der ikke er plads til debat herom. Dog ses der en efterspørgsel på en etisk diskussion i en artikel fra Finanswatch, da kun 45 procent stoler på forsikringsselskabernes datahåndtering. "Forsikringsselskaberne skal fortælle om sikkerheden og de etiske retningslinjer […] Og forklare, hvad kunderne får ud af at dele data " (Fors, 2021). Den manglende tillid kobles sammen med manglen på etiske retningslinjer – eller i det mindste en etisk diskussion. "De [forsikringsselskaberne] har også en kommunikationsopgave mod kunderne for at fortælle om sikkerheden og de etiske retningslinjer i håndteringen" (Fors, 2021).

Den etiske problematik bliver i Politiken italesat som ”privatliv lagt på hylden” (Bostrup, 2018), der henviser til, at hensynet til privatlivet afskaffes med anvendelsen af data hos forsikringsselskaberne, og det dermed ikke er to ting, der går hånd i hånd. Retten til privatlivet går under den deontologiske overbevisning (pligtetik), hvor valg tages på baggrund af moralske principper og det *rigtige valg* vejer mere end resultatet (Husted, 2014, s. 12). Citatet antyder altså, at der her ses et skift til utilitarismen (nytteetik), hvor det handler om at opnå størst lykke for det største antal mennesker, selvom det vil være på bekostning af de få (Ess, 2011, s. 206). Sophie Løhde (V), der er tidligere innovationsminister, mener, at man er nødt til at lave klare retningslinjer. ”Det bliver med pseudosamtykke, hvis man skal give adgang til alle de data for at få en forsikring, der er til at betale” (Bostrup, 2018). Løhde mener dermed, at en forsikringspolice, der afhænger af kundernes data, vil bidrage med en prisdifference mellem kunder, der vil afgive data, og kunder, som ikke har denne interesse.

Opfattelsen, der anskuer anvendelse af kundedata som overvågning og som værende begrænsende for individet i forhold til diskrimination eller i privatlivet er særligt repræsenteret af Data Etisk Råd og Forbrugerrådet Tænk. Begge instanser anses for at værne om borgernes rettigheder i forskellige sammenhænge, hvorfor de optræder som repræsentanter for borgerne. Her synes Laclau & Mouffes begreb om gruppedannelse og repræsentation væsentligt, da individer konstitueres i en gruppe ved at nogle identitetsmuligheder fremhæves, mens andre ignoreres (Laclau & Mouffe, 1985, s. 105). De identitetsmuligheder, som fremstilles her, er synet, der er repræsenteret af bl.a. Data Etisk Råd og Forbrugerrådet Tænk. Gruppedannelsen opstår derfor af borgerrepræsentanter, der stiller spørgsmålstegn til de negative indvirkninger, anvendelsen kan have på borgernes liv. I mødet med teksterne kan modtageren altså definere sig selv som værende en del af denne gruppe.

Den sociale praksis

I den sociale praksis undersøges det, hvordan den kommunikative begivenhed er del af en større social praksis og dermed hvilke diskurser, der gør sig gældende (Jørgensen & Philips, 1999, s. 88). I læsningen af artiklerne er en række diskurser fremanalyseret: økonomi- og markedsdiskurs, en solidarisk diskurs, en liberalistisk diskurs og en totalitær diskurs. Disse belyses herunder, hvorefter de antagonistiske og hegemoniske positioner fremstilles.

Økonomi- og markedsdiskurs

Økonomi- og markedsdiskursen konstitueres, idet forsikringsselskaberne bliver italesat som kommercielle virksomheder, hvis formål er at skabe omsætning og fortjeneste, hvilket læner sig op ad overvågningskapitalismen (Zuboff, 2019). Som påpeget i det tekstuelle niveau er der flere af artiklerne, der har fokus på de økonomiske fordele, der kan være for forsikringsbranchen ved at anvende "dataguldet" (Fors, 2021). Det påpeges, hvordan kun 45 procent stoler på forsikringsselskabernes datahåndtering, hvilket efterfølges af "og når vi taler open insurance, så kan det meget vel vise sig at blive en barriere for indhentning af nye typer data og dermed sætte en kæp i hjulet for udvikling af nye forretningsmetoder" (Fors, 2021). Sætningen antyder, at der er en potentielt revolutionerende ændring i forsikringsbranchens forretningsmodel ved brugen af big data. Som det blev beskrevet i teorien anvender Birkholm begrebet "Big Data-hjulet" til at forklare, at digitalisering, AI, algoritme og disruption er et resultat af big data (Birkholm, 2018, s. 25). Det er netop denne disruption, som forsikringsselskaberne i øjeblikket befinder sig, fordi big data har skabt nogle helt nye muligheder for forsikringsselskabernes forretning.

Flere af artiklerne konkluderer, at forsikringsselskaberne og deres kunder befinder sig i en ny digital virkelighed. Det ses blandt andet i dette citat "den teknologiske fremtid er kommet for at blive i danskernes hverdag" (Nygaard, 2018). Som påpeget under den første opfattelse vedrørende disruption i forsikringsbranchen opstilles det ligeledes som om, at forsikringsselskaberne ikke selv har mulighed for at til- eller fravælge det, som teknologien tilbyder, men at det simpelthen er et vilkår for at kunne forblive konkurrencedygtig. Desuden påpeges det, at Danmark er langt fremme i digitaliseringen og effektiviseringen af systemer, "men ikke når det kommer til at udnytte teknologien omkring open insurance (…) Udviklingen er gået i dvale" (Fors, 2021). Med andre ord menes der, at forsikringsselskaberne skal reagere på udviklingen for at være med.

Techgiganterne udgør en stor konkurrence for forsikringsselskaberne, fordi de nemt kan skabe digitaliserede og skræddersyede forsikringsløsninger. Elmark påpeger, som tidligere fremhævet, at digitale selskaber vil gøre det så hurtigt at forsikre sig som at vælge en serie på Netflix (Lønstrup, 2021a). Med andre ord italesætter Elmark den store markedskonkurrence, som de traditionelle forsikringsselskaber står over for. "Google kan jo skille hele Danmarks befolkning ad på individniveau" (Lønstrup, 2021b). Google bliver fremstillet som en

konkurrent, der styrer markedslogikken, hvilket Zuboff ligeledes påpeger i forbindelse med overvågningskapitalismen (Zuboff, 2020). Ovenstående antyder, at forsikringsselskaberne er underlagt nogle ideologiske og strukturelle forandringer i markedet, som de er nødt til at følge for overhovedet at kunne eksistere.

Solidarisk diskurs

Den solidariske diskurs fremstilles gennem ord som "sikkerhed" og "tryghed". Inden for denne diskurs er forsikringsselskaber bygget på værdier som solidaritet, lighed og kollektivisme er i højsædet. I Politiken argumenterer Forbrugerrådet Tænk bl.a. for, at anvendelsen af data er "en bevægelse væk fra det solidariske princip i forsikring, hvor vi alle betaler til en pulje, der dækker, når nogle er uheldige" (Lønstrup, 2021b). Forsikringsselskabet Undo går dog mod denne tanke og mener, at "kører du sikkert, får du en stærk pris, kører du råddent, betaler du en høj pris. Det, synes vi er mere solidarisk end fx at generalisere ved at lade alle unge betale en høj præmie."(Lønstrup, 2021b). Her kan solidaritet anskues som flydende, fordi Forbrugerrådet Tænk og Forsikringsselskabet Undo imidlertid har to forskellige forståelser af, hvad solidaritet er. Oprindeligt set er solidaritet et kernebegreb inden for socialismen og arbejderbevægelsen (Christiansen, 2009). Man kan argumentere for, at socialistiske værdier ville vægte, at forsikringsselskaber vægter lighed højt. Det strider dog mod ideen om, at dem, der bringer flest risici med sig, betaler flere penge.

Allan Polack, der er administrerende direktør for PFA, udtaler følgende til FinansWatch: "Hvis vi ved for meget om kunderne, så har vi disruptet os selv. Så er der ikke noget kollektivt element tilbage i forsikring" (Duelund & Schmidt, 2018). Han påpeger altså, at det vil resultere i, at en kunde kan komme til at betale for de ekstra risici han/hun medbringer, i stedet for at man forsikrer hinanden. Det grundlæggende syn i artiklerne er, at forsikringsselskaberne med anvendelsen af data bevæger sig væk fra værdierne om solidaritet, lighed og kollektivisme, hvorfor en solidarisk diskurs er fremtrædende.

Diskurs om liberale værdier

Den liberalistiske diskurs afspejles gennem ord som frihed, privatliv og etik. Her er det særligt modstanderne af dataanvendelsen, der retorisk angriber det som værende begrænsende for individets rettigheder. Grundlæggende omhandler det, at forsikringsselskaberne ikke tager højde for etikken i anvendelsen af den nye teknologi. Algoritmeudvikleren Gert H. N. Laursen forholder sig skeptisk i sin artikel i Politiken: "Spørgsmålet er, hvordan du og jeg som borgere

skal forholde os til virksomheder og bare regne med, at Vestager og EU sørger for, at algoritmerne bliver brugt etisk og ansvarligt." (Larsen, 2020). Sætningen antyder, at borgerne i Danmark ikke blot skal regne med, at politikerne tager ansvaret og sørger for hensynet til borgernes rettigheder. Det er derimod borgernes eget ansvar at tage del i kampen og kæmpe for, at etiske standarder overholdes. Det interessante er dog imidlertid, at artiklen italesætter, at der ikke tages højde for persondataforordningen, der netop sigter efter at beskytte EU's borgere mod masseovervågning og at retten til privatliv ikke begrænses. Laursen antager altså, at forsikringsselskaber har en utilitaristisk og ikke deontologisk tilgang til persondataforordningen idet den deontologiske tilgang i højere grad søger at beskytte individets rettigheder - og retten til privatliv (Ess, 2011, s. 206). Artiklen italesætter altså en problematik, idet de etiske standarder hos forsikringsselskaber i højere grad nærmer sig nytteetikken og ikke pligtetikken, hvor ønsket om at træffe det rigtige valg vejer mere end resultatet (Husted, 2014, s. 12).

Anders Kjærulffsig, der var redaktør på "Aflyttet" af Radio24Syv udtaler "Vi bevæger os mod en verden, hvor vi får færre og færre frie valg" (Nygaard, 2018). Det strider mod det liberale synspunkt, hvor individet har valgmuligheder og selvbestemmelse over eget liv. Klavs Birkholm, der er journalist og direktør for tænketanken TeknoEtik mener, at "den medfølgende overvågning også er ved at forandre os til borgere, der ikke kan handle og tænke frit" (Holm, 2018). Han mener, at borgerne uddelegerer og overdrager alt det, der kræver menneskelig dømmekraft. Birkholm er imod denne udvikling, og efterspørger dermed muligheden for større frihed og selvbestemmelse over eget liv. Birkholms betragtninger kan sættes over for dataisme (Harari, 2017, s. 378), der blev belyst i teorien. Det skyldes, at dataister ikke stoler på menneskelig viden, men i langt højere grad har tillid til Big Data og algoritmer.

Diskurs om totalitære tendenser

Flere af artiklerne manifesterer frygten for totalitarisme ved særligt at sammenligne dansk overvågning med DDR, Kina og et Big Brother-samfund, som det blev belyst i tekstanalysen. At anskue overvågningen som allestedsnærværende går i tråd med totalitarismen, som søger at have fuldstændig informationskontrol over borgerne. Flere af artiklerne opstiller fremtidsscenarier, der forklarer de alvorlige følger, som dataanvendelsen kan have. Eksempelvis står der således i Fredericia Dagblad og Flensborg Avis: "Uhæmmet overvågning kan resultere i skræmmende perspektiver" (Al-Hilali, 2018) og "det lyder som noget paranoidt science-fiction halløj" (Nygaard, 2018). Men i virkeligheden påpeger flere af artiklerne, at det

ikke er noget, der ligger langt ude i fremtiden, fordi "vi bevæger os mod en verden, hvor vi har færre og færre frie valg" (Nygaard, 2018).

Denne form for skræmmeretorik henvender sig direkte til læseren ved at anvende personlige pronominer som *os, vi* og *du,* der skal få modtageren til at tage stilling. "Vi burde demonstrere og protestere mod den slags. Mod de mange algoritmetiltag, der under dække af positive ord som effektivisering og digitalisering bidrager til øget overvågning" (Holm, 2018). Sætningen antyder ligeledes, at der eksisterer en bestemt retorik, der ofte omtales med positive ord for at dække konsekvenserne. Såfremt skribenten har ret i sin antagelse betyder det, at der fejes noget under gulvtæppet, fordi medierne italesætter emnet unuanceret og med positive ord, som forsøger at dække diskursen, der belyser frygten for totalitære tendenser. Det påpeges ligeledes her, at borgerne burde handle og sætte sig imod udviklingen, hvilket følgende rubrik fra en artikel i Politiken italesætter: "Det er nu, vi skal afgøre, om vi vil have digitalt tyranni i Danmark (Larsen, 2020). Ordvalget *digitalt tyranni* henviser til en totalitaristisk tanke, hvor der sker en hensynsløs undertrykkelse af borgerne ved blandt andet at gøre overvågningen allestedsnærværende og mere indgribende i individets hverdag og dermed være mere begrænsende for den enkelte.

De alvorlige følger italesættes desuden gennem konkrete scenarier, som "og risikoen er, at en profilering af dig en dag bliver brugt til at påvirke dig politisk eller kommercielt – fx af annoncører, forsikringsselskaber, arbejdsgivere eller staten" (Holstein, 2019) og "forestil dig, at din bil sender information om fx din vægt direkte til dit forsikringsselskab, som derefter hæver prisen på din sundhedsforsikring" (Weiss, 2019). Konsekvenserne omtales som fremtidsscenarier for at understrege de følger, som en eventuel overvågning hos forsikringsselskaberne kan have. Som det påpeges i litteraturreviewet, så vil profileringer af enkeltpersoner skabe en forøget eksklusion i samfundet, hvor individer opdeles i grupper eller kategorier af folk, hvorfor det bliver en "os og dem-retorik" (Metcalfe & Dencik, 2019, s. 8). De ekstreme sammenligninger henvender sig direkte til modtageren i håb om at kunne skabe debat blandt modtagerne. De opstillede eksempler beskriver overvågningen gennem totalitære træk, som, set med danske briller, konstruerer en dystopisk verden i artiklerne.

Hegemoni og antagonismer

Artiklerne fremstiller en række antagonistiske positioner, idet der er flere diskurser til stede, hvorfor der ifølge Laclau og Mouffe opstår konflikt mellem disse (Laclau & Mouffe, 1985, s.

124-125). Af de fire opstillede diskurser ses det, hvordan økonomi- og markedsdiskursen står i et antagonistisk forhold til de resterende tre diskurser. Overordnet tydeliggøres det gennem to positioner: en der er imod, og en der er for anvendelsen af kundedata hos forsikringsselskaberne. Økonomi- og markedsdiskursen har fokus på forsikringsselskabernes overlevelse og dermed en udvikling, der følger teknologien i forhold til optimeringen af forretningsmetoder. De tre andre diskurser har fokus på individet og dermed beskyttelsen af borgerens rettigheder og ydermere de negative konsekvenser, det kan have for borgerens liv. I forhold til denne case er der mange modargumenter- og positioner, fordi det er noget, der rammer alle. Desuden er der økonomiske imperativer indblandet, hvilket kan være med til at forstærke de antagonistiske positioner. Spørgsmålet er nemlig, om den næste case om smittestop app'en vil have lige så stærke antagonismer på spil, da det i højere grad kan anskues som værende for det fælles bedste uden at have økonomisk påvirkning på den enkelte borger?

Der ses dog en overvægt af de tre diskurser (solidaritet, liberale værdier og totalitære tendenser). Dette resulterer i, hvad Laclau og Mouffe betegner som hegemonisk intervention; hvilket betyder, at der sker en opløsning af antagonismen. (Laclau & Mouffe, 1985, s. 124-125). Det skyldes, at det særligt er diskurser, der vedrører beskyttelsen af individet og de negative indvirkninger det har, hvorfor disse diskurser anskues som værende de dominerende i debatten.

Digital smitteopsporing i en verden præget af COVID-19

Specialets anden case omhandler den smittestop-app, 'Smitte|stop', som de danske myndigheder lancerede i foråret 2020. Appen er et led i bekæmpelsen af COVID-19 pandemien, og er baseret på frivillighed, hvorfor det ikke er obligatorisk for danskerne at downloade den. Den havde og har fortsat det formål at bidrage til smitteopsporingen og fungerer ved, at hver bruger skal fortælle appen, hvis de er smittet med COVID-19. På baggrund af den GPS-data, appen har indsamlet om den enkelte bruger, sendes informationer om smitte videre til de af appens brugere, som den smittede har været i nærkontakt med indenfor de seneste 48 timer. Således kan den enkelte, der har været i nærkontakt med en smittet isolere sig og lade sig teste, og på den måde undgå at videregive smitten.

Appen skabte en del furore og blev mødt af en bred mediedækning, der søgte klarhed om, hvordan den enkelte borgers data ville blive forvaltet. Var der tale om en ny type af statslig

overvågning? Og hvordan kunne man som borger sikre sig retten til privatliv ved download af appen? Nedenstående analyse har til formål at undersøge mediernes italesættelse af smittestop-appen samt redegøre for, hvilke diskurser, der på tværs af de tre medietyper, gør sig gældende for mediedækningen.

Den diskursive praksis

Grundet specialets metodiske tilgang til indsamling og behandling af empiri, vil en række pointer fra den diskursive praksis om forsikringsselskaberne ligeledes være gennemgående ved denne case om smittestop-appen. Fælles for artiklerne omhandlende appen er, at de befinder sig inden for nyhedsgenren og dermed i mediernes diskursorden. Særligt er baggrundsartikler samt analyser, ledere, debat- og blogindlæg gennemgående i mediedækningen af smittestop-appen.

Af metodeafsnittet fremgik det, at infomedia-søgningen om smittestop-appen gav 73 artikler. Disse fordeler sig med 57 artikler på webkilder, 17 på landsdækkende dagblade samt 13 på regionale og lokale dagblade. Af dem er der udvalgt 15 artikler i alt, hvor fem af artiklerne er fra webkilder, tre fra regionale og lokale dagblade samt syv fra landsdækkende dagblade. Årsagen til den skiftende vægtfordeling i repræsentationen af artikler i specialets empiri sammenholdt med søgeresultatet fra Infomedia skyldes flere ting. Indledningsvis kan overvægten af artikler i medietypen *webkilder* i infomedia-søgningen forklares med, at nogle af de artikler, som er bragt i de landsdækkende dagblade, også bringes i en online udgave og derfor indgår som webkilder. I forbindelse med denne case, har der været fokus på at medtage webkilder, som ikke også er landsdækkende dagblade. Disse udgør en tredjedel af det empiriske grundlag, og fordeler sig således: dr.dk (n=2), Ing.dk (n=2) og menneskeret.dk (n=1). Det betyder at tilgangene til smittestop-appen strækker sig fra public service, over etik til teknologiske.

Det er de regionale og lokale dagblade, der har behandlet smittestop-appen mindst, hvilket fremgår af infomedia-søgningen. Dertil skal nævnes, at når de duplikerede artikler fjernes på tværs af denne medietype, så efterlader det antallet af artikler på tre i stedet for 13. Det skyldes, som tidligere nævnt, at de regionale og lokale dagblade ofte deler nationale nyheder. Derfor ses det, at artiklen *Overvågning er ikke en borgerpligt* har været bragt i ti andre lokalaviser end i JydskeVestkysten (Sønderborg, hvor den oprindeligt er trykt). Derfor er der kun medtaget tre

artikler til empirien fra denne medietype. De resterende syv artikler er udvalgt fra landsdækkende dagblade, hvilket skyldes den sparsomme dækning i de regionale og lokale dagblade. Det skyldes også, at de landsdækkende dagblade som nævnt er omnibusaviser (Berlingske Media, u.d.). Deres formål er at oplyse den brede befolkning om, hvilken indvirkning en smittestop-app kan have på deres privatliv og i den forbindelse sætte en politisk dagsorden desangående.

Af empirien fremgår det ydermere, at særligt de bløde nyhedsartikler går igen, da der ses en overvægt af artikler (n=10), som trækker på opinionsgenren. Her er det særligt den subjektive og beskrivende fortælling om, hvilken indvirkning smittestop-appen kan have på de danske borgere, snarere end en faktuel tilgang til appen, der går igen. Ved at mediedækningen overvejende indeholder bløde nyhedsartikler, hvor diskurser fra hverdagslivet sættes i forbindelse med appen, kan det være lettere for lægmænd at forholde sig til appen.

Tekst

I nedenstående afsnit præsenteres to overordnede opfattelser, der går på tværs af 15 udvalgte artikler fra de tre medietyper omhandlende smittestop-appen. Den første opfattelse vedrører brugerens privatliv, og hvorledes retten til det udfordres ved download og brug af appen. Den anden opfattelse omhandler frivillighed, da det som nævnt ikke er obligatorisk for danskerne at downloade appen. Herunder illustreres de positive og negative effekter ved, at alle danske borgere ikke anvender appen. Til at belyse de to opfattelser anvendes Faircloughs lingivistiske værktøjer i kraft af metaforer og ordvalg samt modalitet og transitivitet. Dette med formålet at arbejde tekstnært med artiklerne, således det giver et konkret billede af, hvilke positioner, der tegnes op i mediedækningen. Derudover anvendes Laclau & Mouffes begreb om gruppedannelse og repræsentation til undersøge, hvem, der indtager hvilke positioner i debatten, samt hvem de taler på vegne af.

Første opfattelse: At bibeholde sit privatliv i en større sags tjeneste

Opfattelsen privathed og retten til et privatlivbunder i en diskussion om, hvilken model for indsamling og lagring af GPS-data, der er mest hensigtsmæssig i forbindelse med smittestop-appen. I udviklingen af den danske app *Smitte|stop*, er der arbejdet med to forskellige modeller for datalagring: En central model og en decentral model. Ved den centrale model forstås, at data lagres i en central database, som landets myndigheder har adgang til (Gjerding, 2020). Dette betyder, at den danske stat altid vil have mulighed for at opspore den enkelte borger. Ved

den decentrale model forstås derimod, at data lagres lokalt på den enkeltes telefon, hvilket betyder, at de danske myndigheder ikke har adgang til dataet (Søgaard, 2020). Apple og Google har udviklet en sådan løsning, hvor appen anvender telefonens bluetoothfunktionen som GPS, så GPS-data altid lagres lokalt på den enkeltes telefon. Det rejser imidlertid en række nye spørgsmål om techgiganternes ærinde i forhold til datahåndtering, hvilket er en problematik, som behandles i nedenstående.

Mediernes dækning af dette opstiller to modsætningspar: En for den centrale model og en imod, samt en for den decentrale model og en imod. Disse modsætningspar vil danne rammen for nedenstående analyse.

Imod den centrale model

I Danmark var formålet med appen oprindeligt todelt: ”[Myndighederne] ønsker […] ikke kun at opspore smittekæder med appen. De ønsker også at indsamle statistik om, hvor mange gange brugere af appen opholder sig inden for to meter af andre i mere end 15 minutter” (Kruse, 2020). Alt dette sideløbende med, at den danske stat sigtede efter den højeste beskyttelse af borgernes privatliv, da borgernes tillid herom er afgørende for, om de downloader appen. Dette anses umiddelbart som et paradoks, hvilket påpeges flere steder. Gjerding (2020) pointerer i en artikel bragt i Information, at ”hvis borgerne skal gå på kompromis med hensynet til deres privatliv, så kræver det væsentligt bedre argumenter, end at myndighederne godt kunne tænke sig lidt mere data.” (Gjerding, 2020). Ordvalget Gjerding benytter sig af, giver sætningen et sarkastisk islæt, som bidrager til at understrege hans holdning til alle de funktioner, myndighederne oprindeligt ønskede at appen skulle indeholde. Professor på DTU Sune Lehmann tilslutter sig denne skepsis, og udtaler ”at det kan blive svært at få både i pose og sæk” (Kruse, 2020). Her anvender Lehmann modalverbet *kan* efterfulgt af hjælpeverbet *blive* og adjektivet *svært*, der henviser til, at myndighedernes fremtidsønsker til appen, kan være udfordrende at efterkomme. Desuden antyder metaforen *i pose og sæk*, at de danske myndigheder kræver at blive tildelt flere goder eller fordele end, hvad rimeligt er (Den Danske Ordbog, u.d.). Lehman antyder derved, at den danske stat forventer for meget af smittestop-appen i forhold til, hvad der reelt er muligt.

I en artikel bragt i Jyllands-Posten (2020) adresseres ligeledes spørgsmålet om, hvorvidt smittestop-appen med en central datalagring er ”djævlens værk” (Ullerup, 2020). Når noget er djævlens værk, regnes det for at være skabt af det onde og dermed at have onde hensigter (Den

Danske Ordbog, 2021). Artiklen sammenligner i forlængelse heraf en smittestop-app med central datalagring med "registreringen af jøder efter vedtagelsen af Nürnberg-racelovene i 1935" (Ullerup, 2020). Denne krigsretorik vækker læserens følelser og frygt for, at lignende hændelser vil gentage sig, og derved indfanges læserne som aktive aktører i kampen mod herom. Artiklen konstituerer således ifølgeLaclau & Mouffe en gruppe, der består af alle Jyllands-Postens læsere som én homogen gruppe, hvilket dog ikke nødvendigvis er tilfældet, eftersom der kan være forskellige årsager til, at hver enkelt læser konsumerer artiklen. En af årsagerne til, at folk læser artiklen kan dog være, at avisens rubrik *Vil coronakrisen åbne døren for Big Brother?* særligt henvender sig til en gruppe af læsere, der i forvejen af skeptiske overfor den centrale model. *Big brother* forstås nemlig i folkemunde som en konstant overvågning fra højere instanser, hvilket i dette tilfælde er staten. Ved at coronakrisen inviterer big brother indenfor, byder den derfor en konstant overvågning velkommen. Rubrikken trækker hermed tråde til Foucaults tolkning af Benthams panoptikonfængsel, hvor muligheden for en konstant overvågning af de indsatte er en central pointe. Således antyder rubrikken, at borgernes frihed inddrages og erstattes med en tilværelse som indsat, hvis privatliv konstant udsættes for overvågning af fængslets ansatte, som i dette tilfælde er myndighederne. I forlængelse heraf synes det interessant at se nærmere på det Ess (2011) præsenterer som 'locational privacy', 'decisional privacy' og 'informational privacy' (Ess, 2011, s. 205), hvilket blev belyst i afsnittet *Privatliv er en menneskeret*. Såfremt de tre elementer af privatliv skal imødekommes af Smitte|stop, betyder det: 1) At hver borger har mulighed for at beskytte sin fysiske lokation. 2) At ingen må eller kan blande sig i borgerens personlige valg, og 3) at borgeren selv har mulighed for at kontrollere, hvad han/hun anser som privat information (Ess, 2011, s. 205-206). Afsnittets argumentation rejser spørgsmålet om, hvorvidt dette kan imødekommes af den centrale model, fordi staten ved en sådan løsning har mulighed for: 1) At spore borgeren. 2) Kan influere borgeren til at blive hjemme på baggrund af den data, borgeren har opgivet, og 3) fratage borgeren kontrollen over data, som vedkommende selv finder privat.

Der argumenteres i dette afsnit for, at den centrale model med de funktioner, myndighederne oprindeligt havde tiltænkt appen, leder til overvågning af borgerne. I den forbindelse trækkes der tråde til udtryk som *djævlens værk* og til fænomenet *big brother* og endeligt sammenlignes en smittestop-app med central datalagring med Tysklands magtanvendelse under 2. verdenskrig. Associationerne er mørke i argumentationen mod den centrale model, hvorfor det synes væsentligt også at inddrage fortalerne for den centrale model nedenfor.

For den centrale model

Mediedækningen præsenterer som nævnt ligeledes positionen, som er for den centrale model. En repræsentant herfor er Direktør for Digitaliseringsstyrelsen Rikke Hougaard Zeberg. Hun påpeger, at ”det er nødvendigt med en form for central opsamling af data, hvis myndighederne skal kunne holde øje med effekten af nedlukningen.” (Kruse, 2020). Benyttelsen af adjektivet *nødvendigt* i forbindelse med den centrale løsning henviser til, at Zeberg ikke er af den opfattelse, at smittestop-appen kan fungere hensigtsmæssigt på anden vis. Ydermere understreger modalverbet *kunne*, at myndighedernes bevidste tiltag om at *holde øje med effekten af nedlukningen* og derved overvåge de danske borgere, er for borgernes fremtidige bedste. Zebergs udtalelse henviser til en utilitaristisk tilgang til indsamling, opbevaring og derved overvågning af borgernes data. Ønsket om en central datalagringsmodel imødekommer nemlig ikke nødvendigvis de moralske principper og idéer om at træffe *det rigtige valg*, som den deontologiske tilgang fordrer. Zeberg har i højere grad fokus på ”the greatest good for the greatest number” (Ess, 2011, s. 206), som knytter sig til utilitarismen.

Holdes ovenstående utilitaristiske synspunkt op mod persondataforordningen, kan det diskuteres, hvorledes tanken om en central opsamlingsmodel af borgernes data overholder loven. Som tidligere nævnt, slår artikel 26 i persondataforordningen fast, at data ikke må kunne lede tilbage til en fysisk identificerbar person, medmindre andet samtykke er blevet givet (forordninger, 2016, s. 5). Ved en central dataopsamling udfordres artikel 26, eftersom myndighederne altid vil kunne spore data tilbage til den enkelte. I en artikel bragt i Berlingske, betegnes en central løsning for smittestop-appen som ”statslig overvågning ad bagdøren” (Kruse, 2020). Når noget enten smugles ind eller ud ad bagdøren betyder det, at en handling foregår i det skjulte (Den Danske Ordbog, u.d.). Metaforen antyder da, at de politiske beslutninger vedrørende smittestop-appen tages uden borgernes bevågenhed. Dette rejser spørgsmålet om den enkelte borgers demokratiske ret til viden om den app, myndighederne opfordrer borgeren til at downloade i kampen mod COVID-19. For hvor stor indflydelse vil appen have på borgerens privatliv?

Den centrale model anses altså som den bedste og eneste måde, hvorpå myndighederne kan have et overblik over smittespredningen og dermed begrænse den. Dog påpeges det, at den centrale model kan komme i konflikt med persondataforordningen, såfremt de danske

myndigheder fastholder alle de funktioner, som det oprindeligt var tiltænkt, at appen skulle have.

Valget falder på techgiganterne

Den danske stat besluttede sig imidlertid for at benytte den decentrale model, som techgiganterne Apple og Google bistår med. Men hvordan går det hånd-i-hånd med det privatliv, man i Danmark ønsker at værne om? Ifølge Zuboffs teori om overvågningskapitalisme (2015), kan det umiddelbart ses som et paradoks, at to techgiganter, hvis forretningsgrundlag beror på menneskeskabt data, kvit og frit ønsker at bidrage til bekæmpelsen af COVID-19 pandemien. Netop dette paradoks bibringer også her to positioner; en for techgiganternes indblanding og en imod den.

Imod techgiganternes decentrale model

I en artikel bragt i Kristeligt Dagblad (2020) kommenterer Pernille Tranberg på sagen. Hun er stifter af Dataethichs.eu, og er imod den decentrale model. Hun stiller sig kritisk overfor techgiganterne, og påpeger, at det godt kan være, at "Apple og Google siger, at de ikke gemmer nogen data. Men hvem tjekker op på, om det passer? Det er jeg ret sikker på, at ingen gør." (Søgaard, 2020). I citatet stiller Tranberg et retorisk spørgsmål. Spørgsmålet understøtter den mistro, hun nærer til techgiganterne. Med den overvågningskapitalistiske tilgang til Apple og Google, som spørgsmålet rummer, pointerer Tranberg ligeledes underforstået, at techgiganternes økonomiske grundlag er bygget op omkring brugernes data. Dette betegner Zuboff som "en ny økonomisk verdensorden, hvor menneskers tilstedeværelse betragtes som frit tilgængeligt råmateriale for hemmelige kommercielle metoder med henblik på indhentning, forudsigelse og salg" (Zuboff, 2019, s. 7). Data er altså nødvendig for Apple og Googles overlevelse - pandemi eller ej. Som svar på sit eget spørgsmål, antyder Tranberg videre den overvågningskapitalitiske pointe om, at techgiganternes datasystemer er indrettet således, at de ved alt om brugerne, men er for komplekse til, at brugerne kan gennemskue systemerne (Zuboff, 2019, s. 22). Dette gør det umuligt at afgøre, hvorledes Apple og Google taler sandt. I spørgsmålsbesvarelsen anvender hun desuden modaladverbiet *ret* til at angive, hvor sikker hun er på den antagelse. At være *ret sikker* på noget, kan sidestilles med at være forholdsvis sikker eller i høj grad at være sikker, hvilket understreger hendes skepsis (Sproget.dk, u.d.). Tranberg repræsenterer det skeptiske synspunkt overfor techgiganterne, eftersom hun er af den overbevisning, at de ikke er til at regne med, og at der mangler en plan for, hvem der skal holde øje med, om de holder deres ord. Denne overbevisning deles dog ikke af alle, hvilket også

fremgår af mediedækningen. Nedenfor ses de positive synspunkter af Apple og Googles decentrale model.

For techgiganternes decentrale model

I førnævnte artikel bragt i Kristeligt Dagblad (2020) inddrages Christiane Vejlø, der er medlem af Dataetisk Råd. Hun er positiv overfor løsningen, og er ikke bekymret for borgernes privatliv. Hun fremhæver ligeledes Google og Apple, som værende uselviske i denne situation:

> Sandheden er, at det er Google og Apple, som formår at udføre den her opgave rent teknologisk. Og det, de gør, er at de stiller sig til rådighed for hele verden, men uden at de selv får adgang til data, som i stedet ligger på de enkelte telefoner. Og jeg er ikke bekymret for, at de vil gå ind og forsøge at trække data ud på nogen måde. Det er slet ikke deres formål. At de stiller sig til rådighed, er mere sådan en typisk amerikansk ånd, hvor man siger: ' Nu er det krise, og vi må rykke sammen i bussen og hjælpe hinanden' (Søgaard, 2020).

Det, at techgiganterne stiller sig til rådighed for hele verden uden en forventning om at få noget retur, er en metafor for, at techgiganterne begår en sand heltegerning. Denne gerning sidestiller hun desuden med *en typisk amerikansk ånd*, hvor man i krisetider *må rykke sammen i bussen og hjælpe hinanden.* Således antyder hun en stor velvilje dels overfor techgiganterne men også overfor USA's værdigrundlag. I og med hun ikke nævner den danske stat i forbindelse med smittestop-appens løsning, kan dette ses som en hentydning til, at hun anser amerikanske værdier, som noget den danske stat bør efterstræbe. Søgaard antyder således, at den danske stat dels bør stå sammen om, at smittestop-appen skal blive en realitet, og dels stå sammen om lanceringen af den.

Henrik Moltke, som er DR's tech-korrespondent (2020) stiller sig også positiv overfor techgiganternes decentrale løsning. Han vurderer faktisk, at den danske stat med den løsning "har bedst chancer for at lykkes" (Moltke, 2020). Afslutningsvis påpeger han, at selvom Apple og Googles forretningsgrundlag bunder i indsamling og videresalg af deres brugeres data, behøver smittestop-appens brugere ikke være nervøse, "fordi følsomme data om dine og mine møder kun lagres på vores telefoner, ja så [...] vi [behøver] i princippet ikke stole på de danske sundhedsmyndighederne eller på Google og Apple." (Moltke, 2020). Dette bakkes desuden op af Bekker (2020), der skriver, at selvfølgelig skal man fortsat […] frit og anonymt [kunne] færdes i det offentlige rum, uden at staten nødvendigvis følger hvert et skridt, man tager." (Bekker, 2020).

Apple og Googles decentrale model splitter altså vandene i mediedækningen den. Man er på den ene side bange for, at techgiganterne ikke holder deres ord, og at den data, borgeren deler ved at benytte sig af appen ikke lagres på telefonen, men ender andetsteds. Omvendt ses en stor tiltro til, at Apple og Google ikke har nogen bagtanke med deres løsning, hvorfor det anses som værende langt mere sikkert at anvende den end ved en central løsning.

Anden opfattelse: Skal jeg, eller skal jeg ikke downloade smittestop-appen?

Analysens anden opfattelse bunder i det aspekt af frivillighed, Smitte|stop lægger op til, da det modsat i eksempelvis Kina, er frivilligt at downloade appen i Danmark. Dette understreger dels den autonomi, danskerne trods en pandemi fortsat har, men skaber ligeledes en række udfordringer i forhold til smitteopsporingen.

Smitte|stop-appens element af frivillighed hænger unægtelig sammen med privathed. Ved brug af appen accepteres nemlig de vilkår og betingelser, der følger med, hvilket mediedækningen ligeledes bærer præg af. Derfor vil der være få overlap mellem analysens første opfattelse og nedenstående. Eksempelvis tager opfattelsen om frivillighed udgangspunkt i samme opbygning som ved privathed, da der i mediedækningen også her italesættes et klart modsætningsforhold: For og imod download af app.

For download af app

Efter lanceringen af Smitte|stop, har antallet af downloads været svingende, hvilket ligeledes afspejles i mediedækningen. Øhrstrøm påpeger i en artikel bragt i Nordjyske Stifstidende (Aalborg), at "Her midt i juli har ca. 15 pct. af befolkningen installeret appen. HVIS systemet for alvor skal bidrage til bekæmpelse af Covid-19, skal mange flere benytte sig af muligheden." (Øhrstrøm, 2020). Dette synspunkt deles i en artikel bragt i Fyns Amts Avis, hvor der argumenteres for, at smittestop-appens største udfordring er "Dem, der ikke bruger den […]. Og der er plads til godt en million flere, der henter appen for, at vi for alvor kan bruge den til noget." (Bekker, 2020). Ved at benytte pronominet *vi*, konstituerer Bekker en bred gruppering bestående af alle danske borgere, som har en smartphone med mulighed for at downloade appen. Dernæst giver skribenten udtryk for en ekspertviden, der omhandler, hvor mange brugere appen skal have, førend smitteopsporingen har nogen reel effekt. Dog bakkes den påstand ikke yderligere op af eksempelvis en ekspertudtalelse, hvilket efterlader modtageren med en undren over, hvor det tal kommer fra. Inddrages Faircloughs etos-begreb fremstår skribentens etos svækket, eftersom manglen på rygdækning i argumentationen giver et indtryk

af udokumenteret viden. Det har betydning for læserens samlede indtryk af artiklen, og bidrager således til at forringe skribentens argumentation. Endnu et sted, hvor der kan sættes spørgsmålstegn ved skribentens etos er i sætningenen, at der ”[…] fuldt forståeligt [har] været stor diskussion om datasikkerheden og selve elementet om "overvågning" af os borgere”. (Bekker, 2020). Her understreges endnu engang førnævnte gruppering af danskere, som har mulighed for at downloade appen, ved, at skribenten anvender pronominet *os*. Dernæst er der sat anførselstegn omkring *overvågning*, hvilket synes interessant, da brugen af anførselstegn forbindes med et forbehold (Sproget.dk, u.d.). Det efterlader læseren med et ubesvaret spørgsmål om, hvorfor Bekker mener, at et sådant forbehold er nødvendigt i forbindelse med Smitte|stop.

Endeligt mener Øhrstrøm (2020), at ”Appen [tydeligvis] beror […] på en form for overvågning, som hverken truer den registreredes bevægelsesfrihed eller privathed, men som giver vedkommende mulighed for at drage omsorg for andre.” Det, at skribenten anvender ordvalget *at drage omsorg for andre* i forbindelse med, at appen beror *på en form* for overvågning antyder, at der ikke nødvendigvis er en sammenhæng mellem et overvågningssamfund og et samfund uden privatliv og frihed. Det er højst sandsynligt ikke en holdning, som store dele af den danske befolkning deler. I hvert fald ikke hvis man ser på appens antal af brugere. En årsag hertil kan være det, som Hintz et al. (2019) betegner som ’the chilling effect’, hvor borgerne er blevet mere opmærksomme på myndighedernes overvågning af dem, og derfor er mere påpasselige med online aktiviteter som eksempelvis download af smittestop-appen (Hintz et al. 2019, s. 111). Inddrages Foucaults begreb ’inddelingens kunst’ kan det ligeledes ses som et udtryk for, at borgerne ikke ønsker at lade sig inddele i rum alt efter deres geografiske placering, og på den måde lade sig overvåge. Tilslutter vi os denne tolkning, kan det undre, at kommunikationen vedrørende den decentrale model ikke har vundet større indpas.

Både Bekkers (2020) og Øhrstrøms (2020) holdning kan derfor ses som en tilslutning til Hararis (2017) begreb dataisme, da man som dataist mener, at data er viden, og det at indsamle data i forbindelse med smitteopsporing af COVID-19, er nødvendig som led i bekæmpelsen af virus. Øhrstrøm (2020) pointerer sågar, at det at afgive data til smittestop-appen, er en mulighed for den enkelte bruger at drage omsorg for andre og dermed udvise samfundssind. Mikkel Thorup, som er professor på Datalogisk Institut ved Københavns Universitet, mener i den forbindelse, at myndighederne bør gøre download af appen obligatorisk (Bostrup, 2020). Han udtaler, at ”Det vil være langt mindre indgribende i danskernes privatliv end alle de restriktioner, der nu

rammer os" (Bostrup, 2020). Givet at citatet er bragt i en artikel fra oktober 2020, refererer han til den anden nedlukning, som var undervejs i efteråret 2020, hvis fulde effekt først trådte i kraft i december 2020. Dernæst anvender han pronominet *os*, som ifølge Laclau & Mouffe bidrager til at skabe en gruppe, der beror på hele den danske befolkning. Endeligt ses det, at Thorup er af den overbevisning, at Smitte|stop har en langt mindre indvirkning på danskernes privatliv, end en nedlukning har.

Smitte|stop-appen har ikke mødt stor tilslutning blandt de danske borgere, og det til trods for myndighedernes valg af en decentral model, der ifølge opfattelsen om privathed, er den model, som værner mest om borgerens privatliv. Det rejser spørgsmålet om, hvordan det kan være? I nedenstående afsnit præsenteres nogle af argumenterne herfor.

Imod download af app

Siden juli 2020 er antallet af brugere af smittestop-appen steget fra førnævnte 15% til 1,7 millioner brugere, hvilket er lige under en tredjedel af den danske befolkning (Øhrstrøm, 2020; Bostrup, 2020). Det kunne Politiken berette i en artikel bragt d. 27. oktober 2020, hvor anden bølge af COVID-19 var på vej ind over Danmark. Men hvordan kan det være, at det trods udsigten til endnu en hverdag med restriktioner og nedlukning, ikke resulterede i et højere antal brugere af appen?

Indledningsvis er det ikke kun på et nationalt plan, at der forekommer udfordringer med at lokke borgere til frivilligt at installere en smitteopsporingsapp (Breinstrup, 2020). Det forklarer Andrea Jelinek, som er formand for Det Europæiske Databeskyttelsesråd med, at "alle skal kunne stole på, at deres data beskyttes i de mange tiltag med coronasporingsapp, som er i gang" (Breinstrup, 2020). Dette uddyber hun med, "at dette kun opnås ved gennemsigtighed og dermed åbenhed om, hvordan de indsamlede oplysninger bruges." (Breinstrup, 2020). Her anvender hun pronominet *alle*, som ifølge Laclau & Mouffe skaber en gruppering af alle mennesker på tværs af landegrænserne, der har adgang til en smartphone og derved vil kunne downloade landets smittestop-app. Denne store gruppe af mennesker skal alle via *åbenhed* og *gennemsigtighed* være oplyste om, hvordan den smitteopsporingsapp, de downloader, virker. Med det relativt lave antal af installationer af den danske smittestopapp, rejser det spørgsmålet om, hvorvidt det er tilfældet i Danmark?

Det blev både før og efter lanceringen af smittestop-appen, slået fast, at myndighederne havde valgt at gå med techgiganternes decentrale model, hvorfor det ikke er muligt for staten at overvåge de danske borgere. Dog er borgerne som nævnt fortsat utrygge ved at installere appen (Bostrup, 2020). Peter Gram (2020) betegner i en artikel bragt i JydskeVestkysten dagen efter lanceringen af appen alligevel "teknikken som overvågning uden sidestykke." (Gram, 2020). Han uddyber dog ikke, hvilke eksperter, der refereres til. Det bevirker, at hans etos, ifølge Fairclough, svækkes, da det efterlader modtageren med spørgsmålet om, hvor han får denne viden fra. Derudover benytter han sig af udtrykket *uden sidestykke*, som antyder, at der ikke hidtil er set den grad af overvågningsteknologi i en app. I forlængelse heraf pointeres det, at "Det kan aldrig blive en borgerpligt at lade sig overvåge, selv om det sker i en god sags tjeneste" (Gram, 2020). Således tilslutter han sig det, Ess (2011) og Husted (2014) betegner en deontologisk tilgang til overvågning snarere end en utilitaristisk, idet han insisterer på at sætte individets rettigheder over *den gode sags tjeneste*. Ordvalget *borgerpligt* henviser til, at danske borgere har nogle forpligtelser, de skal leve op til for at indgå i det danske samfund (Den Danske Ordbog, u.d.). Skribenten argumenterer for, at download af appen aldrig må blive obligatorisk, fordi borgerne selv skal have mulighed for at vælge overvågningsteknologien (i dette tilfælde appen) til eller fra.

Afslutningsvis synes det interessant at introducere en leder bragt i Ing.dk, der italesætter, at retfærdighed sker fyldest ved smittestop-appens lave tilslutning, da staten ikke har gjort sig fortjent til, at borgerne downloader appen:

> Ganske vist sadlede danske myndigheder om i midten af maj og ville nu basere Smitte|stop-appen på decentral databehandling, således at data ikke skulle komme i centralmagtens hænder. Men staten fortjener ikke så vidtgående en tillid, det er at rende rundt med en app i lommen, der konstant tracker vores færden. (Ing.dk, 2020)

Ved at benytte ordet *centralmagten* henvises der til et statsapparat, som med magt kan træffe beslutninger, der gælder alle landets borgere. Centralmagt kan ligeledes henvise til Tysklands magt under 2. verdenskrig (Den Danske Ordbog, u.d.). Såfremt hensigten med ordvalget er at skabe associationer til 2. verdenskrig, er det anden gang, der i forbindelse med smittestop-appen refereres til Tysklands daværende magtanvendelse. Denne referenceramme sås ligeledes i *Vil coronakrisen åbne døren for Big Brother?*. Dette synes interessant, da det kan give en indikation af, hvor stor modstanden af appen er gennem krigsretorikken. Samtidig indikerer

det en frygt for, at man som dansk statsborger er nødsaget til at afgive dele af sit privatliv for at udvise samfundssind.

Smittestop-appens tilslutning er altså ikke så stor som forventet, hvilket kan skyldes, at det er frivilligt for borgerne at downloade den. I mediedækningen herom ses det, at der trods brug af den decentrale model, fortsat italesættes overvågningsproblematikker, som i højere grad knytter sig til en central løsning. Som en afsluttende pointe til dette afsnit, peger Camilla Gregersen, som er formand for fagforeningen DM og medlem af Dataetisk Råd, på, at manglen på downloads af appen netop skyldes, at der ikke har "været så meget positiv omtale af Smitte|stop-appen i medierne" (Bostrup, 2020). Det kan der naturligvis være mange grunde til, men en af dem er mediernes funktion som 'vagthund', og som den instans, der skal stille spørgsmålstegn ved myndighedernes virke og beslutninger på borgernes vegne.

Ovenstående tekstanalyse har vist, at emnet om Smitte|stop er blevet tildelt en del spalteplads i de danske aviser og debatteret fra mange forskellige vinkler af en bred vifte af aktører. Følgende afsnit om 'den sociale praksis' vil præsentere de større diskurser, der finder sted på tværs af medierne, og som er fundet på baggrund af ovenstående analyse. Her præsenteres ligeledes de antagonismer og hegemoniske forhold, der udspringer af diskurserne, idet der er klare modsætningsforhold.

Den social praksis

Den sociale praksis har som nævnt indflydelse på, hvordan virkeligheden omtales i den diskursive praksis, og derved hvorledes den kommunikative begivenhed tager del i en større social praksis (Jørgensen & Philips, 1999, s. 88). Derfor undersøges det, hvilke diskurser, der gør sig gældende i forbindelse med mediedækningen af Smitte|stop. I læsningen af de 15 udvalgte artikler viste sig tre diskurser: En diskurs om liberale værdier, en techpessismistisk diskurs samt en diskurs om totalitære tendenser. Disse gennemgås nedenfor, hvorefter antagonistiske og hegemoniske positioner fremstilles.

Diskurs om liberale værdier

Diskursen om liberale værdier beskrives i forbindelse med Smitte|stop med ord som frivillighed, privatliv og anonymitet. Det er særligt frygten for ufrivilligt at skulle afgive dele af sit privatliv som led i bekæmpelsen af COVID-19 pandemien, der italesættes på tværs af

artiklerne. Her synes det værd at pointere, at denne frygt både italesættes af smittestop-appens kritikere, men også af myndighederne eller repræsentanter herfor.

Af afsnittet *At bibeholde sit privatliv i en større sags tjeneste* fremgik det, at de danske myndigheder blev mødt af stor kritik i forbindelse med deres oprindelige ønske om at benytte sig af en central løsning for appens teknologiske opbygning. Derfor skiftede de kurs og valgte at gå med den decentrale løsning, hvilket kan have bidraget til at spore dem ind på de liberale værdier, de mener, at smittestop-appen skal afspejle. Som et resultat af kritikken, udtaler sundhedsminister Magnus Heunicke nemlig i en artikel bragt i Berlingske, at ”Myndighedernes kommende app til sporing af coronasmitte ikke må gå på kompromis med beskyttelsen af danskernes privatliv” (Kruse, 2020). Andrea Jelinek udtaler desuden på vegne af Europa-Kommissionen ”at brugen af en app skal være »strengt frivillig«” (Breinstrup, 2020). Med ordvalg som privatliv og frivillig, kan de liberale værdier, vi introducerede i afsnittet *Friheden til det gode liv* med fordel inddrages, da de peger på, at al magt og autoritet ligger hos individet, hvorfor den menneskelige frihed er i fokus (Harari, 2019, s. 67). Af udtalelserne kan det udledes, at den magt og autoritet, som Harari påpeger som en central liberal værdi, vil blive imødekommet af en smittestop-app. Alligevel giver en række af de journalister, som har dækket appens tilblivelse udtryk for en bekymring herom.

I en artikel bragt i Jyllands-Posten artikuleres bekymringen for at miste sin autonomi af journalist Jørgen Ullerup: ”Frivilligheden kan meget hurtigt blive obligatorisk, når systemet først er indført (Ullerup, 2020). Her antydes frygten for, at den frivillighed som Andrea Jelinek italesætter som værende af væsentlig betydning for myndighederne på tværs af landegrænserne, kan blive obligatorisk at afgive i bekæmpelsen af COVID-19 pandemien. Denne frygt deles af journalist Peter Gram, som i JydskeVestkysten (Aabenraa) skriver, at den ”givetvis [vil] medføre, at mange vælger appen fra. Overvejelser i den sammenhæng er helt legitime.” (Gram, 2020).

Diskursen italesætter således en dobbeltsidet problematik, idet journalisterne udtrykker, at de trods myndighedernes forvisning om borgernes ret til privatliv og autonomi, fortsat frygter for en begrænsning af deres rettigheder. Alligevel hersker der på tværs af myndighedernes forvisninger og journalisternes skepsis en afstandtagen til en utilitaristisk tilgang til bekæmpelsen af COVID-19. For med en utilitaristisk tilgang var download af appen blevet obligatorisk, da det ville ses som den bedste måde til at bekæmpe COVID-19. Således ville

man skabe størst lykke hos de fleste individer. Dette er imidlertid ikke tilfældet, da begge parter pointerer, at individets rettigheder går forud for alt andet, hvilket er et udtryk for en deontologisk overbevisning (Ess, 2011, s. 206).

Techpessimisme

Diskursen om techpessimisme ses i kraft af de spørgsmål, der stilles ved, hvorvidt en smittestop-app overhovedet vil have nogen indvirkning på smitteopsporingen. Særligt er det skeptikerne af den datahåndtering, som er forbundet med appen, der tilslutter sig denne diskurs.

> Det virker ikke umiddelbart som en særlig effektiv måde at stoppe smittekæder på, og man kan derfor ikke lade være med at mistænke myndighederne for, at de - som så ofte før med teknologibegejstringen - tror, at en teknisk løsning overflødiggør reelt og grundigt arbejde (Gjerding, 2020).

Citatet er fra en artikel bragt i Information og anses som et udtryk for netop den techpessimisme, denne diskurs lægger op til. Ligeledes ses det, at skribenten tilslutter sig det teoretiske ståsted, som Boyd og Crawford repræsenterer og som blev gennemgået i afsnittet *Den utilitaristiske persondataforordning?*. Boyd & Crawford pointerer i tråd med ovenstående citat, at selvom der i dette tilfælde eksisterer GPS- og sundhedsdata om borgerne, så er det ikke ensbetydende med, at de skal anvendes og derved indgå i en smitteopsporingsapp. Faktisk videreudvikler Gjerding (2020) dette argument, idet han skriver, at en teknisk løsning ikke overflødiggør et reelt og grundigt stykke arbejde. Således pointerer han, at valget om at benytte data om borgerne, blot fordi det eksisterer, aldrig vil kunne erstatte et grundigt udført stykke arbejde af et menneske. I forlængelse heraf kan det i artikel bragt i Jyllands-Posten læses, at ”En app blot [vil] være en fortsættelse af den kollektive husarrest, vi netop nu befinder os i, men med andre midler” (Ullerup, 2020). Skribenten tilslutter sig dermed Boyd & Crawfords teori. Denne overbevisning går ligeledes hånd-i-hånd med den deontologiske tilgang til varetagelsen af borgernes data, eftersom den påpeger, at den tekniske anvendelse af borgernes data ikke må overskygge det rette valg for borgerne (Ess, 2011, 206). Den overbevisning deles afslutningsvis af Rikke Frank Jørgensen i en artikel bragt på menneskeret.dk i forbindelse med offentliggørelsen af den decentrale model: ”Tech giganterne lover, at data ikke overføres til staten, men prisen er, at vi giver dem endnu mere magt og tror på, at de er de bedste til at passe på vores data og privatliv.” (Jørgensen, 2020). Her antyder skribenten, at den pris, de danske borgere betaler ved den decentrale løsning, er at give techgiganterne endnu mere magt. Dette i kraft af borgernes data og privatliv, men faktisk også på baggrund af en den tiltro, som borgerne

viser dem ved at downloade appen. Således viser den decentrale overbevisning sig, da hun stiller spørgsmålstegn ved, hvorvidt den afgivelse af data er for borgernes eller techgiganternes bedste.

Diskurs om totalitære tendenser

Som det fremgår af tekstanalysen, så anvender flere af artiklerne en krigsretorik, der sammenligner den danske smittestop-app med DDR, og udtrykker frygten for et samfund styret af Big Brother. Desuden henvises der i flere af artiklerne til nogle af de smitteopsporingseksperimenter i udlandet, som læner sig op ad totalitære tilstande. I en artikel bragt i Jyllands-Posten kan det læses, at "Specialisterne henviser til Hongkong, hvor personer i karantæne har pligt til at bære et elektronisk armbånd, og til Sydkorea og Liechtenstein, hvor myndighederne tester, om personer i risikogrupper skal kunne spores." (Ullerup, 2020).

Her ses det, hvordan man i hhv. Hongkong, Sydkorea og Liechtenstein søger at disciplinere og dermed korrigere COVID-19 smittedes adfærd ved at give dem elektroniske armbånd, samt eksperimentere med sporing af personer i risikogrupper. Dette betegner Foucault også som 'den normaliserende sanktion', hvor COVID-19 smittede eller dem i en risikogruppe straffes i kraft af øget overvågning for at falde udenfor normalen og derved befinde sig i marginen (Foucault, 1975, s. 199).

Trods de danske myndigheders udmelding om appens virke, hersker der alligevel en diskurs i mediedækningen, der italesætter appen som et led i en allestedsnærværende statslig overvågning. På ing.dk står der:

> Staten fortjener ikke vores tillid med en masseudbredelse af en overvågningsapp. Og der er i hvert fald her og nu intet argument for digitale adfærdsregulerende indsatser, når befolkningen udviser eksemplarisk samfundssind også i forhold til fornuftig opførsel under en coronaepidemi (Ing.dk, 2020).

Her betegnes Smitte|stop som en overvågningsapp, og en digital adfærdsregulerende indsats. Ordvalget går ligeledes hånd-i-hånd med Foucaults teori om disciplinering, da der kan sættes lighedstegn mellem det at adfærdsregulere og disciplinere. Desuden kan ordet overvågningsapp skabe associationer til panoptikonet, da det kan henvise til, at de mennesker, som har adgang til appens backend, kan overvåge de mange, som har downloadet appen. Dette bør med valget om den decentrale model, ikke være muligt, eftersom brugerens

data lagres lokalt på telefonen og ikke i en central database. Artiklen udkom før regeringen meldte ud om valget af techgiganternes decentrale model, hvilket kan være årsagen til en retorik, der antyder totalitære tilstande. Alligevel fortsættes den retorik efter myndighedernes udmelding om at gå med techgiganternes decentrale model, og det kan bl.a. læses i en artikel bragt på Ing.dk, at "den slags overvågning skaber naturligvis bekymring. Skal Big Brother / Mother nu ind over og se hvem vi færdes med?" (Krogsholm, 2020). Her anvendes udtrykket 'big brother/mother', der henviser til den totalitære idé om, at alle borgere overvåges hele tiden uden hensyn til borgeren. De ovenstående tekstuelle eksempler har karakter af totalitære magtstrukturer, der bidrager til konstruktionen af dystopisk verdenssyn.

Hegemoni og antagonismer

Der fremstilles tre store diskurser i dækningen af Smitte|stop. Ifølge Laclau & Mouffe kan diskurserne ikke ses som ensomme øer, der ikke forholder sig til mediedækningens øvrige diskurser. Hver diskurs søger at være den primære, hvorfor der opstår antagonismer (Laclau & Mouffe, 1985, s. 124-125). Spørgsmålet er så bare, om det er tilfældet for de diskurser, som er fremstillet i ovenstående tekstanalyse.

Der er et overordnet fællestræk for de tre diskurser, som er fremstillingen af en dystopisk fremtid. Diskursen om liberale værdier udtrykker en bekymring for menneskets autonomi og ret til privatliv ved en smittestop-app. Diskursen om techpessimismen udtrykker en bekymring for smittestop-appens specifikke datahåndtering og stiller spørgsmålstegn ved, hvorvidt Smitte|stop overhovedet vil have den indvirkning på smitteopsporingen, som det oprindeligt var tænkt. Endeligt ses diskursen om totalitære tendenser med frygten for Big Brother og de udenlandske tilstande i forbindelse med COVID-19.

Diskurserne fremstiller ikke nødvendigvis en række antagonistiske positioner, men understøtter i højere grad hinandens pointer. Det kan ifølge Laclau & Mouffe ikke lade sig gøre, da der må ske en hegemonisk intervention, hvor én diskurs sejrer over de resterende (Laclau & Mouffe, 1985, s. 134-136). Ud fra den præmis må vi slutte, at diskursen om de liberale værdier fremstår stærkest, da den behandler en overordnet problemstilling i forhold til smittestop-appen, hvor både diskursen om techpessimisen og de totalitære tendenser kan indgå. For ved at frygte for individets grundlæggende liberale rettigheder, stilles der underforstået også spørgsmålstegn ved Smitte|stops datahåndtering samt, hvorvidt der med appen åbnes døren til et samfund styret af Big Brother.

Opsamling på analyserne

De to cases demonstrerer, at problemstillinger angående overvågning ikke kun findes i teorien, men ligeledes ude i den virkelige verden, både i statslige og kommercielle henseender. Fælles for de to cases er, at italesættelsen af dem på mange måder beskrives med samme retorik, hvorfor debatten er præget af mange af de samme diskurser. Herunder ses, at begge cases har diskurser om frygten for totalitære tendenser og liberale værdier. Det er tydeligt, at særligt det dystopiske tema er dominerende for begge cases, hvor medierne sammenligner Danmark med kontrolsamfund eller totalitære stater som Kina og DDR. At den dystopiske retorik fylder meget vidner om en frygt for, hvor langt man i Danmark vil gå for overvågningen; vil man tillade Big Brother at komme ind ad døren? Denne diskurs vidner om en frygt for, at overvågningen bliver endnu mere allestedsnærværende og langt mere begrænsende for individet i forhold til privatliv og frihed. Den skeptiske tilgang til anvendelsen af overvågningsteknologier fylder derfor mest i debatten. Det skyldes formentlig, at medierne agerer vagthund og dermed forholder sig kritisk til magthavere i forhold til overvågningsdebatten. Mediernes rolle som vagthund forsøger de at opfylde ved at sætte spørgsmålstegn ved den teknologiske udvikling, der kan forekomme begrænsende for den enkelte borger og dermed være mere indgribende i individets hverdag.

Medierne italesætter generelt set emnet nuanceret og mangfoldigt, hvilket åbner for en række antagonistiske positioner på tværs af begge cases, fordi perspektiver for og imod præsenteres. Det kan dog argumenteres, at der er en stor overvægt af de dystopiske og skeptiske diskurser, hvorfor der gennem dem opstår hegemoni. Denne hegemoni kan skyldes danske demokratiske og liberale værdier, hvor både journalister, fagfolk fra eksempelvis Etisk Råd og Forbrugerrådet Tænk samt politikere kæmper for at bibeholde borgernes rettigheder i en tid, hvor grænserne udviskes mere og mere. Der ses dog alligevel en form for teknologideterminisme, hvor Danmark skal følge den teknologiske udvikling, samtidig med at beskytte borgerne. Som flere af artiklerne dog påpeger, så er det ikke et enten-eller forhold.

Kapitel 8 – Hvor efterlader det os?

Specialet demonstrerer vigtigheden af samspillet mellem teori og virkelighed for at forstå de udfordringer, vi står over for. De to cases har bidraget til at illustrere, at problemstillinger angående overvågningsteknologier er en uundgåelig del af vores hverdag – og måske i langt

højere grad, end vi forventer? Det er altså ikke bare en hypotetisk eller teoretisk problemstilling, der findes i litteraturen. Det er heller ikke noget, som kan affejes med at være langt ude i fremtiden, eller som kun finder sted på den anden side af jorden. Med andre ord kan de teoretiske problemstillinger faktisk sættes i relation til en dansk kontekst anno 2021. Men spørgsmålet er, hvor det efterlader os?

Overvågning har eksisteret meget længere end vores levetid, som det andet teoretiske kapitel illustrerer og er ofte blevet koblet sammen med en statslig overvågning. Gennem diskursanalysen blev det ligeledes tydeligt, at overvågning ofte sættes i forbindelse med totalitære stater, og at overvågning i Danmark typisk beskrives med en dystopisk retorik og sammenligninger med eksempelvis Big Brother, Kina eller DDR. Men spørgsmålet er, om overvågning ikke også er en central del af et velfærdssamfund som Danmark? Overvågningen kan bruges til at beskytte borgernes rettigheder, til at optimere sundhedsvæsenet og på mange andre områder anvendes til gode og tidsbesparende formål. Der betyder altså ikke, at der er et klart modsætningsforhold mellem et samfund med overvågning og et samfund uden privatliv og frihed. Problemet opstår i det øjeblik, hvor etiske standarder møder en gråzone, hvilket er, når overvågningen bliver allestedsnærværende og begrænsende for individet. I dag er overvågningen mere indgribende i individets hverdag end tidligere, hvilket skyldes digitaliseringen, der har betydet et stort skift i den måde, vi tænker og oplever overvågning.

Overvågningen er dog måske ikke så allestedsnærværende, som eksempelvis Andrejevic antager. Ifølge Andrejevic sker automatiseringen inden for alle dele af vores sociale liv, og han påpeger, at der ikke er en kløft mellem data og virkelighed, hvorfor man gennem data opnår total information (Andrejevic, 2020, s. 147). Andrejevic mener altså, at data er en direkte afspejling af den fysiske verden og dermed følelser. Specialets litteraturreview og de teoretiske kapitler illustrerer dog, at der altid findes en menneskelig bias at tage højde for. Den menneskelige bias i algoritmer skyldes mangel på diversitet og en mangel på total informationskontrol, hvilket ofte bidrager til stigma og diskrimination. Der findes ikke rå data, fordi data altid vil være konstrueret i en eller anden grad (Rettberg, 2020). For hvordan vil det overhovedet være muligt at tage højde for og inddrage følelser i binære tal? Netop det faktum kan gøre det svært at lovgive omkring data, fordi der i en eller anden grad altid vil være en kløft mellem data og virkeligheden. Danmark er et demokratisk samfund, hvorfor politisk regulering er muligt og borgere samtidig har mulighed for at tage stilling og få en stemme indført i debatten. Med persondataforordningen er vi allerede taget et stort skridt i reguleringen

af data, hvor man gennem lovgivning forsøger at imødekomme de etiske gråzoner og dermed en beskyttelse af borgernes privatliv.

I Danmark er vi langt fremme, både hvad angår den teknologiske udvikling, men også hvad angår frihed til at leve det liv, vi ønsker. Og måske er der endda nogle lande, der misunder os, fordi vi i Danmark har et armslængdeprincip på mange områder. Et eksempel herpå kan være Gladsaxe-modellen. Det er et projekt om overvågning af borgere, hvor Gladsaxe Kommune ønskede at samkøre borgernes registerdata i en algoritme for at kunne opspore udsatte børn før det menneskelige øje (Kjær, 2019). Dette projekt blev dog indstillet grundet en manglende lovhjemmel til netop at samkøre registerdata, hvilket strider imod persondataforordningens krav om 'formålsbestemthed' (Kjær, 2019). Trods dette skaber overvågningsteknologier også en række problemstillinger i Danmark, hvor vi befinder os i en gråzone. Senest har mediedækningen været præget af historien om, at Forsvarets Efterretningstjeneste har hjulpet den amerikanske efterretningstjeneste NSA med at spionere mod tyske, franske, norske og svenske toppolitikere gennem aflytning af danske internetkabler (Fastrup & Quass, 2021). Casen er langt fra enkeltstående, da medierne tidligere har præsenteres os for andre sager med problemstillinger angående overvågningsteknologier. Herunder kan nævnes epidemiloven, overvågning af ledige samt af gymnasieelever og at afgive sundhedsdata for vacciner. Hvis vi er så langt fremme i Danmark, og vi ikke kan håndtere denne slags problemer, så fortæller det noget om, hvor svær problemstillingen rent faktisk er.

Som borgere i en teknologisk verden må vi nok indstille os på, at anvendelsen af data på individuelt plan kun går én vej, både hvad angår statslig og kommerciel overvågning. Overvågningen har fundet vej til vores intimsfære, og borgere skal finde en måde at leve med det – på godt og ondt. For at systemerne ikke skal krænke privatliv og begrænse individets frihed, ses det i litteraturen og i casestudiet, at der efterspørges større transparens, ansvarlighed og proportionalitet i forbindelse med anvendelse af data. Transparens henviser til betragtningen om, at systemerne ikke er black boxed, således at de underliggende processer ikke er ukendte (Andrejevic, 2020, s. 1). Det betyder altså, at der skal være gennemsigtighed, således individet forstår processen, men også hvorfor data anvendes og til hvilket formål. Ansvarlighed handler om, at de givne personer (fx staten) tager ansvar for evt. uretmæssig indsamling og brug af data, da ansvarlighed er en vigtig del af liberale demokratier som værende et etisk imperativ (Molnar & Warren, 2020, s. 2015). Et proportionalitetsprincip handler om, at de moralske

fordele skal være proportionale med de moralske omkostninger, som det kan have for borgerne at dele deres data (Lippert-Rasmussen & Rønn, 2020, s. 182).

Problemstillingen kan altså ikke kun løses ved hjælp af politisk regulering, da det kræver tillid fra borgere og kunder at overlade deres data til stater og virksomheder. Kan man vide, at det er i trygge hænder? Tilliden kan opbygges gennem større transparens, ansvarlighed og proportionalitet, hvilket må være det første spæde skridt mod et sundere overvågningssamfund. Specialet viser naturligvis, at vi ikke befinder os midt i en kontrolstat som Kina eller Orwells dystopiske 1984. Måske er vi bedre stillet i Danmark? En sammenligning kommer til kort, fordi der er nogle ideologiske forskelle i forhold til, hvordan overvågningen fungerer i henholdsvis Kina og 1984. Måske det totalitære perspektiv ikke skal anvendes til at forstå overvågning i et vestligt demokrati? Det er kun toppen af isbjerget, vi har set, hvorfor en fortsat debat i den danske medieoffentlighed skal sætte overvågningen under lup og skabe debat blandt borgere. Det vigtige er, at borgerne ikke udsættes for magtmisbrug, selvom overvågningssamfundet bliver mere og mere allestedsnærværende.

Litteraturliste

Ad bagdøren (u.d.). I *Den Danske Ordbog.* Lokaliseret d. 22. maj 2021 på https://ordnet.dk/ddo/ordbog?subentry_id=59000391&def_id=21004520&query=sl%C3%A5,2&mpage=3

Al-Hilali, I. (2018, 31. Oktober). Retssikkerheden i den teknologiske fremtid skal styrkes. *Fredericia Dagblad.* Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://frdb.dk/artikel/retssikkerheden-i-den-teknologiske-fremtid-skal-styrkes-2018-10-31

Andrejevic, M. (2020). *Automating Media.* New York: Taylor & Francis Group.

Andrejevic, M. (2020). Shareable and un-shareable knowledge. *Big Data & Society*, 1-4.

Andrejevic, M., Dencik, L. & Treré, E. (2020). From pre-emption to slowness: Assessing the contrasting temporalities of data-driven predictive policing. *New Media & Society 22 (9)*, 1528-1544.

Andrew, J. & Baker, M. (2019). The General Data Protection Regulation in the Age of Surveillance Capitalism. *Journal of Business Ethics 168 (3)*, 565-578.

Barassi, V. (2020). Datafied times: Surveillance capitalism, data technologies and the social construction of time in family life. *New Media & Society 22 (9)*, 1545-1560.

Bekker, R. (2020, 29. Juni). Leder: Godt nyt med spredningen af smitte-appen. *Fyns Amts Avis*.

Bentham, J. (1791). Panopticon; or, the inspection house, & C. I E. McLaughlin & J. Muncie (red.), (2013), *Criminological Perspectives* (s. 16-23). London, Californien, New Dehli, Singapore: Sage.

Berlingske Media (u.d.). *Avisformater*. Lokaliseret d. 21 maj 2021 på https://aiu.dk/mediehandbogen/medier/avisformater/

Bhageshpur, K. (2019, 5. November). Data Is The New Oil - And That's A Good Thing. *Forbes.* Lokaliseret d. 21. april 2021 på https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2019/11/15/data-is-the-new-oil-and-thats-a-good-thing/?sh=2bac1d857304

Bhaskar, R. (2016). Transcendental realism and the philosophy of science. I M. Hartwig (red.), *Enlightened in common sense; The philosophy of critical realism* (s. 23-43). Routledge.

Bibelen Online (u.d.). *Det Gamle Testamente, Første Mosebog, kap. 14*. Lokaliseret d. 19. marts 2021 på https://www.bibelselskabet.dk/brugbibelen/bibelenonline/1_Mos/14#

Bibelen Online (u.d.). *Det Nye Testamente, Lukasevangeliet, kap. 20*. Lokaliseret d. 19. marts 2021 på https://www.bibelselskabet.dk/brugbibelen/bibelenonline/luk/20

Bigo, D. (2008). Globalized (in)security: The field and the ban-opticon. I D. Bigo & A. Tsoukala (red.), *Terror, Insecurity and Liberty. Liberal practices of liberal regimes after 9/11* (s. 10-48). Routledge.

Blaabjerg-Zederkoff, D. M. (2021). Overvågningskapitalisme. I *Medie- og Kommunikationsleksikon.* Lokaliseret d. 21. april 2021 på https://medieogkommunikationsleksikon.dk/shoshana-zuboff-overvaagningskapitalisme/

Bramesco, C. (2019, 5. Juni). *Every Black Mirror Episoed, Ranked*. Lokaliseret d. 23. maj 2021 på https://www.vulture.com/2016/10/every-black-mirror-episode-from-worst-to-best.html

Brinkholm, K. (2018). Algoritmens autoritet; en etisk og politisk udfordring. I K Birkholm & N. Frølic, (red.), *De skjulte algoritmer; Teknoantropologiske perspektiver* (s. 23-57). København: DJØF Forlag.

B.T. (2018, 9. April). Efter overvågning af dansk kvinde: Firma bag populær app parat til ændring. *B.T.* Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://www.bt.dk/danmark/efter-overvaagning-af-dansk-kvinde-firma-bag-populaer-app-parat-til-aendring

Bostrup, J. (2018, 17. November). Adgang til vores data kan fundamentalt ændre forsikringsbranchen. Men hvor går grænsen? *Politiken*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://politiken.dk/viden/Tech/art6847874/Adgang-til-vores-data-kan-fundamentalt-ændre-forsikringsbranchen.-Men-hvor-går-grænsen

Bostrup, J. (2020, 27. Oktober). Danskerne er lorne ved smittestop-app. *Politiken.*

Boukalas, C. (2019). The Prevent paradox: destroying liberalism in order to protect it. *Crime, Law and Social Change 72 (4)*, 467-482.

Boyd, D., & Crawford, K. (2012). CRITICAL QUESTIONS FOR BIG DATA; Provocations for a cultural, technological, and scholarly phenomenon. *Information, Communication & Society 15 (5)*, 662-679.

Breinstrup, T. (2020, 18. Maj). Skeptiske brugere vil ikke installere coronasporingsapp på telefonen. *Berlingske*. Lokaliseret d. 22. maj 2020 på https://www.berlingske.dk/virksomheder/skeptiske-brugere-vil-ikke-installere-coronasporingsapp-paa-telefonen

Breinstrup, T. (2020, 26. november). Fire af ti klar til øget overvågning, hvis coronarestriktioner hurtigt kan forsvinde. *Berlingske.* Lokaliseret d. 22. maj 2021 på https://www.berlingske.dk/virksomheder/fire-ud-af-ti-klar-til-oget-overvagning-hvis-coronarestriktioner

Brinkgaard, L. C. (2018, 9. April). Den neoliberale stat er frisættende i toppen af det sociale hierarki og straffende i bunden. *Information*. Lokaliseret d. 9. april 2021 på https://www.information.dk/debat/2018/04/neoliberale-stat-frisaettende-toppen-sociale-hierarki-straffende-bunden

Brooks, D. (2013, 4. Februar). The Philosophy of Data. *The New York Times.* Lokaliseret d. 21. april 2021 på https://www.nytimes.com/2013/02/05/opinion/brooks-the-philosophy-of-data.html

Bryman, A. (2012). Criteria in social research. I *Social Research Methods* (4. udgave) (s. 46-48). Oxford: Oxford University Press.

Bryman, A. (2012). Research Designs. I *Social Research Methods* (4. udgave) (s. 50-76). Oxford: Oxford University Press.

Bryman, A. (2012). Reliability and validity in qualitative research. I *Social Research Methods* (4. udgave) (s. 389-399). Oxford: Oxford University Press.

Bryman, A. (2012). Sampling in qualitative research. I *Social Research Methods* (4. udgave) (s. 415-430). Oxford: Oxford University Press.

Bryman, A. (2012). Research designs. I *Social Research Research Methods* (4. udgave) (s. 70). Oxford: Oxford University Press.

Busck, S. (2011). Oplysningstiden, ca. 1750-1800. I *Danmarkshistorien*. Lokaliseret d. 16. marts 2021 på https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/oplysningstiden/

Bøgh, A. (2011). Tiende. I *Danmarkshistorien.* Lokaliseret d. 15. marts 2021 på https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/tiende/

Centralmagten (u.d.). *Den Danske Ordbog*. Lokaliseret d. 24. maj 2021 på https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=centralmagt

Christiansen, N. F. (2009). Solidaritet. I *Den Store Danske*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://denstoredanske.lex.dk/solidaritet

Christiansen, N. F. (2020). Kapitalisme. I *Den Store Danske.* Lokaliseret d. 6. april 2021 på https://denstoredanske.lex.dk/kapitalisme?utm_source=denstoredanske.dk&utm_medium=redirectFromGoogle&utm_campaign=DSDredirect

Collin, F. (2003). Socialkonstruktivisme i humaniora. I F. Collin & S. Køppe (red.), *Humanistisk videnskabsteori* (2. udgave) (s. 247-277). DR Multimedie.

Complidia (2017, 3. September). *Om Complidia*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://www.complidia.com/artikel/om-complidia

Cronin, P., Ryan, F. & Coughlan, M. (2008). Undertaking a literature review: a step-by-step approach. *British journal of nursing 17 (1)*, 38-43.

Datatilsynet (u.d.). *Lovgivning.* Lokaliseret d. 4. april 2021 på https://www.datatilsynet.dk/databeskyttelse/lovgivning

Dencik, L. (2021). Overvågning og digitale medier. I M. F. Eskjær & M. Mortensen (red.), *Klassisk og moderne medieteori* (s. 607-625). København: Hans Reitzels forlag.

Dencik, L., Hintz, A. & Carey, Z. (2018). Prediction, pre-emption and limits to dissent: Social media and big data uses for policing protests in the United Kingdom. *New Media & Society 20 (4)*, 1433-1450.

Den Europæiske Unions Tidende (2016). *Persondatafordningen (95/46/EF af 27/6/2016)*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=LT

Det Etiske Råd (2007). *Teknologien i menneskets udvikling*. Lokaliseret d. 26. april 2021 på https://www.etiskraad.dk/etiske-temaer/optimering-af-mennesket/homo-artefakt/kulturhistorisk-perspektiv/teknologien-i-menneskets-udvikling

Det Etiske Råd. (2020, 28. Maj). *Etiske hensyn ved digital kontaktopsporing*. Lokaliseret d. 25. maj 2021 på https://www.etiskraad.dk/etiske-temaer/covid-19/overvaagning-og-digital-kontaktopsporing

Dijck, J. V. (2014). Datafication, dataism and dataveillance: Big Data between scientific paradigm and ideology. *Surveillance & Society 12 (2)*, 197-208.

Djævlens værk (u.d.). I *Den Danske Ordbog.* Lokaliseret 22. maj 2021 på https://ordnet.dk/ddo/ordbog?subentry_id=59001533&query=Dj%C3%A6velens+v%C3%A6rk

Drakonisk. (u.d.). I *Den Danske Ordbog*. Lokaliseret på d. 21. maj 2021 på https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=drakonisk

Draper, N. A. & Turow, J. (2019). The corporate cultivation of digital resignation. *New Media & Society 21(8)*, 1824-1839.

Duelund, M., & Schmidt, I. (2018, 16. November). Cool eller creepy? – forsikringsselskaber grubler over brugen af kundedata. *Finans Watch*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://finanswatch.dk/Finansnyt/Forsikring___Pension/article11009893.ece

Dyneløfteri. (u.d.). I *Den Danske Ordbog*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=dyneløfteri

Ess, C. (2011). Ethical Dimensions of New Technology/Media. I G. Cheney, S. May, & D. Munshi (red.), *The Handbook of Communication Ethics* (s. 204-221). London: Routledge.

Etisk problem, at danskerne udleverer data om sig selv. (2019, 28. Oktober). *ITReload*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://itreload.dk/artikel/it/etisk-problem-at-danskerne--udleverer-data-om-sig-selv

Eubanks, V. (2019). AUTOMATING ELIGIBILITY IN THE HEARTLAND. I *Automating Inequality; How high-tech tools profile, police, and punish the poo*r (s. 39-84). New York: Picador.

Eubanks, V. (2019). THE ALLEGHENY ALGORITHM. I *Automating Inequality; How high-tech tools profile, police, and punish the poor* (s. 127 - 174). New York: Picador.

Eubanks, V. (2019). THE DIGITAL POORHOUSE. I *Automating Inequality; How high-tech tools profile, police, and punish the poor* (s. 174 - 201). New York: Picador.

Eubanks, V. (2019). Conclusion; DISMANTLING THE DIGITAL POORHOUSE. I *Automating Inequality; How high-tech tools profile, police, and punish the poor* (s. 201 - 218). New York: Picador.

Fairclough, N. (2008). Kritisk analyse af mediediskurs. I *Kritisk diskursanalyse: en tekstsamling* (s. 119-147). København: Hans Reitzels Forlag.

Fastrup, N., & Quass, L. (2021, 30. Maj). Forsvarets Efterretningstjeneste lod USA spionere mod Angela Merkel, franske, norske og svenske toppolitikere gennem danske internetkabler. *DR Nyheder.* Lokaliseret d. 3. Juni 2021 på https://www.dr.dk/nyheder/indland/forsvarets-efterretningstjeneste-lod-usa-spionere-mod-angela-merkel-franske-norske

Favaretto, M., Clercq, D. E. & Elger, S. B. (2019). Big Data and discrimination: perils, promises and solutions. A systematic review. *Journal of Big Data 6 (1)*, 1-27.

Finans Watch (u.d.). *Abonnement – Watch Medier*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://finanswatch.dk/service/abonnement/

Fors, P. B. (2021, 4. Marts). Debat: Tilliden skal op hos forsikringskunderne, hvis selskaberne vil udnytte dataguldet. *Finans Watch*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://finanswatch.dk/Finansnyt/Forsikring/article12800044.ece

Foucault, M. (1975). Disciplin. I *Overvågning og straf* (6. oplag) (s. 149-247). Frederiksberg: DET lille FORLAG.

Frandsen, F. (2013). *Kommunikation*. I Medie- og Kommunikationsleksikon- Lokaliseret d. 25. maj 2021 på https://medieogkommunikationsleksikon.dk/kommunikation/

Gangadharan, P. S. & Niklas, J. (2019). Decentering technology in discourse on discrimination. *Taylor & Francis Online: Information, Communication & Society 22 (7)*, 882-899.

Gjerding, S. (2020, 11. Maj). Analyse: Corona-app bygger på en tvivlsom forhåbning om et teknologisk fix. *Information.* Lokaliseret d. 22. maj 2021 på https://www.information.dk/indland/2020/05/corona-app-bygger-paa-tvivlsom-forhaabning-teknologisk-fix

Gottrup, R. (2018). Når sagsbehandleren er en maskine – er retssikerheden så i fare? I Brinkholm, K. & Frølich, N. (red.), *De skjulte algoritmer; Teknoantropologiske perspektiver* (s. 191-215). København: Djøf Forlag.

Gram, P. (2020, 19. Juni). Overvågning er ikke en borgerpligt. *JydskeVestkysten (Sønderborg)*.

Gregory, D. (2011). The Everywhere War. *The Geographical Journal 177 (3)*, 238-250

Gruble. (u.d.). I *Den Danske Ordbog*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=gruble

Gstrein, J. O., Bunnik, A. & Zwitter, J. A. (2019). Ethical, Legal and Social Challenges of Predictive Policing. *Católica Law Review, Direito Penal 3 (3)*, 77-98.

Gurtowski, M. & Waszewski, J. (2018). Prejudices behind Algorithms: Automated Surveillance Systems as Tools of Segregation and Discrimination. *Kultura i Edukacja 4 (122)*, 94–109.

Gundhus, O. H. & Jansen., T. P. (2019). Pre-crime and Policing of Migrants: Anticipatory Action Meets Management of Concerns. *Theoretical Criminology 24(1)*, 90-109

Hansen, B. (1969). Det kapitalistiske samfund. I *Kapitalisme, socialisme, kommunisme* (1. e-bogsudgave) (s. 30-36). København: Lindhardt og Ringhof.

Harari, Y. N. (2017). Datareligionen. I *Homo Deus: En kort historie om i morgen* (s. 374-404). København: Lindhardt & Ringhof.

Harari, Y. N. (2019). Lighed: De, der ejer dataene, ejer fremtiden. I *21 ting du bør vide om det 21. århundrede* (s. 98-111). København: Lindhart & Ringhof.

Hargittai, E. & Marwick, A. (2016). "What Can I Really Do?" Explaining the Privacy Paradox with Online Apathy. *International Journal of Communication 10 (1)*, 3737-3757.

Heide-Jørgensen, C. & Koktvedgaard, M. (2009). Antritrustlovgivning. I *Den Store Danske*. Lokaliseret d. 6. april 2021 på https://denstoredanske.lex.dk/antitrustlovgivning

Hintz, A., Dencik, L., & Wahl-Jørgensen, K. (2019). I *Digital Citizenship in a Datafied Society.* Cambridge: Polity Press.

Holm, L. T. (2018, 18. August). De skjulte algoritmer er ved at tage magten fra dig – og du finder dig velvilligt i det. *Berlingske*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://www.berlingske.dk/samfund/de-skjulte-algoritmer-er-ved-at-tage-magten-fra-dig-og-du-finder-dig-velvilligt-i

Holstein, M. A. (2019, 3. November). Fingrene væk fra mine sundhedsdata. *Berlingske*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://www.berlingske.dk/kommentatorer/fingrene-vaek-fra-mine-sundhedsdata

Hurley, D. (2018). Can an Algorithm Tell When Kids Are in Danger? *The New York Times.* Lokaliseret d. 21. april 2021 på https://www.nytimes.com/2018/01/02/magazine/can-an-algorithm-tell-when-kids-are-in-danger.html

Husted, J. (2014). Indledning. I *Etiske teorier* (s. 11-19). København: Hans Reitzels forlag.

Ing.dk (2020, 4. Juni). Leder: En smitteapp fanger næppe smitten, men stjæler vores frihed. *Ing.dk.* Lokaliseret d. 22. maj 2021 på https://ing.dk/artikel/leder-smitteapp-fanger-naeppe-smitten-stjaeler-vores-frihed-235900

I pose og i sæk (u.d.). I *Den Danske Ordbog.* Lokaliseret d. 29. april 2021 på https://ordnet.dk/ddo/ordbog?subentry_id=59007770&def_id=21063537&query=i??&mpage=2

Jensen, L. J., & Bechman, A. (2021). Sociale medier og Big Data. I M. F. Eskjær & M. Mortensen (red.), *Klassisk og moderne medieteori* (s. 565-585). København: Hans Reitzels forlag

Jørgensen, F. R. (2020, 17. Maj). Debat: Den danske smittestop-app har flyttet sig fra statslig overvågning til tech-giganter. *Menneskeret.dk.* Lokaliseret d. 22. maj 2021 på https://menneskeret.dk/nyheder/debat-danske-smittestop-app-flyttet-statslig-overvaagning-tech-giganter

Jørgensen, W. M., & Philips, L. (1999). Det diskursanalytiske felt. I *Diskursanalyse som teori og metode* (1. udgave) (s. 9-34). Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag/Samfundslitteratur

Jørgensen, W. M., & Philips, L. (1999). Diskursteori. I *Diskursanalyse som teori og metode* (1. udgave) (s. 34-72). Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag/Samfundslitteratur

Jørgensen, W. M., & Philips, L. (1999). Kritisk diskursanalyse. I *Diskursanalyse som teori og metode* (1. udgave) (s. 72-105). Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag/Samfundslitteratur

Kappi, T. (2018). "The Computer Said So": On the Ethics, Effectiveness, and Cultural Techniques of Predictive Policing. *Social Media + Society 4 (2)*, 1-9.
Kjær, J. S. (2019, 6. Februar*).* Gladsaxe indstiller arbejdet med omstridt overvågning af børnefamilier. *Politiken*. Lokaliseret d. 3. Juni 2021 på https://politiken.dk/indland/art7023935/Gladsaxe-indstiller-arbejdet-med-omstridt-overvågning-af-børnefamilier

Kristiansen, S. (2020). Kvalitative analyseredskaber. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (red.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (3. udgave) (s. 601-613). København: Hans Reitzels Forlag.

Krogsholm, F. M. (2020, 22. Juni). Corona-modellering: Magt-asymmetri mellem regeringen og alle andre er enorm. *Ing.dk.* Lokaliseret d. 22. Maj 2021 på https://pro.ing.dk/datatech/artikel/corona-modellering-magt-asymmetri-mellem-regeringen-og-alle-andre-er-enorm-7215

Kruse, S. (2020, 2. Maj). Minister hyrer eksperter efter kritik af corona-app. *Berlingske*. Lokaliseret d. 22. maj 2021 på: https://www.berlingske.dk/internationalt/ingen-skal-opsnappe-kronprins-frederiks-kode-minister-hyrer

Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). Beyond the Positivity of the Social: Antagonisms and Hegemony. I *Hegemony and Socialist Strategy*; *Towards a radical democratic politics*. (2. udgave) (s. 79-133). London: Verso.

Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). Hegemony and Radical Democracy. I *Hegemony and Socialist Strategy*; *Towards a radical democratic politics*. (2. udgave) (s.133-136). London: Verso.

Larsen, G. H. (2020, 2. Maj). Debat: Det er nu, vi skal afgøre, om vi vil have digitalt tyranni i Danmark. *Politiken*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://politiken.dk/debat/debatindlaeg/art7764384/Det-er-nu-vi-skal-afgøre-om-vi-vil-have-digitalt-tyranni-i-Danmark

Lippert-Rasmussen, K. & Rønn, K. V. (2020). Out of Proportion? On Surveillance and the Proportionality Requirement. *Ethical Theory and Moral Practice 23 (1)*, 181-199.

Lundkvist, A. (2017). Mellem feudalisme og kapitalisme. I *Dansk kapitalisme* (s. 26-58). Sydslesvig: Forlaget Hovedland.

Lundkvist, A. (2017). Velfærdskapitalisme 1957 til 1982. I *Dansk kapitalisme* (s. 165-188). Sydslesvig: Forlaget Hovedland.

Lundkvist, A. (2019). *Historien om dansk kapitalisme*. Lokaliseret d. 25. marts 2021 på https://www.eftertrykket.dk/2019/08/27/historien-om-dansk-kapitalisme/#easy-footnote-1-8276

Lyngberg, C. (2019, 7. Juni). Fremtidens biler er spækket med kameraer. *Midtjyllands Avis.* Lokaliseret d. 21. maj på https://www.midtjyllandsavis.dk/artikel/e18c2e85-ce79-40fe-be67-c9663756e4f5/

Lyon, D. (2003). Indledning. I *Surveillance as Social Sorting Privacy, risk, and digital discrimination* (s. 1-9). London og New York: Routledge

Lyon, D. (2003). Surveillance as social sorting - Computer codes and mobile bodies. I *Surveillance as Social Sorting Privacy, risk, and digital discrimination* (s. 13-30). London og New York: Routledge

Lyon, D. (2014). Surveillance, Snowden, and Big Data: Capacities, consequences, critique. *Big Data & Society, 1 (2)*, 4.

Lønstrup, D. (2021, Marts. 22). 28-årige Albert lader sig overvåge – til gengæld får han en billig bilforsikring. *Politiken*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://politiken.dk/forbrugogliv/art8120137/28-årige-Albert-lader-sig-overvåge-–-til-gengæld-får-han-en-billig-bilforsikring

Lønstrup, D. (2021, Marts. 22). Her er 5 tendenser, der vil blæse støvet af dit gamle forsikringsselskab. *Politiken*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://politiken.dk/forbrugogliv/art8121892/Her-er-5-tendenser-der-vil-blæse-støvet-af-dit-gamle-forsikringsselskab

Mann, M. & Matzner, T. (2019). Challenging algorithmic profiling: The limits of data protection and anti-discrimination in responding to emergent discrimination. *Big Data & Society 6 (2)*, 1-11.

Manovich, L. (2011). Trending: The Promises and the Challenges of Big Social Data. I M. K. Gold (red.), *Debates in the digital Humanities* (s. 10). Jstor: University of Minnesota Press.

Marwick, A. & Hargittai, E. (2018). Nothing to hide, nothing to lose? Incentives and disincentives to sharing information with institutions online. *Information, Communication & Society 22 (12)*, 1707.

Marklund, A. (2020). Fyrstens øjne og øren. I *Overvågningens historie* (s. 20-61). Gads Forlag.

Marklund, A. (2020). Arven fra enevælden. I *Overvågningens historie* (s. 61-109). Gads Forlag.

Mathiesen, T. (1997). The viewer society - Michel Foucault's 'panopticon' revisited. *Theoretical Criminology 1 (2)*, 215-234.

Metcalfe, P. & Dencik, L. (2019). The politics of big borders: Data (in)justice and the governance of refugees. *First Monday 24 (4)*, 1-20.

Moltke, H. (2020, 14. Maj). Analyse: Derfor er corona-appen sikrere med Apple og Googles løsning. *Dr.dk.* Lokaliseret d. 22. maj 2021 på https://www.dr.dk/nyheder/penge/analyse-derfor-er-corona-appen-sikrere-med-apple-og-googles-loesning

Moltke, H. (2020, 18. Juni). For sent', 'duer ikke', 'gider ikke' og 'det rene big brother': Fire myter om Smittestop-appen. Dr.dk. Lokaliseret d. 22. maj 2021 på https://www.dr.dk/nyheder/viden/teknologi/sent-duer-ikke-gider-ikke-og-det-rene-big-brother-drs-tech-korrespondent-ser

Monahan, T. (2018). Algorithmic Fetishism. *Surveillance & Society 16 (1)*, 1-5.

Molnar, A. & Warren, I. (2020). Governing Liberty Through Accountability: Surveillance Reporting as Technologies of Governmentality. *Critical Criminology 28 (1),* 13-26.

Nationalmuseet (u.d.). *Kristendommen kom til Danmark*. Lokaliseret d. 15. marts 2021 på https://natmus.dk/historisk-viden/danmark/oldtid-indtil-aar-1050/vikingetiden-800-1050/tro-og-magi-doed-og-ritual/kristendommen-kom-til-danmark/

Netflix (u.d.). *Black Mirror*. Lokaliseret d. 23. maj 2021 på https://www.netflix.com/title/70264888

Nguyen, A. & Tran, M. (2019). Science journalism for development in the Global South: A systematic literature review of issues and challenges. *Public Understanding of Science 28 (8)*, 975-977.

Nygaard, J. (2018, 9. Maj). Vi overvåges ofte - og det kan blive mere. *Flensborg Avis*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://apps-infomedia-dk.zorac.aub.aau.dk/mediearkiv/link?articles=e6be3c8e

Oehlenschläger, M. (2019, 12. juni). Overvågningskapitalisme truer med at koste os menneskeligheden. *Altinget.* Lokaliseret d. 21. april 2021 på https://www.altinget.dk/artikel/overvaagningskapitalisme-truer-med-at-koste-os-menneskeligheden

O'Neil, C. (2017). Hvordan kan vi forhindre algoritmerne i at lyve. I K. Brinkholm & N. Frølich (red.), *De skjulte algoritmer; Teknoantropologiske perspektiver* (s. 107-121). København: Djøf Forlag.

Paternalisme. (u.d.). I *Den Danske Ordbog*. Lokaliseret d. 21. april 2021 på https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=paternalisme

Pedersen, C. S. (2008). En slange ved barmen 1742-1763. I *Brudte sejl - Spionage og censur i enevældens Danmark* (s. 225-253). København: Post og tele Museum.

Pedersen, C. S. (2008). Kronprinsen og den forhadte overvågning. I *Brudte sejl - Spionage og censur i enevældens Danmark* (s. 253-273). København: Post og tele Museum.

Pelzer, R. (2018). Policing of Terrorism Ussing Data from Social Media. *European Journal for Security Research 3(1),* 163-179.

Petit, P. (2019). 'Everywhere Surveillance': Global Surveillance Regimes as Techno-Securitization. *Science as Culture 29 (1)*, 30-56.

Philips, L. (2015). Diskursanalyse. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (red.), *Kvalitative metoder* (2. udgave) (s. 297-321). København: Hans Reitzels forlag.

Pre-emption. (u.d.) I *Ordbogen*. Lokaliseret d. 21. april 2021 på https://www.ordbogen.com/da/search#/auto/ordbogen-enda/pre-empt

Privatliv. (u.d.). I *Den Danske Ordbog*. Lokaliseret d. 21. april 2021 på https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=privatliv

Purtova, N. (2018). The law of everything: Broad concept of personal data and future of EU data protection law. *Law, Innovation and Technology 10 (1)*, 40–81.

Putnam-Hornstein, E. & Needell, B. (2011). Predictors of child protective service contact between birth and age five: An examination of California's 2002 birth cohort. *Children and youth services review 33 (8)*, 1337-1344.

Redden, J. (2018). Democratic governance in an age of datafication: Lessons from mapping government discourses and practices. *Big Data & Society 5 (2),* 1-13.

Redden, J., Dencik, L. & Warne, H. (2020). Datafied child welfare services: unpacking politics, economics and power. *Policy Studies 41(5)*, 507-526.

Ret (u.d.). I *Sproget.dk.* Lokaliseret d. 22. maj 2021 på https://sproget.dk/lookup?b_start_sprogbrevet:int=30&SearchableText=ret

Rettberg, J. W. (2020). Book Review: Automated Media by Mark Andrejevic. *Covergence*, s. 1-3.

Ritzau (2020). Regeringen vil tappe afviste asylansøgeres telefoner. *Berlingske*. Lokaliseret d. 21. april 2021 på https://www.berlingske.dk/politik/regeringen-vil-tappe-afviste-asylansoegeres-telefoner

Samson, J. (2017). Liberalisme. I *Faktalink*. Lokaliseret d. 21. april 2021 på https://faktalink.dk/liberalisme

Skaaning, K. (2018, 22. November). Big data udfordrer forsikringsselskaber. *Complidia*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://www.complidia.com/privacy/artikel/big-data-udfordrer-forsikringsselskaber

Skiena, S. (2020). Introduction to algorithm design. I *The algorithm design manual* (s. 3-30). Schweiz: Springer.

Stokholm, G., A., Blum, J., Abrahamsen, F., Spiermann & O., Jørgensen, S. P. (2020) Diskrimination. I *Den Store Danske*. Lokaliseret d. 5. april 2021 på https://denstoredanske.lex.dk/diskrimination_-_forskelsbehandling

Stormhøj, C. (2006). Indledning. I *Poststrukturalismer; videnskabsteori, analysestrategi, kritik*. (s. 13-15). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Største fælles divisor. (u.d.). I *Regneregler*. Lokaliseret d. 10. april 2021 på https://www.regneregler.dk/stoerste-faelles-divisor-ordbog

Sunstein, C. R. & Thaler, R. H. (2003). Libertarian Paternalism Is Not an Oxymoron. *The University of Chicago Law Review* 70 (4), 1201.

Sweeney, L. (2013). Discrimination in Online Ad Delivery. *Havard University,* 1-36.

Søgaard, I. J. (2020, 19. Juni). Er en corona-app uetisk indgriben i privatlivets fred? *Kristeligt Dagblad.* Lokaliseret d. 22. Maj 2021 på https://www.kristeligt-dagblad.dk/liv-sjael/er-en-corona-app-uetisk-indgriben-i-privatlivets-fred

The Economist (2017, 6. Maj). The world's most valuable resource is no longer oil, but data. *The Economist*. Lokaliseret d. 21. april 2021 på https://www.economist.com/leaders/2017/05/06/the-worlds-most-valuable-resource-is-no-longer-oil-but-data

Ullerup, J. (2020, 29. April). Vil corona-krisen åbne døren for Big Brother? *Jyllands-Posten.*

UN. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights

Vaithianathan, R., Putnam-Hornstein, E., Jiang, N., Nand, P. & Maloney, T. (2017). *Developing predictive risk models to Support Child Maltreatment Hotline Screening Decisions* (s. 1-60). New Zealand: AUT University, Center for social data analytics.

Wacquant, L. (2014). Foucault, Bourdieu og straffestaten i den neoliberale æra. *Praktiske grunde; nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab 1 (2)*, 106.

Wang, A. B. (2017). Former Facebook VP says social media is destroying society with 'dopamine-driven feedback loops'. *The Washington Post.* Lokaliseret d. 21. april 2021 på https://www.washingtonpost.com/news/the-switch/wp/2017/12/12/former-facebook-vp-says-social-media-is-destroying-society-with-dopamine-driven-feedback-loops/

Weiss, P. (2019, 10. Maj). Big Brother på bagsædet. *Sjællandske Nyheder*. Lokaliseret d. 21. maj 2021 på https://sn.dk/Debat-/Big-Brother-paa-bagsaedet/artikel/838757

Whitman, M., Hsiang, C.-yi. & Kendall, R. (2018). Potential for Participatory Big Data Ethics and Algorithm Design: A Scoping Mapping Review. *Proceedings of the 15th Participatory Design Conference 2 (1)*, 1-6.

Wilcox, E. H. (1934). The black cabinet. *Fortnighthly review 103 (614)*, 248-258.

Williams, A. B., Brooks, F. C. & Shmargad, Y. (2018). How Algorithms Discriminate Based on Data They Lack: Challenges, Solutions, and Policy Implications. *Journal of Information Policy 8 (1)*, 78-115.

Winter, S. J. (2018). Introduction to the Special Issue: Digital Inequalities and Discrimination in the Big Data Era. *Journal of Information Policy 8 (1)*, 1-5.

Yin, R. K. (1981). The Case Study as a Serious Research Strategy. *Knowledge: Creation, Diffusion, Ulitization 3 (1),* 97-114.

Završnik, A. (2019). Algorithmic justice: Algorithms and big data in criminal justice settings. *European Journal of Criminology*, 1-20.

Zuboff, S. (2015). Big Other: Surveillance Capitalism and the Prospects of an Information Civilization. *Journal of Information Technology 30 (1)*, 75-89.

Zuboff, S. (2020). Hjemme eller fordrevet i den digitale fremtid. I *Overvågningskapitalismens tidsalder* (s. 13-41). New York City: PublicAffairs.

Zuboff, S. (2020). Overvågningskapitalismen sættes i scene. I *Overvågningskapitalismens tidsalder* (s. 41-83). New York City: PublicAffairs.

Zuboff, S. (2020). Kapret: Vidensfordelingen i samfundet. I *Overvågningskapitalismens tidsalder* (s. 213-237). New York City: PublicAffairs.

Zuboff, S. (2020). Virkelighedsbranchen. I *Overvågningskapitalismens tidsalder* (s. 237-275). New York City: PublicAffairs.

Zuboff, S. (2020). Gengivelse: fra tilværelse til data. I *Overvågningskapitalismens tidsalder* (s. 275-301). New York City: PublicAffairs.

Zuboff, S. (2020). Retten til at definere fremtiden. I *Overvågningskapitalismens tidsalder* (s. 387-413). New York City: PublicAffairs.

Zuboff, S. (2020). To typer magt. I *Overvågningskapitalismens tidsalder* (s. 413-441). New York City: PublicAffairs.

Zuboff, S. (2020). Den Store Anden og den instrumentære. I *Overvågningskapitalismens tidsalder* (s. 441-467). New York City: PublicAffairs.

Zuboff, S. (2020). Retten til fristeder. I *Overvågningskapitalismens tidsalder* (s. 557-581). New York City: PublicAffairs.

Øhrstrøm, P. (2020, 20. Juli). Smittestop-app fortjener udbredelse. *Nordjyske Stiftstidende (Aalborg)*.

Ørsted, P. & Damsholt, T. (2017). Romerriget - historie. I *Den Store Danske.* Lokaliseret d. 15. marts 2021 på https://denstoredanske.lex.dk/Romerriget_-_historie?utm_source=denstoredanske.dk&utm_medium=redirect&utm_campaign=DSDredirect

§58. Anførselstegn (u.d.) I Sproget.dk. Lokaliseret d. 28. maj 2021 på https://sproget.dk/raad-og-regler/Retskrivningsregler/retskrivningsregler/a7-40-60/a7-58-anforselstegn